

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Laura Vassar

**PÕHIMAKSEKONTOLE JUURDEPÄÄSU ÕIGUSE TAGATUS EESTIS
VASTAVALT MAKSEKONTO DIREKTIIVI EESMÄRKIDELE**

Magistritöö

Juhendaja: *Mag. iur.* Siim Tammer

Kaasjuhendaja: *Prof. dr. iur.* Irene Kull

Tallinn

2024

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1.1 Põhimaksekonto ja põhimakseteenused	11
1.1.1 Maksekonto avamist, kasutamist ja sulgemist võimaldavad teenused	15
1.1.2 Sisse- ja väljamaksed maksekontole	18
1.1.3 Maksetehingute täitmine	20
1.2 Põhimakseteenuse lepingu pooled	24
2. PÕHIMAKSETEENUSE LEPINGU SÕLMIMISEST KEELDUMINE	33
2.1 Keeldumise alused	33
2.1.1 Tõelise huvi puudumine	35
2.1.2 Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine	38
2.1.3 Põhimaksekonto olemasolu	40
2.1.4 Lisajuhtumid Maksekonto direktiivi artikli 16 lõike 6 alusel	42
2.2 Keeldumisest teavitamine	47
3. PÕHIMAKSETEENUSE LEPINGU ÜLESÜTLEMINE	52
3.1 Ülesütlemise alused	52
3.1.1 Ebaseaduslikel eesmärkidel kasutamine	55
3.1.2 Passiivne konto	57
3.1.3 Ebaõige teabe esitamine juurdepääsuks põhimaksekontole	58

3.1.4 Ebaseaduslik viibimine Euroopa Liidus või elamine kolmandas riigis.....	59
3.1.5 Teise põhimaksekonto avamine	60
3.1.6 Lisajuhtumid Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 3 alusel	61
3.2 Ülesütlemisest teavitamine	64
KOKKUVÕTE	67
ENSURING ACCESS TO A PAYMENT ACCOUNT WITH BASIC FEATURES IN ESTONIA IN ACCORDANCE WITH THE OBJECTIVES OF THE PAYMENT ACCOUNTS DIRECTIVE.....	
	73
KASUTATUD ALLIKAD	80
Kasutatud kirjandus	80
Kasutatud õigusaktid	81
Eesti õigusaktid	81
EL-i õigusaktid	82
EL-i liikmesriikide õigusaktid	83
Kasutatud kohtupraktika.....	85
Muud allikad.....	85

SISSEJUHATUS

Finantssüsteemi ja tehnoloogia arenguga on makseteenused muutumas üha dünaamilisemaks ja mitmekesisemaks, pakkudes uusi võimalusi maksete tegemiseks, rahatülekannete kiirendamiseks ning finantsasjade haldamiseks. Makseteenustel on oluline osa majanduse sujuva toimimise tagamisel, moodustades alustala rahaliseks liikumiseks nii riiklikul kui rahvusvahelisel tasandil ning seda nii ettevõtete kui eraisikute jaoks. Tänapäeva majanduses osalemiseks ja igapäevaelus toimetamiseks on hädavajalik makseteenuste tegemist võimaldava maksekonto omamine. Eraisikute jaoks on see eriti oluline seetõttu, et valdavas enamuses toimub palkade ja sotsiaaltoetuste väljamaksmine, arvete ja maksude tasumine, kuid ka kaupade ja teenuste ostmine just maksekontode ja maksekaartide vahendusel.¹ Elektrooniliste makseviiside kõrval vajavad inimesed endiselt aga ligipääsu ka sularahale, mida saab just maksekontol turvalisemalt hoiustada ja vastavalt vajadusele välja võtta. Sularaha kasutamise kohta leidis Euroopa Keskpank (edaspidi ECB) oma 2022. aasta uuringus euroala tarbijate makseharjumuste kohta seda, et Eestis kasutati müügipunktides ostude eest tasumisel kaardimakseid ja sularaha võrdselt ning Eesti elanike eelistus sularahaga tasumisele oli võrreldes 2019. aastaga isegi suurenenud.²

Tagamaks maksekontode ja makseteenuste, sh sularaha kättesaadavus, turvalisus ning võrdne juurdepääs erinevatel ühiskonnagrupidel on seega tarvis, et need oleksid selgelt ja täpselt õiguslikult reguleeritud. Euroopa Liidus (edaspidi EL) reguleerib maksekontode juurdepääsu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/92/EL³ (edaspidi Maksekonto direktiiv). Antud direktiiv kehtestas ühtsed standardid makseteenuste osutamisel ja tarbijakaitse tagamisel ning viis sisse liidus elavate tarbijate õiguse põhimaksekontole ja sellega seotud teenustele (edaspidi ühiselt ka kui põhimakseteenused). Põhimaksekontole juurdepääsu õiguse sätestamise ajendiks oli leevendada nende Euroopa tarbijate finantsilist ja sotsiaalset tõrjutust, kelle osalemist järjest enam digitaliseerivas ja sularahavabaks muutavas ühiskonnas raskendab pangakonto

¹ Ulp, M. VÕSK § 710¹/3.1. – Võlaõigusseadus IV. 8. osa 40. ptk - 10. osa (§-d 703-1067). Komm vlj. Tallinn: Juura 2020; RKTko 2-21-3552, p 21.1.

² European Central Bank. Study on the Payment Attitudes of Consumers in the Euro Area (SPACE). 2022, lk 19, 41. – https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/space/shared/pdf/ecb.spacereport202212~783ffdf46e.en.pdf (29.04.2024).

³ 23. juuli 2014. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/92/EL maksekontoga seotud tasude võrreldavuse, maksekonto vahetamise ja põhimaksekontole juurdepääsu kohta. – ELT L 257.

puudumine.⁴ Direktiivi eesmärgiks on tagada tarbijatele võrdsetel alustel ja isikuid diskrimineerimata juurdepääs maksekontole ning elementaarsetele makseteenustele, hõlmates nii raha kontole paigutamise ja sularaha väljavõtmise võimalust kui ka põhiliste maksetehingute tegemist.⁵

Põhimaksekontole juurdepääsu õigust ja põhimaksekontoga seotud teenuseid reguleerib Maksekonto direktiivi IV peatükk. Maksekonto direktiivi artikli 16 lõike 10 kohaselt loetakse liikmesriikide poolt direktiivi IV peatükis sätestatud kohustused täidetuks siis, kui liikmesriigi siseriikliku õiguse raamistik tagab selle täieliku kohaldamise piisavalt selgel ja täpsel viisil, nii et asjaomased isikud saavad kindlaks teha oma õiguste täieliku ulatuse ning tugineda nendele liikmesriigi kohtus. Direktiiviga määratakse kindlaks eeskirjade ja tingimuste raamistik, mille kohaselt tagavad liikmesriigid liidu piires tarbijatele õiguse avada ja kasutada põhimaksekontot. Kuigi Maksekonto direktiiv seab liikmesriikidele kohustuse seda rakendada, on neil mõningane paindlikkus direktiivi sätete üle võtmisel oma riigi seadustesse. Direktiivist tulenevad kindlad eesmärgid ja põhimõtted, mille osas saavad liikmesriigid otsustada, kuidas nad neid eesmärke saavutavad ja milliseid konkreetseid meetmeid nad rakendavad, võttes seejuures arvesse enda õigussüsteemi ja kodanike vajadusi. Samas ei ole kogu Maksekonto direktiivi põhimaksekontole juurdepääsu õigust reguleeriv osa liikmesriigile kohustuslik, vaid mitmete sätete puhul on liikmesriigil õigus valida, kas neid üle võtta või mitte.⁶ Liikmesriigid peavad tagama direktiivis ette nähtud tarbijakaitse taseme, kuid direktiiv ei takista liikmesriike säilitamast või vastu võtmast tarbijate kaitseks rangemaid õigusnorme, tingimusel, et sellised normid on kooskõlas kohustustega, mis tulenevad liidu õigusest ja direktiivist endast.⁷

Õigus maksekontole on Eestis seaduse tasandil eksisteerinud juba 2001. aastast saati, mil võeti vastu võlaõigusseadus⁸ (edaspidi VÕS), mis sätestas, et kontopidajal on kohustus sõlmida isikuga arveldusleping, kui isik ja tema taotlevad lepingutingimused vastavad seadusega

⁴ Braunroth, A. One Year of Consumer Access to Payment Accounts - a New Dimension of European Anti-Discrimination Law? – European Review of Contract Law 2018/15, No 1: 1-23, lk 2-3. – <https://doi.org/10.1515/ercl-2018-1001> (29.04.2024).

⁵ Maksekonto direktiiv, preambuli punktid 38 ja 44; Ulp, M. VÕSK § 710¹/3.3.

⁶ Hoffmann, J. Implementation of the Payment Accounts Directive (PAD). – ERA Forum 2019/20, No 2: 237–248, lk 238-239. – <https://doi.org/10.1007/s12027-019-00566-w> (29.04.2024).

⁷ Maksekonto direktiiv, preambuli punkt 11; Võlaõigusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 321 SE. VÕS jt seletuskiri, lk 3.

⁸ Võlaõigusseadus. – RT I, 06.07.2023, 116.

sätestatule ja kontopidaja tüüptingimustele.⁹ Eelkirjeldatud kohustust mitte sisaldava Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2007/64/EÜ¹⁰ (edaspidi PSD) ülevõtmise käigus leidis Eesti seadusandja, et direktiivi eesmärkidega ei saa olla vastuolus riigisisised meetmed, millega isikutele tagatakse minimaalne juurdepääs ühiskonnas tegutsemiseks vältimatuks muutunud teenustele.¹¹ Kohustust tagada ligipääs maksekontole hakkas EL-i tasandil liikmesriikidele õiguslikult siduvalt¹² reguleerima alles 2014. aastal vastu võetud Maksekonto direktiiv. Eestis seni kehtinud õigus maksekontole jäi sellega tarbijakaitse taseme poolest alla direktiivis toodud põhimaksekonto instituudile, mis hõlmas endast rohkem õigusi tarbijatele ning rangemaid nõudeid teenusepakkujatele. Eeltoodu tõttu tuli Eestis üle võtta direktiivist tulenev põhimaksekonto juurdepääsu õigus. Sellest tulenevalt täiendati 10. jaanuaril 2017. aastal jõustunud muudatustega¹³ VÕS 40. peatükki.

Põhimakseteenuste regulatsiooni ühetaoline ja läbipaistev kohaldamine Eestis on aga osutunud väljakutseks. Eelnevast annavad märku nii õiguskantslerile esitatud arvukad pöördumised¹⁴ seoses põhimaksekonto avamisest keeldumiste ja sulgemistega, tema kajastused ajakirjanduses¹⁵ kui ka Riigikohtu 22. märtsi 2023. aasta otsus¹⁶, millega pidas kohus vajalikuks täpsustada põhimakseteenuse lepingu ülesütlelemisele kohalduvat õigust tulenevalt sellest, et

⁹ Võlaõigusseadus. – RT I 2002, 60, 374. Kehtetu, § 710.

¹⁰ 13. novembri 2007. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2007/64/EÜ makseteenuste kohta siseturul ning direktiivide 97/7/EÜ, 2002/65/EÜ, 2005/60/EÜ ja 2006/48/EÜ muutmise ning direktiivi 97/5/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta. – ELT L 319.

¹¹ Makseasutuste ja e-raha asutuste seadus 610 SE. MERAS seletuskiri, lk 26.

¹² Enne Maksekonto direktiivi oli Euroopa Komisjon andnud põhimaksekontole juurdepääsu küsimuses välja soovitus: Euroopa Komisjoni 18. juuli 2011. aasta soovitus 2011/442/EL põhimaksekontole juurdepääsu küsimuses. – ELT L 190.

¹³ Võlaõigusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 31.12.2016, 1.

¹⁴ Pöördumiste suurele hulgale on õiguskantsler viidanud mitmes oma seisukohas. Vt Õiguskantsler. Märgukiri põhimakseteenuste tagamise kohta. 10.03.2020. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/M%C3%A4rgukiri%20p%C3%B5himakseteenuste%20tagamise%20kohta.pdf (29.04.2024); Õiguskantsler. Põhimakseteenuste kättesaadavus. 13.01.2023. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/P%C3%B5himakseteenuste%20k%C3%A4ttesaadavus.pdf (29.04.2024); Õiguskantsler. Ettepanek rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, krediitiasutuste seaduse, võlaõigusseaduse ja riigilõivuseaduse põhiseadusega kooskõlla viimiseks. 23.04.2024. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Ettepanek%20rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20t%C3%B5kestamise%20seaduse%2C%20krediitiasutuste%20seaduse%2C%20v%C3%B5la%C3%B5igusseaduse%20ja%20riigil%C3%B5ivuseaduse%20p%C3%B5hiseadusega%20koosk%C3%B5lla%20viimiseks.pdf (29.04.2024).

¹⁵ Vt Inimesed hädas: pangad sulgevad nende kontosid, otsust põhjendamata. ERR 12.03.2020. – <https://www.err.ee/1062597/inimesed-hadas-pangad-sulgevad-nende-kontosid-otsust-pohjendamata> (29.04.2024); IGAVESTI SULI? Karistuse ära kandnud inimesel ei õnnestu üheski pangas kontot avada. Õhtuleht 17.10.2022. – <https://www.oh tuleht.ee/1072371/igavesti-suli-karistuse-ara-kandnud-inimesel-ei-onnestu-uheski-pangas-kontot-avada> (29.04.2024).

¹⁶ RKT Ko 2-21-3552, p 15-21.4.

vastavaid norme ei ole Eesti õigusraamistikku Maksekonto direktiivist üle võetud. Samuti nendib Finantsinspeksioon (edaspidi FI) oma käesoleva aasta alguses jõustunud põhimakseteenuste alases soovituslikus juhendis¹⁷, et on järelevalvetegevuse käigus täheldanud, et krediidasutuste tegevused ja praktikad põhimakseteenuste pakkumisel on krediidasutuste lõikes varieeruvad. Seetõttu pidas FI oluliseks luua soovitusliku juhendiga selgust krediidasutuste tegevuses ning kujundada välja põhimakseteenuste pakkumist hõlmavad ühtsed praktikad.¹⁸ Põhimaksekontole juurdepääsu õiguse osas on Eestis ebaselgust ja suuresti teadmatust loonud ka see, et kui enamikes liikmesriikides pakutakse põhimaksekontot nii-öelda tavakontost erineva tootena¹⁹, siis ei tee krediidasutused Eestis põhimaksekontol ja tavalisel eraisiku pangakontol sisuliselt vahet, mis väljendub omakorda põhimaksekonto kohta info puudumises krediidasutuste kodulehtedel²⁰. Eeltoodu tõttu ei olda üldiselt teadlikud, et nende õigus pangakontole ja makseteenuste kasutamisele on reguleeritud EL-i ja Eesti õigusaktidega. Ebaselge õigusraamistiku, erinevate praktikate ja vähese info tõttu kannatavad seega enim tarbijad, kellel ei ole selget ülevaadet sellest, millised on tema õigused konto omamiseks ja kasutamiseks ning millistel alustel tohivad krediidasutused keelduda neile avamast pangakontot või olemasoleva konto sulgeda.²¹

Probleemide aktuaalsust ja olulisust kinnitab ka Rahandusministeeriumi poolt põhimakseteenuste valdkonnas eelnõu välja töötamine. Rahandusministeeriumi esindaja on 8. jaanuari 2024. aasta Riigikogu rahanduskomisjonis märkinud, et eelnõu ettevalmistamise vajadus tulenes Riigikohtu ja Euroopa Komisjoni kriitikast pankade liiga laia kaalutusõiguse

¹⁷ Finantsinspeksiooni seaduse § 57 lõike 1 kohaselt on Finantsinspeksioonil õigus välja anda soovitusliku iseloomuga juhendeid finantssektori tegevust reguleerivate õigusaktide selgitamiseks või finantsjärelevalve subjektide suunamiseks. Vt Finantsinspeksiooni seadus¹. – RT I, 06.07.2023, 28.

¹⁸ Finantsinspeksiooni soovituslik juhend. Nõuded põhimakseteenuste osutajatele. Kehtestatud Finantsinspeksiooni juhatusel 4. detsembri 2023. a otsusega nr. 1.1-7/195, p 1.6. – <https://www.fi.ee/et/juhendid/pangandus-ja-krediit/nouded-pohimakseteenuste-osutajatele> (29.04.2024).

¹⁹ Antud järeldus on toodud Euroopa Komisjoni tellitud uuringus, mis hõlmas 16 liikmesriiki. Samale järeldusele on jõudnud ka autor kõiki liikmesriike hõlmavas analüüsis. Vt European Commission. Study on EU payment accounts market – Final report, Publications Office. 2021, lk 8 (valim), lk 27 (järeldus). – <https://data.europa.eu/doi/10.2874/45634> (29.04.2024).

²⁰ Põhimakseteenusele või põhimaksekontole viitavad krediidasutused üksnes oma tingimustes, kuid tihti ka seal põgusalt. Vt AS SEB Pank. Üldtingimused. – <https://www.seb.ee/seb-pank-uldtingimused-ja-isikuandmete-tootlemise-tingimused> (29.04.2024); Coop Pank AS. Üldtingimused. – <https://www.coopbank.ee/tingimused> (29.04.2024); Luminor Bank AS. Üldtingimused. – <https://luminor.ee/tingimused> (29.04.2024); Swedbank AS. Üldtingimused. – <https://www.swedbank.ee/private/home/more/legislation> (29.04.2024).

²¹ Ka teised liikmesriigid on välja toonud, et tarbijatel puudub teadmine või arusaamine põhimaksekonto omadustest, mis on tingitud ebapiisavast teabest krediidasutuste poolt. Vt EBA. Consumer Trends Report 2022/3. EBA/REP/2023/12, lk 30 p 84. – <https://www.eba.europa.eu/publications-and-media/press-releases/eba-identifies-fraud-retail-payments-and-over-indebtedness> (29.04.2024)

kohta põhimaksekontode sulgemisel.²² Eespool viidatud Riigikohtu otsuses leidis kohus, et Maksekonto direktiivi ülevõtmisel põhimakseteenuse lepingu ülesütlemist käsitlevate reeglite põhjal VÕS-i täpsustamata jätmine ei olnud kooskõlas direktiivi eesmärkidega. Seetõttu ei või krediitiasutused põhimakseteenuse lepingute korral kohaldada VÕS-ist tulenevat makseteenuse lepingu korralist ülesütlemist, kuivõrd direktiiv lubab lepingu ülesütlemist üksnes erakorraliselt ehk direktiivis või selle alusel sätestatud piiritletud juhtudel.²³ Antud Riigikohtu lahend tõi tähelepanu põhimaksekonto juurdepääsu õigusele kui sellisele nii õiguspraktikute seas kui ka ühiskonnas laiemalt. Autori jaoks tõstatas see kohtuotsus küsimuse, kas Eesti põhimakseteenuste regulatsioonis võib olla veel teisigi aspekte, mis ei vasta Maksekonto direktiivi nõuetele. Käesoleva magistr töö koostamise seisuga ametlikku eelnõud võlaõigusseaduse muutmiseks seoses põhimaksekontole juurdepääsu õigusega avalikustatud ei ole, mistõttu on autori analüüsi ja ettepanekute aluseks eelkõige ilmnunud puudused kehtivates regulatsioonides ning ka autori enda tööalased kogemused.

Eeltoodust lähtudes on käesoleva magistr töö eesmärgiks välja selgitada, kas Maksekonto direktiivi ülevõtmisel Eesti õigusesse on järgitud direktiivi kehtestamise eesmärgi ja Eestile kohustuslikku harmoneerimisstandardit. Peamiseks õiguslikuks probleemiks uuritavas valdkonnas on põhimaksekontole juurdepääsu reguleerivate normide ebaselgus ning erinevad tõlgendamisvõimalused, mille tõttu võivad olla Eesti tarbijate õigused olulisel määral kahjustatud võrreldes teiste EL-i liikmesriikide tarbijatega. Magistr töö eesmärgist lähtuvalt sätestas autor järgnevad uurimisküsimused:

- 1) Mil määral on liikmesriigile kohustuslik Maksekonto direktiivi põhimaksekontole juurdepääsu õigust reguleeriv osa?
- 2) Kuidas on põhimaksekonto, põhimakseteenused ja põhimakseteenuse lepingu pooled Eesti õiguses reguleeritud ning mil määral vastavad need Maksekonto direktiivis toodule?
- 3) Millises ulatuses on järgitud põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest keeldumist ja lepingu ülesütlemist reguleerivate normide ülevõtmisel Eestis Maksekonto direktiivi eesmärgi?

²² Rahanduskomisjoni 08.01.24 istungi protokoll nr 48. 4-8/RAHK/15-48, lk 6. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/dokumendiregister/dokument/ce45bd31-27bd-40b2-a5d9-28330be1727b> (29.04.2024).

²³ RKT Ko 2-21-3552, p 19-21.4.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks kasutab autor peamiste uurimismeetoditena süstematiseerimist ning grammatilist, süstemaatilist ja teleoloogilist tõlgendamist. Töö õigusliku probleemi lahendamiseks on analüüsitud Eesti kehtivat õigust osas, millises seda kohaldatakse põhimakseteenustele, keskendudes eelkõige põhimaksekontole juurdepääsu õiguse tagavatele normidele. Selleks, et kindlaks teha normide ja õigusraamistiku ebaselguse põhjused ning pakkuda võimalikke lahendusi, on magistritöös uuritud asjaomaseid Maksekonto direktiivi sätteid ning võrreldud neid Eesti kehtivas õiguses põhimaksekontole juurdepääsu tagavate normidega. Selleks analüüsib autor esmaste allikatena asjakohaseid Eesti ja EL õigusnorme, täiendavad allikad on kohtupraktika ja õiguskirjandus. Õiguskirjandust antud teemal on kasutatud eelkõige eesmärgiga selgitada õigusnormide tausta ning analüüsida nende tähendust ja kohaldamise võimalusi. Lisaks tuuakse Eesti põhimakseteenuste regulatsiooni kõrvale asjakohaseid näiteid ja üldistusi kõikide EL-i liikmesriikide põhimaksekontole juurdepääsu õigust sätestavatest õigusaktidest, et ilmestada võimalikke erinevusi ja sarnasusi direktiivi ülevõtmisel ning anda mõtteainet Eesti põhimakseteenuste regulatsiooni võimalikeks muutmisviisideks.

Eeltoodust lähtuvalt on magistritöö jaotatud kolmeks peatükiks. Esimeses peatükis keskendutakse põhimaksekontole juurdepääsu õiguse lahti mõtestamisele. Selleks analüüsitakse esmalt norme ja eesmärgi, millele põhimaksekontole juurdepääsu õigus tugineb. Samuti analüüsitakse põhimaksekonto olemust ning kontoga hõlmatud teenuseid sellest vaatest, milliseid teenuseid peab või võib koos põhimaksekontoga pakkuda, mil määral on lubatud lisateenuste osutamine ning millises ulatuses tuleb tagada teenuste pakkumine ja nende kättesaadavus. Täpsemalt käsitletakse konkreetsete põhimakseteenuste reguleeritust ja tõlgendamist eraldi kolmes alapeatükis. Esimese peatüki lõpetuseks analüüsitakse, kes on põhimakseteenuste osutamiseks kohustatud isikud ning kellele peab olema tagatud juurdepääs põhimaksekontole ja põhimakseteenustele. Teises ja kolmandas magistritöö peatükis käsitletakse põhimaksekontole juurdepääsu õiguse piiramist vastavalt põhimaksekonto avamisest keeldumisega ja põhimaksekonto kasutamiseks sõlmitud põhimakseteenuse lepingu ülesütlemisega. Mõlemad peatükid analüüsivad selle jaoks, millised on need alused, mille põhjal on kohustus või võimalus teenusepakkujal keelduda põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest või olemasolev põhimaksekonto sulgeda ning mis nõuded on nende aluste kasutamisel seatud keeldumisest või ülesütlemisest teavitamisele. Eelkirjeldatud piiride

väljaselgitamise kaudu on võimalik mõista, mil määral juurdepääs põhimaksekontole on või ei ole õiguslikult tagatud.

Kuigi Maksekonto direktiiv reguleerib lisaks põhimaksekontole juurdepääsu õigusele ka maksekontoga, sh põhimakseteenustega seotud tasusid ja nende võrreldavust ning maksekonto vahetamist, ei käsitleta käesolevas magistritöös eelviidatud teemasid, võttes arvesse töö mahtu ja asjaolu, et nende direktiivi sätete ülevõtmisel Eesti õigusesse ei ole täheldatud sarnase kaaluga puudusi nagu põhimaksekonto puhul. Autorile teadaolevalt ei ole põhimaksekontole juurdepääsu õigusega seonduvat Eestis varem antud töös toodud vaatenurgast käsitletud. Varasemates teadustöodes on uuritud põhimaksekontole juurdepääsu õiguse piiramist tulenevalt rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise reeglitest²⁴. Samuti on põgusalt käsitletud juurdepääsu põhimaksekontole ka magistritöös, mis uuris makseasutuse õigust saada juurdepääs makseteenustele krediitiasutuses.²⁵ Maksekonto ja sellele kohalduva õiguse ning kohtupraktika osas on ülevaate andnud K. Siibak oma 2014. aasta *Juridica* artiklis²⁶, mille ilmumise ajaks ei olnud aga Eestis veel Maksekonto direktiivi ülevõtmise menetlust algatatud²⁷. Õiguskirjanduses ei ole süvitsi uuritud põhimakseteenuste regulatsiooni vajakajäämisi, mistõttu loodab autor käesoleva magistritööga anda panuse antud finantsteenuste valdkonna paremaks mõistmiseks ning mõttekohad regulatsiooni võimalikuks täiendamiseks.

Magistritööd iseloomustavad järgmised märksõnad: põhimaksekonto, põhimakseteenused, tarbijakaitse, Euroopa Liidu õigus.

²⁴ Vt Pagil, E. Põhiõigused ja kohustused ärisuhte lõpetamisel rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse alusel. Magistritöö. Juhendaja Kaido Künnapas. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool 2021. – <https://digikogu.taltech.ee/en/Item/7da9bb20-ee86-4477-a000-5e2559c4f42d> (29.04.2024); Paukšтите, M. Krediitiasutuse õigus keelduda eraisikule maksekonto avamisest rahapesu ja terrorismi rahastamise ja võimalike õigusrikkumiste kahtluse korral. Magistritöö. Juhendaja Janika Aben. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool 2021. – <https://digikogu.taltech.ee/et/Item/ffe0c9df-6ba1-425b-ab5e-f9768a1dd380> (29.04.2024); Toomeoja, K. International regulation on money laundering and financing of terrorism and its national impact: the phenomenon of de-risking influencing the fundamental rights of natural persons. Magistritöö. Juhendaja Katre Luhamaa. Tallinn: Tartu Ülikool 2023. – <https://dspace.ut.ee/items/65138b1a-658a-4299-a5f3-b1b4529f6405> (29.04.2024).

²⁵ Öisma, R. Makseasutuse õigus saada juurdepääs maksekonto teenustele krediitiasutuses. Magistritöö. Juhendaja Marko Kairjak, kaasjuhendaja Carri Ginter. Tallinn: Tartu Ülikool 2021. – <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/44cce9d6-2c4b-456d-a5da-db791e91e30a/content> (29.04.2024).

²⁶ Siibak, K. Kontosuhet käsitleva kohtupraktika mõningad probleemid. *Juridica* 2014/9, lk 652–658.

²⁷ Vastav eelnõu algatati 07.11.2016. Vt Võlaõigusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 321 SE.

1. PÕHIMAKSEKONTOLE JUURDEPÄÄSU ÕIGUSE SISU

1.1 Põhimaksekonto ja põhimakseteenused

VÕS § 710¹ lõike 2 kohaselt on krediidasutus EL-is seaduslikul alusel elavale tarbijale VÕS § 709 lõikes 15¹ nimetatud põhimakseteenuste osutamiseks kohustatud tarbija põhjendatud huvi korral sõlmima põhimakseteenuste lepingu, lähtudes VÕS § 710¹ lõikes 1 sätestatud tingimustest. VÕS-is sätestatud põhimakseteenuste osutamise kohustus, mida Maksekonto direktiivis nimetatakse põhimaksekontole juurdepääsu õiguseks, on üle võetud Maksekonto direktiivi artiklist 16. Selle artikli järgi peavad liikmesriigid tagama, et põhimaksekontot pakuvad tarbijatele kõik krediidasutused või piisav arv krediidasutusi, et tagada põhimaksekontole juurdepääs kõigile asjaomase liikmesriigi tarbijatele nende territooriumil ning vältida konkurentsi moonutamist.

Euroopa Komisjon on oma aruandes Maksekonto direktiivi kohaldamise kohta selgitanud, et direktiivi eesmärgiks ei ole tingimata saavutada põhimaksekontode laialdane kasutuselevõtt, vaid pigem finantsalase kaasatuse suurendamine ja selle tagamine, et kõigil tarbijatel oleks juurdepääs põhimaksekontole. Komisjon nendib, et vaadates statistikat põhimaksekontode üldise kättesaadavuse kohta võib öelda, et direktiivi eesmärk on üldjoontes saavutatud, kuid põhimaksekontole juurdepääsu tagamisel võib esineda siiski raskusi just konkreetsetel juhtudel.²⁸ Seda ilmestab hästi see, et kuigi Eestis oli juba enne Maksekonto direktiivi ülevõtmist finantskaasatus maksekontode osas väga kõrge²⁹, siis on eriti viimaste aastate praktika näidanud, et teatud osal ühiskonnast on endiselt probleeme põhimaksekontole juurdepääsuga.³⁰

Oma olemuselt on põhimaksekonto sarnane krediidasutuste poolt pakutava maksekonto ehk pangakontoga, kuid seda eristab teistest maksekontodest peamiselt kontoga koos pakutavate

²⁸ KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/92/EL (maksekontoga seotud tasude võrreldavuse, maksekonto vahetamise ja põhimaksekontole juurdepääsu kohta) kohaldamise kohta. Brüssel, 12.5.2023, p 3.2. – COM/2023/249 final.

²⁹ 2014.a seisuga omas 98% vähemalt 15-aastastest Eesti elanikest maksekontot. Vt Demircuc-Kunt, A, Klapper, L; Singer, D; Van Oudheusden, P. The Global Findex Database 2014: measuring financial inclusion around the world. World Bank Policy Research Working Paper 7255. Washington, D.C. 2015, lk 83. – <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/187761468179367706/the-global-findex-database-2014-measuring-financial-inclusion-around-the-world> (29.04.2024).

³⁰ Vt viiteid 14-16.

makseteenuste kindel loetelu, samuti kontot pakkuvate ning kontot taotleja ja kasutada saavate isikute suletud ring.³¹ Maksekonto direktiivi artikli 17 lõike 3 kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et põhimaksekontot pakutakse vähemalt asjaomase liikmesriigi omavääringus. Eesti põhimakseteenuste regulatsioonis viide sellisele nõudele puudub. Antud juhul tuleb lähtuda Euroopa Kohtu praktikast, mille kohaselt tuleb riigisisest õigust tõlgendada kooskõlas EL-i direktiividega, sealhulgas juhul kui direktiiv on jäetud korrektselt üle võtmata.³² Seega on Eestis krediitiasutustel kohustus pakkuda põhimaksekontot vähemalt eurodes. Teenused, mida põhimaksekonto hõlmab ehk põhimaksekonto tunnused määratleb ära Maksekonto direktiivi artikkel 17. Eesti õiguses on maksekontoga seotud põhimakseteenused loetletud VÕS § 709 lõikes 15¹, mis omakorda viitab teenuste sisustamiseks makseasutuste ja e-raha asutuste seaduse³³ (edaspidi MERAS) § 3 lõigetele 1 ja 2. Lisaks antud teenustele on Maksekonto direktiivi artikli 17 lõike 2 järgi liikmesriikidel võimalik kehtestada oma territooriumil asuvatele krediitiasutustele kohustuse pakkuda koos põhimaksekontoga täiendavaid teenuseid, mida peetakse tarbijate jaoks esmatähtsaks, tuginedes üldisele tavale liikmesriigi tasandil. Direktiivi preambuli punkt 45 toob ühe sellise täiendava teenuse näitena tšekid, mis mõnes liikmesriigis on endiselt makseviisina kasutusel. Kohustust pakkuda koos põhimaksekontoga täiendavaid teenuseid Eesti seadusandja krediitiasutustele ei kehtestanud³⁴, kuid on liikmesriike, kus seda tehtud on. Näiteks on Slovakkia oma pankade tegevust reguleerivas seaduses eraldi välja toonud, et põhimakseteenuseks on ka maksekaardi väljastamine kui selline.³⁵ Belgia põhimakseteenuste regulatsioonis on sätestatud üldisemalt, et kuningas võib määrata täiendavaid põhimakseteenuseid vastavalt sellele, mida peetakse praktikas tarbija jaoks hädavajalikuks.³⁶

Põhimaksekonto juurde on liikmesriikidel õigus Maksekonto direktiivi artikli 17 lõike 8 kohaselt lubada krediitiasutustel pakkuda tarbija nõudmisel kontoga seotud arvelduskrediitvahendit ehk tavakeeles arvelduskrediiti, kuid põhimaksekontole juurdepääsu või selle kasutamist ei või piirata arvelduskrediitteenuste ostmisega või seada seda selliste teenuste ostmisest sõltuvusse. Maksekonto direktiivi artikli 2 punkti 25 järgi on

³¹ Ulp, M. VÕSK § 709/3.7.5.

³² RKT o 2-17-2152/74, p 14.

³³ Makseasutuste ja e-raha asutuste seadus¹. – RT I, 17.03.2023, 18.

³⁴ VÕS jt seletuskiri lisa I, lk 7.

³⁵ Zákon z 5. októbra 2001 o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 483/2001 Z. z, § 5 ae) p 3.

³⁶ 28 FEVRIER 2013. - Code de droit économique, VII.59 § 1.

arvelduskrediidivahend selgesõnaline krediidileping, millega makseteenuse pakkuja teeb tarbijale kättesaadavaks raha, mis ületab tarbija maksekonto jääki. Siinkohal tuleb ära märkida, et on ka liikmesriike, nagu näiteks Iirimaa ja Itaalia, kes on oma siseriikliku õigusega arvelduskrediidi pakkumise põhimaksekonto raames täielikult ära keelanud.³⁷ Eesti õiguses on tarbijale pakutav arvelduskrediit reguleeritud VÕS §-s 407, mille lõike 1 kohaselt on arvelduskrediidilepinguks tarbijakrediidileping, millega krediidiandja lubab tarbijal maksekonto jääki teatud suuruses ületada. Arvelduskrediidi võimaldamisega ei ole automaatselt tegemist siis, kui antakse krediiti krediitkaardi vahendusel, kuivõrd üldiselt ei toimu krediidi kasutusse võtmine tarbija maksekonto jäägi ületamisega, vaid krediidilimiidi piires ning tarbija konto saldo ei muutu negatiivseks.³⁸ Krediidiasutuse õigust pakkuda tarbijale arvelduskrediiti ei ole Eesti seadusandja põhimaksekonto puhul piiranud. Samas ei ole tarbijatele mõeldud arvelduskrediit Eesti krediidiasutuste seas populaarne toode ning käesoleva magistr töö koostamise seisuga ei paku ükski Eesti krediidiasutus arvelduskrediiti tarbijale.³⁹

Maksekonto direktiivi artikli 16 lõike 9 järgi peavad liikmesriigid tagama ka, et juurdepääs põhimaksekontole ei sõltu täiendavate teenuste või krediidiasutuse aktsiate ostmisest, välja arvatud juhul, kui viimane tingimus kehtib krediidiasutuse kõikide tarbijate suhtes. VÕS § 710¹ lõike 8 kohaselt ei ole krediidiasutusel lubatud põhimakseteenuse lepingu sõlmimise eeltingimusena tarbijat kohustada kasutama lisateenuseid või ostma krediidiasutuse aktsiaid, välja arvatud juhul, kui sama tingimus kehtib kõikide tarbijate kohta. VÕS § 710¹ lõikega 8 annab Eesti seadusandja krediidiasutustele võimaluse kohustada tarbijaid ostma lisateenuseid põhimakseteenuse lepingu sõlmimise eeltingimusena, juhul kui see kehtib kõigi tarbijate osas. Eelnev ei ole aga vastavuses Maksekonto direktiiviga, mis vastupidiselt aktsiate ostmisele keelab igal juhul põhimakseteenuse lepingu sõlmimist siduda lisateenuste ostmisega. Kuivõrd antud VÕS-i sättega ei järgita direktiivis ette nähtud tarbijakaitselist sätet, siis peaks siinkohal tõlgendama riigisisest õigust direktiiviga kooskõlas, mistõttu tuleb järeldada, et Eestis

³⁷ S.I. No. 482/2016 - European Union (Payment Accounts) Regulations 2016, Regulation 17 lg 5; Testo Unico Bancario. Decreto legislativo 1° settembre 1993, n. 385. Testo unico delle leggi in materia bancaria e creditizia, artikkel 126-vicies semel lg 1.

³⁸ Käerdi, M., Õunpuu, A. VÕSK § 407/3.1.1 – Võlaõigusseadus II. 2. osa, Võõrandamislepingud (§-d 208-270); 3. osa, Kasutuslepingud (§-d 271-421). Komm vlj. Tallinn: Juura 2019.

³⁹ Vaadates AS LHV Pank arvelduskrediidi lepingu üldtingimusi (kehtivad alates 18.06.2013), võib märgata viited Tarbijakaitsametile (tänapäev Tarbijakaitsese ja Tehnilise Järelevalve Amet) ja tarbijakrediidile, mille põhjal võib järeldada, et krediidiasutus pakub arvelduskrediiti ka tarbijatele, kuid autor sai krediidiasutuselt kinnituse, et antud hetkel seda toodet eraklienditele ei pakuta (kiri autori valduses). – AS LHV Pank. Arvelduskrediidi lepingu üldtingimused. – <https://www.lhv.ee/et/arvelduskrediidi-lepingu-uldtingimused> (29.04.2024).

tegutsevatel krediidasutustel on keelatud kohustada tarbijaid ostma lisateenuseid põhimakseteenuse lepingu sõlmimise eeltingimusena, isegi kui selline kohustus kehtib kõigile.

Kuivõrd Maksekonto direktiivi eesmärk on tagada finantskaasatus läbi oluliste ja igapäevaste makseteenuste pakkumise, siis võiks eeldada, et põhimakseteenuseid käsitletakse kui komplekti, see tähendab, et põhimaksekontot pakkuv makseteenuse osutaja peab pakkuma kõiki põhimaksekontoga seotud põhimakseteenuseid. Antud arusaam võib Eestis tekkida ka tulenevalt sellest, et kõik krediidasutused, kes pakuvad põhimaksekontot, pakuvad sellega koos kõiki põhimakseteenuseid.⁴⁰ Maksekonto direktiivist kohustust krediidasutusel pakkuda kõiki artikli 17 lõikes 1 loetletud teenuseid, ei tulene. Liikmesriikidest on aga Slovakkia oma põhimakseteenuste regulatsioonis määranud, et põhimaksekontot võivad pakkuda sellised krediidasutused, kes pakuvad kõiki põhimakseteenuseid.⁴¹

Maksekonto direktiivi artikli 17 lõike 1 viimase lause järgi peavad krediidasutused pakkuma Maksekonto direktiivis toodud põhimakseteenuseid sellises ulatuses, millises nad pakuvad neid juba tarbijatele, kellel on muud maksekontod kui põhimaksekontod. Eesti õiguses on sätestatud sama mõte, kuid veidi erinevas sõnastuses. Nimelt näeb VÕS § 710¹ lõike 2 viimane lause ette, et tarbijal ei ole õigust nõuda krediidasutuselt sellise põhimakseteenuse osutamist või kanali kasutamise võimaldamist, mida krediidasutus ühelegi tarbijale ei paku. Sellest järeldub omakorda, et krediidasutused, kes osutavad tarbijatele neid makseteenuseid, mis on ühtlasi põhimakseteenusteks, peavad samu teenuseid pakkuma ka koos põhimaksekontoga. Samuti juhul, kui krediidasutus pakub oma teenuseid internetis ja kontorivõrgus, peab krediidasutus tarbijal võimaldama põhimakseteenuseid kasutada samades kanalites.⁴²

Kuigi eeltoodu kohaselt ei ole krediidasutustel kohustust pakkuda kõiki põhimakseteenuseid, sh sularahateenuseid, siis sätestab Maksekonto direktiivi artikli 16 lõige 1, et liikmesriigid peavad tagama, et põhimaksekontot ei paku riigis ainult sellised krediidasutused, kes pakuvad seda üksnes internetirakenduste kaudu. Samuti on Maksekonto preambuli punktis 44 selgitatud, et juurdepääs põhimaksekontole ei tohiks olla piiratud elektroonilise kasutamisega. Eeltooduid kooskõlas tõlgendades tuleks seega järeldada, et konkreetsetes liikmesriigis tuleb tagada

⁴⁰ Antud järeldus kujunes krediidasutuste kodulehtedelt viidatud teenuste nimekirjade alusel.

⁴¹ Zákon z 5. októbra 2001 o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 483/2001 Z. z, § 27d lg 1.

⁴² Ulp, M. VÕSK § 710¹/3.3.

tarbijatele juurdepääs põhimaksekontole nii, et tarbijal oleks võimalik valida selline krediidasutus, kes osutab teenuseid ka kontorivõrgustiku ja sularaha- ja makseautomaatide kaudu. Põhimakseteenuste füüsiline kättesaadavus peab seejuures olema tagatud ka isikutele, kes elavad hõredama asutusega piirkondades. Euroopa Komisjon on tõdenud, et sularahaautomaatide ja pangakontorite arvu vähenemine viimastel aastatel on põhimakseteenuste kättesaadavust vähendanud ning tekitab enim raskusi just sellistele tarbijatele, kel napib digikirjaoskust või puudub juurdepääs digiseadmetele.⁴³

Põhimaksekonto- ja teenuste kättesaadavuse tagamiseks on Maksekonto direktiivi artikli 17 lõikes 4 sätestatud, et põhimaksekonto peab võimaldama teha artiklis 1 osutatud põhimakseteenuste puhul piiramatut arvu toiminguid. Eestis on sama põhimõtte sätestatud VÕS § 710¹ lõikes 10, mille kohaselt ei või krediidasutus piirata põhimakseteenustega seotud tehingute arvu. VÕS kommenteeritud väljaandes on põhimakseteenuste piiramatult kasutamise põhimõtet laiendatud nii, et piiranguid ei tohiks seada ka tehingute kohale või kanalile.⁴⁴ Kuivõrd põhimaksekonto ja sellega seotud teenused on olemuslikult piiratud finantstoode, siis direktiivi kohaselt seda toodet veel enam piirata ei saa. Läti on oma põhimakseteenuste regulatsioonis samuti sätestanud selle, et krediidasutus peab tagama tarbijale põhimaksekonto raames piiramatut arvu põhimakseteenuseid, kuid on lubanud erandeid sel juhul, kui muud õigusaktid näevad ette arvupiiranguid.⁴⁵

1.1.1 Maksekonto avamist, kasutamist ja sulgemist võimaldavad teenused

Maksekonto direktiivi artikli 17 lõike 1 punkti a) kohaselt hõlmab põhimaksekonto teenuseid, mis võimaldavad teha kõiki toiminguid, mida on vaja maksekonto avamiseks, kasutamiseks ja sulgemiseks. Antud säte on üle võetud VÕS § 709 lõike 15¹ punktiga 1, mille kohaselt on maksekontoga seotud põhimakseteenusteks makseteenused, mis võimaldavad tarbijal teha kõiki toiminguid, mida on vaja VÕS § 709 lõikes 4 nimetatud maksekonto avamiseks, kasutamiseks ja sulgemiseks. Eeltoodud definitsioone võrreldes võib täheldada, et VÕS-is toodud mõiste on Maksekonto direktiivis toodust mõnevõrra kitsam, kasutades definitsioonis termini „teenused“ asemel „makseteenused“ terminit. Üksnes grammatilise tõlgendamise abil

⁴³ Komisjoni aruanne (viide 28), p 6.

⁴⁴ Ulp, M. VÕSK § 710¹/3.6.

⁴⁵ Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likums. Latvijas Vēstnesis, 43, 17.03.2010, artikkel 97.3 lg 5.

ei saa veel aga järeldada, et Maksekonto direktiivis ja VÕS-is toodud mõisted on oma sisult erinevad. Kõne all oleva põhimakseteenuse ja ka järgnevate teenuste sisu mõistmiseks on esmalt vajalik õiguslikult piiritleda, mis on makseteenus.

Makseteenuse mõiste jaoks ei ole Eesti õiguses eraldi definitsiooni, vaid seda saab sisustada läbi seaduses toodud loeteludega teenustest, mis kuuluvad makseteenuste alla (MERAS § 3) ja teenustest, mida makseteenustena ei käsitata (MERAS § 4). MERAS § 3 lõike 1 järgi loetakse antud lõikes nimetatud makseteenuseid makseteenusteks siis, kui isik pakub neid oma majandus- või kutsetegevuses. Maksekonto direktiivi artikli 2 punkti 4 kohaselt mõistetakse antud direktiivis makseteenuse PSD artikli 4 punktis 3 määratletud makseteenust. PSD on tänaseks päevaks kehtetuks tunnistatud ning seda asendab Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/2366⁴⁶ (edaspidi PSD2). PSD2 artikli 4 lõike 3 järgi on makseteenuseks direktiivi I lisa loetletud üks või mitu äritegevuse liiki. PSD2 I lisa sisaldab nimekirja teenustest, mida loetakse makseteenusteks. Antud nimekiri ning selle eelkäijaks olnud PSD lisa on olnud aluseks MERAS § 3 lõikes 1 toodud makseteenuste sätestamisel.⁴⁷ Maksekonto direktiiv, PSD või PSD2 ei anna sarnaselt Eesti seadustele kindlapiirilist makseteenuse definitsiooni, vaid üksnes nimekirja teenustest, mida loetakse makseteenusteks. Eeltoodud lähenemisviis on mõistlik, arvestades finantsmaastikul toimuvat innovatsiooni ning makseteenuste valdkonna suurt seotust ja sõltuvust tehnoloogiast, eriti aga kiiresti arenevast infotehnoloogiast. Ka PSD2 preambuli punktis 21 on rõhutatud, et makseteenuste määratlus peaks olema tehnoloogiliselt neutraalne ning võimaldama uut tüüpi makseteenuste arendamist, tagades nii olemasolevatele kui ka uutele makseteenuse pakkujatele võrdsed tegevustingimused.

Sageli seostatakse makseteenuseid maksetehingute tegemisega ning igapäevakõnes võib kohata ka nende kahe mõiste omavahel segamini ajamist. Ka makseteenuse lepingu ja maksekonto definitsioonid on põimitud maksetehingute terminiga. VÕS § 709 lõike 6 järgi loetakse maksetehinguks maksja, maksja nimel või makse saaja algatatud rahaliste vahendite sissemaks, ülekandmine või väljamaksmine, sõltumata selle aluseks olevast maksja ja saaja

⁴⁶ 25. novembri 2015. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/2366 makseteenuste kohta siseturul, direktiivide 2002/65/EÜ, 2009/110/EÜ ning 2013/36/EL ja määruse (EL) nr 1093/2010 muutmise ning direktiivi 2007/64/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta. – ELT L 337.

⁴⁷ MERAS seletuskiri, lk 1 ja 3.

vahelisest õigussuhtest. Kuigi VÕS § 709 lõike 1 järgi on makseteenuse leping maksetehingute tegemiseks sõlmitav leping ning VÕS § 709 lõike 4 kohaselt on maksekonto makseteenuse kliendi nimel maksetehingute täitmiseks peetav konto, siis ei seonu makseteenuse leping ja maksekonto üksnes maksetehingute täitmisega. Nimelt võib VÕS § 709 lõike 3 kohaselt makseteenuse leping sisaldada ka maksekonto avamise kohustust, selle pidamise tingimusi ja muude makseteenuste osutamise kohustust. Kui vaadata nii MERAS § 3 lõiget 1, VÕS § 709 lõiget 15¹, Maksekonto direktiivi artikli 17 lõiget 1 ning PSD2 I lisa loetletud makseteenuseid, siis täheldab neis ka viiteid teenustele ja toimingutele, mis ei seonu maksetehingu tegemise ehk raha liikumisega. Näiteks on selliseks teenuseks MERAS § 3 lõike 1 punktis 8 ja PSD2 I lisa punktis 8 nimetatud kontoteabe teenus, mis oma olemuselt seisneb koondteabe esitamises maksekonto(de) kohta. Seega ei ole iga makseteenus seotud maksetehingu tegemisega. Kuivõrd MERAS viitab maksetehingutele nii makseteenuste kui ka makseteenuste hulka mitte kuuluvate teenuste loetlemisel, siis järeldub sellest omakorda, et iga maksetehing ei ole oma olemuselt makseteenus. Ülaltoodule toetudes järeldub, et maksekonto avamise, kasutamise ja sulgemisega seotud makseteenusteks saavad olla ka sellised teenused ja toimingud, mis ei seisne maksetehingu tegemises.

Kuivõrd VÕS § 709 lõike 15¹ punkti 1 kohaselt on maksekonto avamist, kasutamist ja sulgemist võimaldavateks toiminguteks makseteenused ning makseteenusteks on üksnes MERAS § 3 lõikes 1 nimetatud teenused, siis peaksid need toiminguid mahtuma mõne MERAS § 3 lõikes 1 loetletud makseteenuse alla. MERAS § 3 lõige 1 punktid 1 ja 2 loetlevad makseteenusena muuhulgas sellised teenused, mis võimaldavad teha kõiki maksekonto pidamiseks vajalikke toiminguid. Seega ei muuda VÕS § 709 lõike 15¹ punkti 1 teistsugune sõnastus antud põhimakseteenuse sisu võrreldes Maksekonto direktiivis sätestatuga. Maksekonto direktiiv, PSD, PSD2, VÕS, MERAS ega vastavad seletuskirjad ei ava aga, millised täpsemalt on need toimingud, mis võimaldavad maksekonto avamist, kasutamist ja sulgemist. VÕS kommenteeritud väljaandes on väljendatud seisukohta, et kuna maksete tegemist (sh kaardiga) tuleb võimaldada ka interneti kaudu, siis kuulub põhimakseteenuste hulka ka internetipanganduse leping koos vastava makseinstrumendi või isikustatud turvaelemendi väljastamisega.⁴⁸ Kuivõrd eeltoodud teenuseid ei ole eraldiseisvalt põhimakseteenustena loetletud, kuid need on vajalikud teiste põhimakseteenuste pakkumisel, siis leiab ka autor, et

⁴⁸ Ulp, M. VÕSK § 710¹/3.7.5.

neid saab lugeda VÕS § 709 lõike 15¹ punktis 1 toodud maksekonto avamist, kasutamist ja sulgemist võimaldavateks toiminguteks. Liikmesriikide seas on seaduse tasandil määratlenud näiteks Tšehhi, et sellisteks toiminguteks on deebetkaardi väljastamine ja haldamine ning võimalus kontrollida põhimaksekontot internetis.⁴⁹ Soome on oma põhimakseteenuste regulatsioonis ette näinud, et krediidasutused peavad klientidele põhimaksekontoga pakkuma tugevat elektroonilist isikutuvastusteenust.⁵⁰ Paljud liikmesriigid, sealhulgas Eesti ei ole aga seaduse tasandil neid toiminguid, mis võimaldavad maksekonto avamist, kasutamist ja sulgemist, täpselt määratlenud või näiteid toonud.

1.1.2 Sisse- ja väljamaksed maksekontole

Maksekonto direktiivi artikli 17 lõike 1 punkti b) järgi on põhimaksekontoga seotud teenusteks ka need teenused, mis võimaldavad raha paigutamist maksekontole. Direktiivi artikli 2 punkti 22 kohaselt mõeldakse direktiivis mõiste „raha“ (inglise keeles „*funds*“) all pangatähti ja münte, elektroonsel kujul edastatavat raha ja e-raha. VÕS § 709 lõike 15¹ punkt 2, mis viitab edasi MERAS § 3 lõike 1 punktile 1, määratleb põhimakseteenustena teenused, mis võimaldavad teha sularaha sissemakseid maksekontole ja kõiki maksekonto pidamiseks vajalikke toiminguid. Eeltoodud MERAS-i säte on üle võetud PSD lisa punktist 1, mis sätestab samuti sularaha (inglise keeles „*cash*“) sissemakse maksekontole. Seega on Maksekonto direktiivis sätestatud makseteenuse ulatus laiem, hõlmates sissemaksete puhul ka selliseid rahalisi vahendeid, mis ei ole sularaha. Siinkohal on aktuaalseks, kuid antud magistriritöö käsitlusest väljuvaks arutluskohaks see, kas krediidasutused pakuvad Eesti õiguses sätestatud kitsamat teenust ehk sularaha sissemakse teenust kättesaadavalt kogu teenuse ulatuses, see tähendab, kas piisavalt on tarbijatele tagatud lisaks paberrahale ka müntide maksekontole sissemakse võimalused.⁵¹

Võlaõigusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu, millega võeti üle ka Maksekonto direktiivi sätted, seletuskirjas (edaspidi VÕS jt seletuskiri) nenditi, et raha tähendus on aastatega muutunud ja selle all ei mõisteta enam üksnes sularaha.

⁴⁹ Zákon č. 370/2017 Sb. Zákon o platebním styku, § 212 lg 1 p. g.

⁵⁰ Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014, ptk 15 § 6.

⁵¹ Vt Pangad pole su mündiraha kontole panemisest huvitatud, või kui on, siis suure teenustasu eest. Rahageenius 31.08.2022. – <https://raha.geenius.ee/rubriik/raha/pangad-su-mundiraha-kontole-panemisest-pole-huvitatud-voi-kui-on-siis-suure-teenustasu-eest/> (29.04.2024).

Seoses eelnevaga ja vajadusega viia kehtiva maksetehingu mõiste kooskõlla PSD2 ja Maksekonto direktiiviga, asendati VÕS § 709 lõikes 6 sõna „sularaha“ sõnaga „rahalist vahendid“. Seletuskirjas viidati, et eeltoodu tähendab seda, et tarbijal on võimalik oma kontole sissemakseid teha mitte ainult sularahas vaid ka kandes elektroonsel kujul olevat rahalist vahendit oma maksekontole.⁵² VÕS § 709 lõikega 15¹ sätestatavate põhimakseteenuste osas märgiti seletuskirjas, et punktis 2 toodud põhimakseteenuseks on rahaliste vahendite sissemaksed maksekontole.⁵³ Põhimakseteenuste reguleerimisel VÕS-is eelviidatud täpsustusi aga ei tehtud, mistõttu on Eesti kehtiv regulatsioon põhimakseteenuse osas, mis käsitleb maksekontole sissemaksete tegemist, kitsam Maksekonto direktiivis sätestatust. Liikmesriikide seast on sama kitsenduse oma põhimakseteenuste regulatsioonis teinud ka Slovakkia.⁵⁴ Kuivõrd VÕS § 709 lõike 15¹ punktiga 2 piiratakse tarbijate õigusi, mis Maksekonto direktiiviga ette nähtud on, tuleb antud sätet tõlgendada kooskõlas direktiiviga ning seega hõlmab VÕS § 709 lõike 15¹ punktis 2 viidatud põhimakseteenus rahaliste vahendite sissemakseid maksekontole.

Maksekonto direktiivi artikli 17 lõike 1 punkti c) kohaselt on sarnaselt raha sissemaksmise teenusega põhimaksekontoga seotud teenuseks ka need teenused, mis võimaldavad sularaha väljavõtmist maksekontolt kogu liidus pangakontoris või pangautomaadist nii krediidasutuse lahtiolekuajal kui ka väljaspool lahtiolekuaga. VÕS § 709 lõike 15¹ punkti 3) kohaselt on põhimakseteenuseks MERAS § 3 lõike 1 punktis 2 nimetatud makseteenused, mida pakutakse krediidasutuse klientide teenindamiseks ette nähtud tegevuskohas või sularaha- või makseautomaadis krediidasutuse lahtiolekuajal või väljaspool lahtiolekuaga. MERAS § 3 lõige 1 punkt 2 sätestab makseteenusena teenused, mis võimaldavad sularaha väljavõtmist maksekontolt ja teha kõiki maksekonto pidamiseks vajalikke toiminguid. Erinevalt sissemaksmise teenusest, hõlmab maksekontolt väljamaksete tegemine üksnes sularahas tehtavaid väljamakseid, seda nii Maksekonto direktiivi kui ka MERAS-i järgi. Kui direktiivi järgi tuleb põhimaksekontoga tagada sularaha väljavõtmine EL-i piires, siis on mõned liikmesriigid nagu näiteks Austria, Rootsi ja Soome seda õigust laiendanud ja taganud

⁵² VÕS jt seletuskiri, lk 7.

⁵³ *Ibid*, lk 8.

⁵⁴ Zákon z 5. októbra 2001 o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 483/2001 Z. z, § 5 ae) p. 2a.

põhimakseteenusena sularaha väljavõtmise õiguse Euroopa Majanduspiirkonna riikide territooriumil.⁵⁵

1.1.3 Maksetehingute täitmine

Maksekonto direktiivi artikli 17 lõike 1 viimane alapunkt ehk punkt d) loetleb põhimaksekontoga seotud teenustena kolme liiki liidus tehtavaid maksetehinguid: i) otsekorraldused; ii) maksekaardiga tehtavad maksetehingud, sh internetimaksed; iii) krediidikorraldused, sh püsikorraldused, krediidasutuse terminalides, kontorites ja internetirakenduste kaudu, kui need on kättesaadavad. VÕS-is on antud teenused sätestatud § 709 lõike 15¹ punktides 4-6, mis viitavad teenuste täpsemaks sisustamiseks edasi MERAS § 3 lõike 2 punktidele 1-3. Eraldi ei ole VÕS-is viidet sellele, et põhimaksekontoga seotud teenustena loetakse üksnes liidus tehtavaid maksetehinguid, nii nagu seda sätestab Maksekonto direktiivi artikli 17 lõike 1 punkt d. VÕS jt seletuskirjas puuduvad viited sellele, et seadusandja sooviks on olnud laiendada Maksekonto direktiivis toodud ning hõlmata põhimakseteenuste alla ka EL-i välised maksed (sh välismaksed⁵⁶). Antud juhul annab siseriiklik õigus tarbijatele rohkem õigusi kui seda direktiiv nõuab, samas tuleb sätete omavahelise kooskõla tõlgendamisel arvestada ka direktiivi eesmärkidega, milleks muuhulgas on artikli 1 lõike 2 kohaselt määrata direktiiviga kindlaks selliste eeskirjade ja tingimuste raamistik, mille kohaselt tagavad liikmesriigid liidu piires tarbijatele õiguse avada ja kasutada põhimaksekontot.

Põhimakseteenuste alla kuuluvat esimest liiki maksetehingut ehk otsekorraldust sisustab Maksekonto direktiivi artikli 2 punkt 19 kui riigisisene või piiriülene makseteenus, mille eesmärk on debiteerida maksja maksekontot, kui maksetehingu on algatanud makse saaja maksja nõusoleku alusel. MERAS § 3 lõige 2 punkt 2 annab otsekorraldusele sarnase, kuid veidi üksikasjalisema kirjelduse, viidates, et otsekorralduseks võib olla ka ühekordse otsekorralduse täitmine, ning täpsustades, et maksja võib oma nõusoleku ehk volituse olla andnud otse makse saajale, makse saaja makseteenuse pakkujale või maksja enda makseteenuse

⁵⁵ Bundesgesetz über die Vergleichbarkeit von Entgelten für Verbraucherzahlungskonten, den Wechsel von Verbraucherzahlungskonten und den Zugang zu Verbraucherzahlungskonten mit grundlegenden Funktionen (Verbraucherzahlungsgesetz – VZKG), § 25 lg 1 p 3; Lag (2010:751) om betaltjänster, ptk 4a § 2 p 3; Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014, ptk 15 § 6a lg 3.

⁵⁶ Välismakse on nii Eestist välismaale minev makse kui ka välisvaluutas tehtav makse ühest Eesti pangast teise. Ühtsesse euromaksete piirkonda (SEPA, Single Euro Payments Area) kuuluva 36 riigi (sh Eesti) piires eurodes toimuvad maksed on sisuliselt nagu siseriiklikud maksed. Vt Maksed. Minuraha. – <https://www.minuraha.ee/et/pangandus/igapaevased-pangateenused/maksed> (29.04.2024).

pakkujale. Antud definitsioon on üle võetud PSD ja PSD2 sõnastustest. VÕS jt seletuskirjas on selgitatud, et otsekorralduslepinguga määratakse otsekorralduste puhul kindlaks makse maksimum suurus. Juhul kui arve, mida maksja peab maksma, ületab lepingus kokkulepitud maksimummäära, jääb makse teostamata või vastavalt kokkuleppele teostatakse osaliselt.⁵⁷ Alates 1. veebruarist 2014.a, mil Eesti läks üle SEPA regulatsioonile⁵⁸, lõpetati riigisisese otsekorralduseteenuse osutamine, kuna see ei olnud vastav üleeuroopalisele otsekorralduse reeglistikule.⁵⁹ Üleeuroopalise otsekorralduseteenuse asemel võeti Eestis kasutusele e-arve püsimakseteenus, mille üheks erinevuseks otsekorraldusest on see, et makse algatajaks on maksja, mitte makse saaja nagu otsekorralduse puhul.⁶⁰ Kui Eesti siseselt on kõikides pankades kasutusel e-arvete teenus ning otsekorraldust ei pakuta, siis on AS LHV Pank astunud Euroopa otsekorralduste skeemi otseliikmeks, mille kaudu on võimalik teha otsekorraldusi näiteks välismaa teenusepakkujatele.⁶¹

Maksekonto direktiivi artikli 17 lõike 1 punkti d kohaselt kuuluvad põhimakseteenuste alla ka maksekaardiga tehtavad maksetehingud, sh internetimaksed. VÕS § 709 lõike 15¹ punkti 5 järgi on põhimakseteenuseks MERAS § 3 lõike 2 punktis 2 nimetatud makseteenus, sh maksed internetis. Antud MERAS-i sätte nimetab makseteenusena maksetehingu täitmise makseinstrumendi abil. VÕS § 709 lõike 8 järgi on makseinstrumendiks makseteenuse pakkuja ja tema kliendi vahel kokkulepitud isikustatud vahend või toimingute kogum, mida makseteenuse pakkuja klient kasutab maksejuhise algatamiseks. Sama paragrahvi lõikes 8¹ nähakse ette eraldi definitsioon kaardipõhisele makseinstrumendile, milleks VÕS-i tähenduses loetakse makseinstrument Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 2015/751⁶² artikli 2 punkti 20 tähenduses. Eelviidatud sätte kohaselt on kaardipõhiseks makseinstrumendiks mis tahes makseinstrument, sealhulgas kaart, mobiiltelefon, arvuti või mis tahes muu asjakohast makserakendust sisaldav tehniline seade, mis võimaldab maksjal algatada kaardipõhise

⁵⁷ VÕS jt seletuskiri, lk 41.

⁵⁸ 14. märtsi 2012. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 260/2012, millega kehtestatakse eurodes tehtavatele krediid- ja otsekorraldustele tehnilised ja ärilised nõuded ning muudetakse määrust (EÜ) nr 924/2009. – ELT L 94.

⁵⁹ Eesti Pangaliit. Otsekorralduselt e-arvele ja e-arve püsimakseteenusele. – <https://www.pangaliit.ee/arveldused/e-arve/otsekorralduselt-e-arvele-ja-e-arve-pusimakseteenusele> (29.04.2024).

⁶⁰ Makseasutuste ja e-raha asutuste seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 498 SE. Seletuskiri, lk 61.

⁶¹ Vt LHV Pank sai Euroopa otsekorralduste skeemi otseliikmeks. 25.11.2021. – <https://www.lhv.ee/et/uudised/2021/47> (29.04.2024).

⁶² 29. aprilli 2015. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2015/751 kaardipõhiste maksetehingute vahendustasude kohta. – ELT L 123.

maksetehingu, mis ei ole krediidikorraldus või otsekorraldus, nagu on määratletud määruse (EL) nr 260/2012⁶³ artiklis 2. Maksekonto direktiiv kasutab kõne all oleva põhimakseteenuse sätestamisel maksekaardi mõistet, kuid ei sisusta seda. Määruse (EL) nr 2015/751 artikli 2 punkti 15 järgi on maksekaart makseinstrumendi liik, mis võimaldab maksjal algatada deebet- või krediitkaarditehingu. Maksekaardile kui ühele makseinstrumendi liigile viitab ka PSD2 I lisa. Eeltoodust tulenevalt nähtub, et Eesti põhimakseteenuste regulatsiooni järgi on kõne all olev põhimakseteenus õiguslikult laiem kui Maksekonto direktiivi tähenduses, hõlmates lisaks maksekaardiga tehtavatele maksetehingutele ka teiste makseinstrumentide abil tehtavaid makseid. Seevastu on VÕS jt seletuskirjas põhimakseteenusena nimetatud maksed maksekaardiga ning VÕS kommenteeritud väljaandes maksed deebetkaardiga.⁶⁴ Eeltoodud täpsustused VÕS § 709 lõike 15¹ punktis 2 aga puuduvad. Muude makseinstrumentide kui maksekaardi abil maksete tegemise võimaluse on põhimakseteenusena määratlenud liikmesriikidest ka Saksamaa.⁶⁵

Siinkohal on vajalik välja tuua, et kuigi maksekaardi puhul võib tegemist olla deebet- või krediitkaardiga, siis ei hõlma põhimakseteenused üldjuhul krediitkaardiga tehtavaid tehinguid.⁶⁶ Eelnev tuleneb sellest, et krediitkaardiga on tavaliselt seotud deebetkaardikontost eraldiseisev maksekonto ning Maksekonto direktiivi preambuli punkti 12 järgi ei kohaldata käesolevat direktiivi üldjuhul krediitkaardikontodele kui piiratumate funktsioonidega kontodele. Krediitkaardikontod kuuluvad viidatud preambuli punkti kohaselt direktiivi kohaldamisalasse üksnes juhul kui neid kontosid peaks kasutatama igapäevasteks maksetehinguteks ja kui need võimaldavad kõiki järgnevaid funktsioone: paigutada kontole raha ja võtta välja sularaha, teha kolmandatele isikutele suunatud maksetehinguid ja võtta vastu kolmandate isikute maksetehinguid, sealhulgas teha krediidikorraldusi.

⁶³ 14. märtsi 2012. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 260/2012, millega kehtestatakse eurodes tehtavatele krediid- ja otsekorraldustele tehnilised ja ärilised nõuded ning muudetakse määrust (EÜ) nr 924/2009. – ELT L 94.

⁶⁴ Ulp, M. VÕSK § 710¹/3.7.5; VÕS jt seletuskiri, lk 8.

⁶⁵ Gesetz über die Vergleichbarkeit von Zahlungskontoentgelten, den Wechsel von Zahlungskonten sowie den Zugang zu Zahlungskonten mit grundlegenden Funktionen (Zahlungskontengesetz - ZKG), § 38 lg 2 p 2c.

⁶⁶ Komisjoni aruanne (viide 28), lk 10; Study on EU payment accounts market (viide 19), lk 29-30, 75-76, 121.

Kreeditkorraldus (inglise keeles „*credit transfer*“) on sisuliselt tavaline pangaülekanne või makse⁶⁷, mida mõnel pool on nimetatud ka krediitkorralduseks⁶⁸, kuid siinkohal ei tasu seostada seda krediidi ehk laenu andmisega. Põhimakseteenuste alla kuuluvat krediitkorraldust sisustab Maksekonto direktiivi artikli 2 punkt 20 kui riigisisene või piiriülene makseteenus, mille puhul makseteenuse pakkuja, kelle juures maksja maksekonto asub, krediteerib makse saaja maksekontot maksetehingu või järjestikuste maksetehingutega maksja maksekontolt maksja antud juhise alusel. Maksekonto direktiivi artikli 17 lõike 1 punkti d alapunkti iii kohaselt hõlmavad krediitkorraldused ka püsikorraldusi, milleks on direktiivi artikli 2 punkti 21 järgi maksja poolt makseteenuse pakkujale, kelle juures maksja maksekonto asub, antud juhise täita korrapärase ajavahemike järel või kindlaksmääratud kuupäevadel krediitkorraldusi. MERAS § 3 lõige 2 punkt 3, millele viitab põhimakseteenuseid loetlev VÕS § 709 lõige 15¹ oma punktis 6, annab krediitkorraldusele ja püsikorraldusele sarnased kirjeldused nagu Maksekonto direktiiv. VÕS jt seletuskirjas selgitatakse, et püsikorralduste jaoks on vaja sõlmida vastav leping, kus maksja ja makseteenuse pakkuja lepivad kokku püsikorralduste teostamise tingimused (makse suurus, regulaarsus või konkreetne kuupäev jms). Püsikorraldust eristab otsekorraldusest see, et püsimumakseteenuse suurus on alati ühesugune ja see ei muutu nii nagu seda võib juhtuda otsekorralduse puhul.⁶⁹ Lisaks krediitkorralduse ja püsikorralduse definitsioonidele loetlevad vastavalt Maksekonto direktiivi artikli 17 lõike 1 punkti d alapunkt iii ja VÕS § 709 lõike 15¹ punkt 6 kohad, kus saab tarbija krediitkorraldusi algatada. Nendeks on krediitkassade terminalid (VÕS-i järgi sularaha-või makseautomaadid), kontorid (VÕS-i järgi klientide teenindamiseks ette nähtud tegevuskohad) ja internetirakendused. VÕS jt seletuskirja kohaselt on eeltoodud loetelu lisatud põhjusel, et mitte kõik makseteenuse pakkujad ei paku kõiki võimalusi – näiteks ei pakuta sularaha-või makseautomaatide kasutamise võimalust või internetipanka või ei ole kontorite võrgustikku.⁷⁰

⁶⁷ Eesti Pank. SEPAst põhjalikumalt. – <https://www.eestipank.ee/sepast-pohjalikumalt> (29.04.2024).

⁶⁸ Vt Euroopa Pangandusjärelevalve suunised riiklike esialgsete loetelude kohta kõige tüüpilisematest teenustest, mis on seotud maksekontoga ja mille eest võetakse tasu. EBA/GL/2015/01, lk 7-12. – https://www.eba.europa.eu/documents/10180/1068458/b13df176-de68-46c7-9a40-327046d20276/EBA%20GL%202015%2001%20GL%20on%20Payments%20Account%20Directive_ET.pdf (29.04.2024); 26. jaanuari 2018. aasta Euroopa Keskpanga määrus (EL) 2018/231, pensionifondide statistikaaruandluse nõuete kohta, tabel A. – ELT L 45.

⁶⁹ VÕS jt seletuskiri, lk 41.

⁷⁰ *Ibid*, lk 8.

Kreeditkorralduse üheks levinumaks vormiks on vältkreeditkorraldus ehk vältkakse⁷¹. Äsja jõustunud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/886⁷² ehk vältkaksete määrusega muutub üleminekuperioodi järgselt vältkaksete pakkumine kohustuseks neile makseteenuse pakkujatele, kes pakuvad kreeditkorralduse teenust, mis läbi saavad vältkaksed ka osaks põhimakseteenustest.

1.2 Põhimakseteenuse lepingu pooled

VÕS § 710¹ lõikega 2 on põhimaksekonto ja sellega seotud teenuste osutamise kohustus seatud krediitiasutustele. Krediitiasutuste seaduse⁷³ (edaspidi KAS) § 89 lõige 9 annab krediitiasutustele vabaduse otsustada, keda teenindada või mitte, v.a kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Tegemist on tsiviilõiguses tuntud lepinguvabaduse põhimõttega, täpsemalt lepingute sõlmimisvabadusega, mille kohaselt võib igäüks üldreeglina vabalt valida, kas, kelle ja missugustel tingimustel ta lepingu sõlmib. Kuid lepinguvabaduse põhimõtte ei ole absoluutne ning makseteenuste osutamisel piirab antud põhimõtet VÕS § 710¹. VÕS § 710¹ lõige 1 kohustab igat makseteenuse pakkujat sõlmima makseteenuse lepingu, kui lepingut sõlmida sooviv isik ja tema taotletavad lepingutingimused vastavad seadusele ja makseteenuse pakkuja tüüptingimustele. Eelkirjeldatud lepingu sõlmimise kohustus kehtib kõigile makseteenuse osutajatele, s.o MERAS § 3 lõikes 6 loetletud isikutele, sh krediitiasutustele, makseasutustele ja e-raha asutustele. VÕS § 710¹ lõige 2 sätestab täiendavad kohustused üksnes krediitiasutustele seoses põhimakseteenuste osutamisega tarbijatele. VÕS kommenteeritud väljaandes selgitatakse, et kuigi VÕS jt seletuskiri⁷⁴ märgib, et VÕS § 710¹ lõige 2 on lõike 1 suhtes erinormiks, ei tohiks nende lõigete vahetada mõista nii, et krediitiasutuste jaoks asendab lõige 2 täielikult lõiget 1. Juhul kui krediitiasutus pakub tarbijale makseteenuseid, mis ei ole põhimakseteenused, peaks säilima krediitiasutuse kohustus sõlmida makseteenuse

⁷¹ Vältkakse on kreeditkorralduse alusel teostatava makse vorm, mille puhul raha kantakse maksja kontolt saaja kontole sekundite jooksul päeval või öösel aasta mistahes päeval, erinevalt nn tavamaksetest, mida makseteenuse pakkujad töötlevad ainult tööajal (nn pangapäeval), kusjuures raha võib makseteenuse pakkuja kanda makse saaja kontole alles järgmise tööpäeva lõpuks. Vt Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS, millega muudetakse määrusi (EL) nr 260/2012 ja (EL) 2021/1230 eurodes vältkreeditkorralduste osas. COM(2022) 546. Eelnõu toimiku number: 22-0654. – <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/93b24048-d39e-42fa-933d-5babc0b405c4> (29.04.2024).

⁷² 13. märtsi 2024. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/886, millega muudetakse määrusi (EL) nr 260/2012 ja (EL) 2021/1230 ning direktiive 98/26/EÜ ja (EL) 2015/2366 eurodes vältkreeditkorralduste osas. – ELT L 2024/886.

⁷³ Krediitiasutuste seadus¹. – RT I, 17.03.2023, 17.

⁷⁴ VÕS jt seletuskiri, lk 10.

lepinguid lõikest 1 tulenevalt. Samuti peaks mittetarbijast isikud saama makseteenuste pakkumist nõuda lõike 1 alusel.⁷⁵

Põhimakseteenuste osutajate osas märgib Maksekonto direktiivi artikli 1 lõige 4, et direktiivi IV peatükki ehk maksekontole juurdepääsu reguleerivat peatükki kohaldatakse krediidasutustele. Eeltoodut rõhutab ka direktiivi preambuli punkt 12, mille kohaselt tuleks põhimaksekontodele juurdepääsu andmist käsitlevaid direktiivi sätteid kohaldada üksnes krediidasutuste suhtes. Samas annab eelviidatud direktiivi artikli 1 lõige 4 võimaluse liikmesriikidel otsustada IV peatüki kohaldamist ka sellistele makseteenuse pakkujatele, kes ei ole krediidasutused. Kuivõrd VÕS § 710¹ lõikega 2 on põhimaksekonto ja sellega seotud teenuste osutamise kohustus seatud üksnes krediidasutustele, siis ei ole Eesti õiguses antud kohustust laiendatud teistele makseteenuste osutajatele. Mõned liikmesriigid on põhimakseteenuste osutamise kohustuse seadnud lisaks krediidasutustele ka teistele teenusepakkujatele. Luksemburgi õiguse kohaselt pakuvad riigis põhimaksekontot krediidasutused ja makseasutused, kes vastavad konkreetsetele tingimustele.⁷⁶ Poola põhimakseteenuste regulatsiooni kohaselt võivad põhimaksekontot pakkuda ka hoiu-laenu ühistud, kuid üksnes ühistu liikmetele.⁷⁷ Itaalias võivad lisaks pankadele pakkuda põhimaksekontot ka Itaalia postiteenuse pakkuja *la società Poste italiane s.p.a* ja teised makseteenuste osutajad, kes maksekonto kaudu tarbijatele teenuseid osutavad.⁷⁸

Lisaks põhimaksekonto- ja teenuste kättesaadavuse tagamise kohustuse laiendamise võimalusele annab Maksekonto direktiivi artikli 1 lõige 5 liikmesriikidele õiguse otsustada kogu direktiivi või selle konkreetsete osade mittekohaldamise Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2013/36/EL⁷⁹ artikli 2 lõikes 5 osutatud üksuste suhtes. Antud direktiivi artikli 2 lõike

⁷⁵ Ulp, M. – VÕSK § 710¹/3.2.3.

⁷⁶ Loi du 13 juin 2017 relative aux comptes de paiement et portant : 1. transposition de la directive 2014/92/UE du Parlement européen et du Conseil du 23 juillet 2014 sur la comparabilité des frais liés aux comptes de paiement, le changement de compte de paiement et l'accès à un compte de paiement assorti de prestations de base; et 2. modification de la loi modifiée du 15 décembre 2000 sur les services financiers postaux, artikkel 21.

⁷⁷ Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 grudnia 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o usługach płatniczych. Warszawa, dnia 9 stycznia 2024 r. Poz. 30, artikkel 59ia lg 1.

⁷⁸ Testo Unico Bancario. Decreto legislativo 1° settembre 1993, n. 385. Testo unico delle leggi in materia bancaria e creditizia, Articolo 126-noviesdecies lg 1.

⁷⁹ 26. juuni 2013. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2013/36/EL, mis käsitleb krediidasutuste tegevuse alustamise tingimusi ning krediidasutuste ja investeerimisühingute usaldatavusnõuete täitmise järelevalvet, millega muudetakse direktiivi 2002/87/EÜ ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiivid 2006/48/EÜ ja 2006/49/EÜ. – ELT L 176.

5 punkti 6 järgi loetakse Eestis sellisteks üksusteks hoiu-laenuühistud, mis on hoiu-laenuühistu seaduse kohaselt tunnustatavad ühistud. Kuigi VÕS-is ei ole eraldi välja toodud, et VÕS § 710¹ lõikes 2 sätestatud kohustus ei kohaldu hoiu-laenuühistutele, siis arvestades, et käesoleva magistritöö koostamise seisuga ei loeta Eesti seadusandluse järgi hoiu-laenuühistuid krediitiasutusteks, välistab VÕS § 710¹ lõike 2 sõnastus antud kohustuse kohaldumise hoiu-laenuühistutele. Tulenevalt hetkel Riigikogus arutlusel olevast hoiu-laenuühistuid puudutava seadusandluse muudatuse eelnõust⁸⁰ võivad aga tänased hoiu-laenuühistud vajada tulevikus oma tegevuse jätkamiseks (eelkõige hoiuste kaasamiseks) krediitiasutuse tegevusluba, mis läbi võib neile siis kohalduda põhimaksekonto- ja teenuste osutamise kohustus, juhul kui nad osutavad makseteenuseid tarbijatele.

Põhimaksekontole juurdepääsu tagamise ja põhimakseteenuste osutamise kohustus võib vastavalt konkreetse riigi seadusandlusele kohalduda aga ka üksnes valitud krediitiasutustele. Nimelt näeb Maksekonto direktiivi artikli 16 lõige 1 ette liikmesriikidele kohustuse tagada, et põhimaksekontot pakuvad tarbijatele kõik krediitiasutused või piisav arv krediitiasutusi, eesmärgiga tagada juurdepääs põhimaksekontole kõigil asjaomase liikmesriigi tarbijatel selle riigi territooriumil, vältides seejuures konkurentsi moonutamist. Maksekonto direktiivi preambuli punkt 38 täpsustab, et piisava hulga põhimaksekontosid pakkuvate krediitiasutuste välja selgitamisel tuleb muuhulgas arvestada nii krediitiasutuste võrgu ulatust ja tihedust, liikmesriigi territooriumi suurust, tarbijate jaotumist territooriumil, krediitiasutuste turuosa ning põhimaksekontode osakaalu krediitiasutuse pakutavate maksekontode seas. Põhimaksekontot peaksid pakkuma selline hulk krediitiasutusi, mis saavutaks põhimakseteenuste jõudmise kõigi tarbijateni, sealhulgas võimaluse tarbijatel kontosid avada oma elukoha lähedal asuva krediitiasutuse ruumides. Samuti ei tohiks põhimaksekontot pakkuvate krediitiasutuste hulga piiramine põhjustada tarbijate diskrimineerimist või alavääristamist nii põhimaksekonto avamisel kui ka selle kasutamisel.

Liikmesriikide seas on mõned riigid piiranud konkreetsete kriteeriumite kaudu nende makseteenuste osutajate hulka, kes põhimakseteenuseid osutada võivad või peavad. Näiteks on Horvaatias kohustus põhimaksekontot ja sellega seotud teenuseid osutada nendel

⁸⁰ Hoiu-laenuühistu seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. Eelnõu toimiku number: 22-1616. – <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/db5ae432-6d08-4896-972c-101c32e9d2ce> (29.04.2024).

krediidiasutustel, kelle varade kogumaht ületab eelmise aasta auditeeritud raamatupidamise aastaaruande järgi 15 miljardit Horvaatia kuna, ning ülejäänud krediidiasutustel on valida, kas soovivad põhimaksekontot pakkuda.⁸¹ Luksemburgis on kohustatud põhimakseteenuseid osutama need krediidiasutused ja makseasutused, kellel on Luksemburgis vähemalt 25 agentuuri ja kes hoiavad vähemalt 2,5% tagatud hoiustest.⁸² Maltal peavad põhimaksekontot pakkuma kõik krediidiasutused, kellel on vähemalt 5 harukontorit ning vähemate harukontoritega krediidiasutused võivad valida, kas põhimaksekontot pakkuda.⁸³ Küprose põhimakseteenuste regulatsioon ei sea konkreetseid kriteeriumeid, kuid Küprose keskpangal on võimalik panga taotluse alusel vabastada ta põhimaksekonto pakkumise kohustusest.⁸⁴ Taolisi kriteeriumeid või põhimakseteenuste osutajate hulga piiramise võimalust Eesti kehtiv õigus ette ei näe.

Kuigi krediidiasutuste hulka, kes peavad põhimaksekontot ja põhimakseteenuseid tarbijatele pakkuma käesoleval hetkel Eesti seadused selgesõnaliselt piiranud ei ole, siis teatud välistust sisaldab VÕS § 710¹ lõike 2 viimane lause. Selle kohaselt ei ole tarbijal õigust nõuda krediidiasutuselt sellise põhimakseteenuse osutamist või kanali kasutamise võimaldamist, mida krediidiasutus ühelegi tarbijale ei paku. Eeltoodust saab järeldada, et krediidiasutused, kes ei osuta oma makseteenuseid tarbijatele, ei ole hõlmatud nende krediidiasutuste all, kellel on põhimakseteenuste osutamise kohustus. Samuti ei ole põhimakseteenuste osutajateks krediidiasutused, kes osutavad üksnes selliseid makseteenuseid, mis ei kuulu põhimakseteenuste alla. Lisaks eelnevale tuleb arvestada sellega, et krediidiasutustel ei ole seadusest tulenevat kohustust tegeleda makseteenuste valdkonnades. Seega ei saa panna kohustust osutada põhimakseteenuseid ka sellistele krediidiasutustele, kes ei osuta üldse makseteenuseid.

Magistritöö koostamise seisuga tegutseb Eestis üheksa (9) krediidiasutust ning viis (5) välisriikide krediidiasutuste filiaali.⁸⁵ Eesti krediidiasutustest pakuvad põhimaksekontot ja

⁸¹ Zakon o uspredivosti naknada, prebacivanju računa za plaćanje i pristupu osnovnom računu, artikkel 22 lg 3.

⁸² Loi du 13 juin 2017 relative aux comptes de paiement (viide 76), artikkel 23 lg 1.

⁸³ Subsidiary Legislation 371.18. Credit Institutions and Financial Institutions (Payment Accounts) Regulations, regulation 18.

⁸⁴ Ο περί της Συγκρισιμότητας των Τελών, της Αλλαγής Λογαριασμού Πληρωμών και της Πρόσβασης σε Λογαριασμούς Πληρωμών Νόμος του 2017 (Ν. 64(Ι)/2017), artikkel 17 lg 1, 2.

⁸⁵ Finantsinspeksioon. Turuosaliste register. Krediidiasutused. – <https://www.fi.ee/et/pangandus-ja-krediit/krediidiasutused> (29.04.2024).

põhimakseteenuseid koos (6) krediidasutust: AS LHV Pank, AS SEB Pank, AS TBB pank, Coop Pank AS, Luminor Bank AS ja Swedbank AS.^{86 87} Krediidasutused AS Inbank, Bigbank AS ja Holm Bank AS osutavad makseteenuseid üksnes seoses krediitkaardi pakkumisega ja tulenevalt asjaolust, et krediitkaardi pakkumine ei lähe põhimakseteenuste alla, siis ei kohaldu antud krediidasutustele ka põhimakseteenuste regulatsioon.⁸⁸ Eestis tegutsevatest välisriigi krediidasutuse filiaalidest pakub põhimaksekontot ja põhimakseteenuseid üksnes AS Citadele banka Eesti filiaal.^{89,90} OP Corporate Bank plc Eesti filiaal osutab oma teenuseid üksnes äriklientidele ja füüsilisest isikust ettevõtjatele ning Finora Bank UAB Eesti filiaal, Nordea Bank Abp Eesti filiaal ja TF Bank AB (publ.) Eesti filiaal ei paku üldse makseteenuseid.⁹¹ Eestis tegutseb lisaks Eesti krediidasutustele ning välisriigi krediidasutuste filiaalidele ka üle 400 piiriülest pangateenuste pakkujat.⁹² Kuigi tarbijatel võib olla võimalik põhimakseteenuseid kasutada ka riigis makseteenuseid pakkuvate piiriüleste krediidasutuste kaudu, siis järelevalve selliste krediidasutuste ja nende tegevuste üle jääb printsiiabis selle liikmesriigi pädevusse, kus krediidasutus asutatud ja tegevusloa saanud on.⁹³

Maksekonto direktiivi preambuli punkti 48 kohaselt peavad liikmesriigid kui ka krediidasutused andma tarbijatele aktiivselt selget teavet põhimaksekonto avamise ja kasutamise õiguse kohta ning põhimaksekonto konkreetsete omaduste, põhimaksekonto tasude ja põhimaksekonto kasutustingimuste kohta. Eesti tarbijad on teadlikud pangakonto avamise võimalusest, kuid kuna Eestis pakutakse põhimaksekontona tavalist eraisikute pangakontot ja krediidasutused ei teavita oma kodulehtede või muude kanalite kaudu just põhimaksekonto kui

⁸⁶ Autori tehtud järelalus vastavate krediidasutuste kodulehtedel viidatud teenuste nimekirjade alusel.

⁸⁷ Loetletud krediidasutused omasid 2023. aasta IV kvartali seisuga 87.59 % turuosa kõikidest krediidasutustest varade mahu alusel. Vt Eesti Pangaliit. Pangandusinfo. Eesti panganduse ülevaade Q4 2023. – <https://infogram.com/pangandussektori-ulevaade-4q-2024-1hnp27em5kw3n4g> (29.04.2024).

⁸⁸ Autori tehtud järelalus vastavate krediidasutuste kodulehtedel viidatud teenuste nimekirjade alusel.

⁸⁹ Autori tehtud järelalus krediidasutuse kodulehel viidatud teenuste nimekirja alusel.

⁹⁰ AS Citadele banka Eesti filiaal omas 2023. aasta IV kvartali seisuga 0,67% turuosa kõikidest krediidasutustest varade mahu alusel. Vt Eesti Pangaliit (viide 87).

⁹¹ Autori tehtud järelalused vastavate krediidasutuste kodulehtedel viidatud teenuste nimekirjade ja Finantsinspeksiooni turuosaliste registri alusel. Vt Finantsinspeksioon. Turuosaliste register. Välisriikide krediidasutuste filiaalid. –

<https://www.fi.ee/et/pangandus-ja-krediit-0/pangandus-ja-krediit/krediidasutused/valisriikide-krediidasutuste-filiaalid> (29.04.2024).

⁹² Finantsinspeksioon. Turuosaliste register. Ülepiirilised pangateenuste pakkujad. – <https://www.fi.ee/et/pangandus-ja-krediit-0/pangandus-ja-krediit/krediidasutused/ulepiirilised-pangateenuste-pakkujad> (29.04.2024).

⁹³ European Commission. Payment Services Directive: frequently asked questions. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_15_5793 (29.04.2024).

sellise omamise õigusest, siis ei olda nõnda teadlikud põhimaksekonto ja põhimakseteenuste kohta.⁹⁴

Eelmises alapeatükis jõudis autor järelduseni, et krediidasutused ei pea pakkuma kõiki põhimakseteenuseid, juhul kui neid teenuseid, mida põhimaksekonto raames ei pakuta, ei pakuta ka tavalise maksekonto raames tarbijatele. Seega kohaldub põhimakseteenuste regulatsioon ka sellistele digitaalsetele krediidasutustele (nimetatakse ka neopankadeks), kes pakuvad oma makseteenuseid üksnes elektrooniliselt ehk sularahateenuseid osutamata ja kontorivõrgustikku omamata, v.a kui konkreetne liikmesriik on sätestanud teisiti.⁹⁵ Selliseks üheks riigiks on Kreeka, kus põhimaksekonto pakkumise kohustus ei kohaldu nendele krediidasutustele, kes pakuvad maksekontot üksnes interneti kaudu.⁹⁶

Niisamuti kui on reguleeritud põhimakseteenuste osutajad, on põhimakseteenuste regulatsioonis paika pandud isikud, kellel peab olema juurdepääs maksekontole ja sellega seotud teenustele. Maksekonto direktiivi artikli 16 lõike 2 ja VÕS § 710¹ lõike 2 kohaselt peab põhimaksekontot ja põhimakseteenuseid osutama EL-is seaduslikul alusel elavatele tarbijatele. VÕS § 1 lõike 5 järgi loetakse VÕS-i tähenduses tarbijaks füüsiline isik, kes teeb tehingu, mis ei seonu iseseisva majandus- või kutsetegevuse läbiviimisega. Maksekonto direktiivi artikli 2 punkti 1 järgi on tarbijaks füüsiline isik, kes tegutseb eesmärgil, mis ei ole seotud tema kaubandus-, majandus-, ametialase või kutsetegevusega. Eeltoodud tarbija määratlused erinevad üksteisest osaliselt, mis ei ole aga ebatavapärane, kui võrd ka EL-i õigusaktide üleselt ja Eesti seadusandluse üleselt ei ole ühest tarbija määratlust.⁹⁷ Samuti on VÕS jt seletuskirjas leitud, et direktiivi ja VÕS § 1 lõikega 5 sätestatud tarbija käsitlus on samatähenduslik.⁹⁸

VÕS-is ja Maksekonto direktiivis on sätestatud tarbija mõiste negatiivne määratlus, see tähendab, et kõik, keda definitsioon ei välista, loetakse tarbijaks. Kui võrd käesolevas kontekstis saab tarbijaks mõlema definitsiooni kohaselt olla üksnes füüsilised isikud, siis ei saa tarbijaks

⁹⁴ Vt viide 20.

⁹⁵ Study on EU payment accounts market (viide 19), lk 12-13.

⁹⁶ Ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας 2014/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Ιουλίου 2014 για τη συγκρισιμότητα των τελών που συνδέονται με λογαριασμούς πληρωμών, την αλλαγή λογαριασμού πληρωμών και την πρόσβαση σε λογαριασμούς πληρωμών με βασικά χαρακτηριστικά και άλλες διατάξεις. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4465, artikkel 16 lg 1.

⁹⁷ Kingisepp, M, Värn, A. The Notion of Consumer in EU Consumer Acquis and the Consumer Rights Directive – a Significant Change of Paradigm? *Juridica international XVIII/2011*, lk 45-46.

⁹⁸ VÕS jt seletuskiri, lk 10.

lugeda juriidilisi isikuid. Kuigi füüsilisest isikust ettevõtja puhul on tegemist füüsilise isikuga, välistab põhimakseteenuste regulatsiooni neile kohaldamise see, et nad tegelevad majandustegevusega. Ka Maksekonto direktiivi preambuli punkti 12 järgi ei kuulu direktiivi kohaldamisalasse ettevõtjate, sealhulgas väikeste ja mikroettevõtjate kontod, kui neid ei hoita eraisikuna. VÕS kommenteeritud väljaande kohaselt ei loeta põhimakseteenuste kontekstis tarbijaks ka ametitegevuses tegutsevat isikut, nagu notar või kohtutäitur.⁹⁹

Riigikohus on oma 22. märtsi 2023.a lahendis selgitanud, et juhul kui tarbijale osutatakse põhimakseteenuseid, kuid tarbija kasutab enda põhimaksekontot viisil, mis viitab ettevõtlusele ehk majandus- või kutsetegevusega seotud eesmärkidele, siis ei anna eeltoodud asjaolu alust kvalifitseerida tarbijale osutatavaid põhimakseteenuseid ja selleks sõlmitud põhimakseteenuse lepingut iga tehingu sisust johtuvalt ümber kord põhimakseteenuse, kord ettevõtjale mõeldud makseteenuste lepinguks. Eelnev võib tähendada üksnes seda, et klient võib olla rikkunud lepingut, mille alusel talle põhimakseteenuseid osutatakse, kuid tegemist on siiski põhimakseteenuse lepinguga ning tarbijale osutatavad makseteenused liigituvad endiselt põhimakseteenusteks.¹⁰⁰

Nagu varasemalt välja toodud, kehtib põhimakseteenuste osutamise kohustus EL-is seaduslikul alusel elavatele tarbijatele. Juhul kui tarbija on EL-i seaduslik elanik, siis ei ole krediitiasutusel õigus keelduda põhimaksekonto avamisest ettekäändel, et tarbija ei ela panga asukohariigis. Riigis elamine või mitteelamine võib mängu tulla tõelise huvi hindamisel, juhul kui liikmesriik on tõelise huvi kriteeriumi sätestanud. Kuid ka siis ei ole krediitiasutusel õigust automaatselt keelduda konto avamisest tarbija riigis mitteelamise tõttu, kuivõrd tõeline huvi võib näiteks täidetud olla siis, kui tarbija töötab antud riigis, kuid ei ela seal alaliselt.¹⁰¹ Lisaks eelnevale tuleb arvestada sellega, et kuna põhimakseteenuseid tuleb pakkuda EL-is elavatele tarbijatele, siis ei anna elamisluba või kodakondsus iseenesest õigust liidus põhimaksekonto avamise nõudmiseks, vaid oluline on ka faktiline liidus elamine. Seejuures ei ole määrav see, millise riigi kodanikuga on tegemist. Kodakondsuse ja ka elukoha alusel diskrimineerimist keelab samuti Maksekonto direktiivi artikkel 15 ning sama põhimõte on üle võetud VÕS § 710¹ lõikega

⁹⁹ Ulp, M. VÕSK § 710¹/3.3.

¹⁰⁰ RTKo 2-21-3552, p 14.

¹⁰¹ Pangakontod EI-is. Euroopa Liidu ametlik veebisait Your Europe. – https://europa.eu/youreurope/citizens/consumers/financial-products-and-services/bank-accounts-eu/index_et.htm (29.04.2024).

3. Maksekonto direktiivi preambuli punktis 36 rõhutatakse lisaks, et mõiste „liidus seaduslikult elav” peaks hõlmama nii liidu kodanikke kui ka kolmandate riikide kodanikke.

Maksekonto direktiivi artikli 2 punkti 2 ja artikli 16 lõike 2 kohaselt tuleb liidus seaduslikult elavate tarbijatena arvestada ka kindla elukohata tarbijaid, varjupaigataotlejaid ja tarbijaid, kellele ei ole antud elamisluba, kuid kelle väljasaatmine on võimatu õiguslikel või faktilistel põhjustel. VÕS § 710¹ lõike 3 kohaselt ei tohi krediidiastutus keelduda põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest Eestis kehtivat elamisluba või elamisõigust omava välismaalasega, samuti rahvusvahelise kaitse taotlejaga rahvusvahelise kaitse andmise seaduse tähenduses, tarbija kodakondsuse või elukoha tõttu. Maksekonto direktiivis seatud seaduslikult elavate isikute määratlus on laiaulatuslikum kui on tavaks EL-i teiseses õiguses, mis üldjuhul välistab kolmandatest riikidest pärit sisserändajatest tarbijad. Eelnev viitab direktiivi soovile hõlbustada juurdepääsu maksekontole ja ühiskonda lõimumist ebakindlates eluolukordades olevatel isikutel.¹⁰²

Isikute ringi, kellele peab tagama juurdepääsu põhimakseteenustele, on osad liikmesriigid laiendanud. Riikides nagu näiteks Rootsi, Soome, Taani ja Ungari on õigus põhimaksekontole tarbijatel, kes elavad seaduslikul alusel Euroopa Majanduspiirkonnas.¹⁰³ Õiguse samadele makseteenustele, mis on tarbijal põhimaksekonto kaudu, on Belgia oma siseriikliku õigusega ette näinud ka Belgias asutatud ettevõtjatele ja ka diplomaatilistele esindustele, kelle konto avamise taotluse on tagasi lükanud vähemalt kolm krediidiastutust. Seejuures on seadusega ära piiritletud alused, mil võib krediidiastutus keelduda konto avamisest või lepingu ülesse öelda ning need alused kattuvad suures osas nendega, mis kohalduvad tarbijate põhimakseteenuse lepingutele.¹⁰⁴ Käesoleva magistr töö koostamise seisuga uuritakse ka Madalmaades võimalust õigusaktiga kehtestada ettevõtete õigus põhiliste makseteenustega pangakontole.¹⁰⁵

¹⁰² Braunroth, A, lk 9-10.

¹⁰³ Lag (2010:751) om betaltjänster, pt 4a § 1; Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014, ptk 15 § 6; Bekendtgørelse af lov om betalingskonti. LBK nr 407 af 29/03/2022, § 11 Stk. 2; 262/2016. (VIII. 31.) Korm. Rendelet az alapszámlához való hozzáférésről, az alapszámla jellemzőiről és díjazásáról, § 6 lg 1.

¹⁰⁴ 28 FEVRIER 2013. - Code de droit économique, VII.59/4 jj; FPS Economy. Basic banking service for businesses and diplomatic missions. – <https://economie.fgov.be/en/themes/financial-services/basic-banking-service/basic-banking-service> (29.04.2024).

¹⁰⁵ Vt Banken verkennen basisbetaalrekening voor zakelijke klanten. De Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) 10.05.2023. – <https://www.nvb.nl/nieuws/banken-verkennen-basisbetaalrekening-voor-zakelijke-klanten/>

Kui vaadelda kõiki eelnevaid alapeatükke, selgub, et Eesti õigusesse on põhimaksekontole juurdepääsu õigus ning kõik põhimakseteenuste alla kuuluvad teenused Maksekonto direktiivist üle võetud, kuid esineb mõningaid erinevusi sõnastustes, mis on muutnud nende normide sisu ja tähendust ning seeläbi laiendanud või kitsendanud direktiiviga ettenähtud tarbijate õigusi.

(29.04.2024); Ministerie onderzoekt recht op zakelijke bankrekening. Radar 19.02.2024. – <https://radar.avrotros.nl/artikel/ministerie-onderzoekt-recht-op-zakelijke-bankrekening-60226> (29.04.2024).

2. PÕHIMAKSETEENUSE LEPINGU SÕLMIMISEST KEELDUMINE

2.1 Keeldumise alused

Maksekonto direktiivi preambuli punkti 47 järgi peaks krediidasutus põhimaksekonto avamisest keelduma ainult erijuhtudel. Ka VÕS kommenteeritud väljaandes on rõhutatud, et põhimakseteenuse pakkumisest keeldumine saab toimuda vaid piiratud juhtudel¹⁰⁶. Sellised piiratud juhtumid peavad seega olema selgelt sõnastatud ning seaduses kehtestatud.

Põhimaksekonto avamisest keeldumise aluste piiratust tuleb arvestada ka põhimakseteenuste regulatsiooni tõlgendamisel. VÕS § 710¹ lõikes 2 on lepingu sõlmimise kohustuse eeldusena viidatud lõikes 1 toodule, mille kohaselt peab isik vastama makseteenuse osutaja kehtestatud teenuste üldtingimustele või makseteenuse osutamise tüüptingimustele. VÕS kommenteeritud väljaanne sisustab VÕS § 710¹ lõikes 1 toodud lepingu sõlmimise kohustuse eeldust mh järgnevalt: „Makseteenuse pakkuja võib kasutada eelist kehtestada ühepoolselt tingimused isikutele, kellega ja millistel tingimustel ta makseteenuse lepingu sõlmib, eeldusel et sellised piirangud ei ole ebamõistlikud (VÕS § 42, 43) ja kohtlevad sarnaseid kliente sarnastes olukordades võrdselt.“ Tõlgendades VÕS § 710¹ lõikes 2 olevat viidet lõikele 1 laialt, võiks argumenteerida, et krediidasutused saavad oma tüüptingimustes sätestada täiendavaid põhimaksekonto avamisest keeldumise aluseid lisaks nendele alustele, mis tulenevad põhimakseteenuste regulatsioonist. Selline tõlgendus läheks aga vastuollu põhimaksekonto avamisest keeldumise aluste piiratusega, kuivõrd avab võimaluse piiramatul hulgal keeldumise aluste loomisele krediidasutuse poolt. Seega tuleb arvestada, et makseteenuse pakkuja võimalus ühepoolselt maksekonto tingimusi paika panna on põhimakseteenuse lepingu sõlmimise olukorras piiratud Maksekonto direktiivist tulenevate põhimõtete tõttu.

Põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest ja seeläbi põhimaksekonto avamisest keeldumise aluseid ei ole Maksekonto direktiivis toodud välja loeteluna, kuid direktiivi artiklis 16 on lõigetega 2 ja 4-6 kirjeldatud erinevad olukorrad, mil liikmesriigid peavad nõudma, et krediidasutused lükkavad põhimaksekonto avamise taotluse tagasi või mil on liikmesriikidele jäetud võimalus siseriiklikult sätestada alused, mil krediidasutus võib taotluse tagasi lükata või milliste tingimuste täitmist võivad krediidasutused põhimaksekontot avada soovivalt tarbijalt

¹⁰⁶ Ulp, M. VÕSK § 710¹/3.4.

nõuda. Kokku toob Maksekonto direktiivi artikkel 16 välja kolm konkreetset keeldumise alust, millest kahe puhul on liikmesriigil direktiivi ülevõtmisel võimalik otsustada, kas sellist alust siseriiklikusse õigusesse üle võtta. Kohustus keelduda põhimaksekonto avamisest on krediitiasutustel üksnes Maksekonto direktiivi artikli 16 lõikes 4 toodud olukorras ehk juhul kui konto avamise tulemusel rikutaks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2005/60/EÜ¹⁰⁷ (edaspidi AMLD3¹⁰⁸) sätteid rahapesu vältimise ja terrorismi rahastamise tõkestamise (edaspidi AML/CFT) kohta. Keeldumise alusteks saab ka lugeda direktiivi artikli 16 lõikes 2 sätestatud tingimuste, millele põhimaksekontole juurdepääsu taotleb isik vastama peab, mittetäitmise olukorrad. Sellisteks tingimusteks on tarbijaks olemine, liidus seaduslikult elamine ning tõelise huvi olemasolu, millest viimase osas saab liikmesriik otsustada, kas seda üle võtta oma siseriiklikusse õigusesse. Nende tingimuste mittetäitmise on liikmesriikidest konkreetse keeldumise alusena sätestanud Läti.¹⁰⁹ Lisaks on keeldumise alusena toodud Poola õiguses see, kui tarbija ei viibi seaduslikult üheski liikmesriigi territooriumil.¹¹⁰ Tõelise huvi puudumise kui keeldumise aluse on oma siseriiklikus õiguses välja toonud Leedu.¹¹¹ Lisaks jätab artikli 16 lõige 6 võimaluse liikmesriikidel siseriiklikus õiguses seada täiendavad, kuid piiratud arvu konkreetseid keeldumise aluseid, mis põhinevad liikmesriigi siseriikliku õiguse sätetele.

Eesti õiguses ei ole põhimaksekonto avamisest keeldumise aluseid samuti kokkuvõtliku loeteluna sätestatud. Maksekonto direktiivi ülevõtmisel ei valinud Eesti seadusandja seejuures kõiki keeldumise aluseid, mille kohaldamise võimalust siseriiklikus õiguses Maksekonto direktiiv lubas. Konkreetselt keeldumise alusena on VÕS § 710¹ lõikega 5 sätestatud keeldumine rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse¹¹² (edaspidi RahaPTS) § 42

¹⁰⁷ 26. oktoobri 2005. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ, rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta. Kehtetuks tunnistatud 25.06.2017. – ELT L 309.

¹⁰⁸ AMLD3 on tänaseks asendatud AMLD4-ga (Vt 20. mai 2015. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ. – ELT L 141.), mida on muudetud AMLD5-ga (Vt 30. mai 2018. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/843, millega muudetakse direktiivi (EL) 2015/849, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist, ning millega muudetakse direktiive 2009/138/EÜ ja 2013/36/EL. – ELT L 156.).

¹⁰⁹ Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likums. Latvijas Vēstnesis, 43, 17.03.2010, artikkel 97.2 lg 7 p 2.

¹¹⁰ Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 grudnia 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o usługach płatniczych. Warszawa, dnia 9 stycznia 2024 r. Poz. 30, artikkel 59ic. lg 7 p 6.

¹¹¹ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas. 2003 m. birželio 5 d. Nr. IX-1596 Vilnius, artikkel 71 lg 7 p 2.

¹¹² Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus¹. – RT I, 13.03.2019, 126.

lõikes 1 sätestatud alustel. Teisi keeldumise aluseid on teoreetiliselt võimalik tuletada analüüsides põhimaksekontole juurdepääsu õigust reguleerivaid sätteid. Eelmises lõigus viidatud tingimustest käsitleb autor järgnevates alapeatükkides üksnes tõelise huvi olemasolu tingimust, kuivõrd teised kaks tingimust on põhimaksekontole juurdepääsu õiguse vältimatud osad ning neid on autor sisustanud magistritöö peatükis 1.2.

2.1.1 Tõelise huvi puudumine

Maksekonto direktiivi artikli 16 lõikes 2 on ette nähtud võimalus liikmesriikidel sätestada siseriiklikult nõue, et tarbijad, kes soovivad nende territooriumil avada põhimaksekonto, näitaksid selle vastu üles tõelist huvi. Eesti seadusandja on eeltoodud põhimõtte sisse viinud VÕS § 710¹ lõikesse 2, mille kohaselt on krediidasutusel tarbija põhjendatud huvi korral kohustus sõlmida tarbijaga põhimakseteenuste leping. Tulenevalt sellest, et VÕS § 710¹ lõike 2 järgi on krediidasutus kohustatud põhimakseteenuseid osutama tarbija põhjendatud huvi korral, puudub krediidasutusel kohustus põhimakseteenuseid tarbijale osutada juhul, kui tarbijal ei ole põhimaksekonto omamiseks põhjendatud huvi. Põhjendatud huvi puudumine on seega asjaoluks, mille alusel on krediidasutusel põhimaksekonto avamisest võimalik keelduda, kuid mitte seadusega sätestatud kohustust keelduda. Juhul kui krediidasutus siiski toetub konto avamisest keeldumisel põhjendatud huvi puudumisele, peab vaidluse korral huvi puudumist tõendama krediidasutus, mitte tarbija.¹¹³ Tõelist või põhjendatud huvi EL-i ega Eesti põhimakseteenuste regulatsioonid täpselt ei sisusta. FI on oma põhimakseteenuste alases juhendis selgitanud, et põhjendatud huvi võib sisustada erinevate tahkude läbi, kuid see peab lähtuma mõistlikkusest ning põhjendatud huvi põhimaksekonto avamiseks peab eelkõige hõlmama tarbija huvi kasutada krediidasutuse poolt pakutavaid põhimakseteenuseid - teostada ja vastu võtta makseid, kasutada pangakaarti, omada ligipääsu sularahale, ja selline huvi või vajadus neid teenuseid kasutada võib väljenduda mitmel viisil.¹¹⁴ Maksekonto direktiiv neid viise ei nimeta, kuid annab teatud suunised, mida tõelise huvi sisustamisel arvesse võtma peab.

Esiteks on Maksekonto direktiivi artikli 16 lõikes 2 sätestatud, et tõelise huvi nõue peab austama täielikult EL-i aluslepingutega tagatud põhivabadusi ning tõelise huvi olemasolu

¹¹³ Milliseid pangateenuseid peavad pangad pakkuma? Minuraha 01.12.2023. – <https://www.minuraha.ee/et/uudised/milliseid-pangateenuseid-peavad-pangad-pakkuma> (29.04.2024).

¹¹⁴ FI juhend p 3.15 – 3.16.

tõestamine ei tohiks olla tarbija jaoks liiga keeruline ega tülikas. Kuivõrd Maksekonto direktiivi artikkel 15 näeb ette diskrimineerimiskeelu, sealhulgas põhimaksekonto omamisele kohaldatavate tingimuste diskrimineeriva iseloomu keelu, siis järeldub sellest, et ka tõelise huvi kriteeriumi sisustamine ei tohi olla diskrimineeriv. Artikli 15 kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et krediidasutused ei diskrimineeri EL-is seaduslikult elavaid tarbijaid kodakondsuse või elukoha alusel. Seega ei või näiteks Eestis tegutsev krediidasutus lähtuda põhjendatud huvi olemasolu hindamisel sellest, et põhjendatud huvi kriteerium loetakse täidetuks näiteks üksnes siis, kui tarbija on Eesti kodanik ja/või elab Eestis. Lisaks eelnevale keelab Maksekonto direktiivi artikkel 15 diskrimineerimise Euroopa Liidu põhiõiguste harta¹¹⁵ (edaspidi harta) artiklis 21 osutatud põhjustel. Vastavalt EL-i aluslepinguks oleva harta artikli 21 lõikele 1 on keelatud igasugune diskrimineerimine, sealhulgas diskrimineerimine soo, rassi, nahavärvuse, etnilise või sotsiaalse päritolu, geneetiliste omaduste, keele, usutunnistuse või veendumuste, poliitiliste või muude arvamuste, rahvusvähemusse kuulumise, varalise seisundi, sünnipära, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse tõttu.

Eesti õiguses on üldine diskrimineerimiskeeld sätestatud põhiseaduse¹¹⁶ §-s 12 ning see hõlmab enamusi harta artikli 21 lõikes 1 toodud asjaolusid, mille tõttu ei tohi kedagi diskrimineerida. Kuivõrd harta artikli 51 lõike 1 järgi tuleb liikmesriikidel kohaldada harta sätteid liidu õiguse kohaldamisel, siis tuleb antud juhul Maksekonto direktiivi ülevõtmise jaoks vastu võetud VÕS-i sätete osas kohaldada harta sätteid, sh artikli 21 lõikes 1 toodut. Lisaks eelnevatele diskrimineerimist keelavatele alustele on Maksekonto direktiivi preambuli punktis 35 loetletud ka tööhõivealane seisund, varasemad laenud ning eraisiku pankrot. Ka FI on oma juhendis toonud loetelu näidetest, mille põhjal ei tohi tarbijaid diskrimineerida, seejuures on lisaks Maksekonto direktiivis ja hartas loetletud asjaoludele välja toodud ka haridus, perekonnaseis ning muud kliendivalimise printsiibid, mis võivad olla asjakohased mõne teise finantsteenuse osutamisel, kuid mitte põhimakseteenuste osutamisel.¹¹⁷

Teiseks märgib Maksekonto direktiivi preambuli punkt 37, et ilma, et see piiraks kooskõlas AMLD3-ga vastu võetud AML/CFT nõuete kohaldamist, ei tohiks tõelise huvi näitamiseks nõuda isiku kohaletulekut krediidasutuse ruumidesse. Kuivõrd AML/CFT nõuete (Eestis

¹¹⁵ Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT C 326.

¹¹⁶ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.

¹¹⁷ FI juhend p 3.15.

RahaPTS-i) kohaselt on vajalik tuvastada potentsiaalse kliendi isikusamasus, mille jaoks võib teatud juhtudel olla tarvilik, et isik peab tuvastamisele minema krediidasutuse kontoris, siis on võimalik olukord, kus krediidasutused kutsuvad tarbija seoses põhimaksekonto avamisega kontoris isikusamasuse tuvastamise ettekäändel, kuid tegelikult on krediidasutuse eesmärk tarbija külastuse või mittekülastamise põhjal hinnata tarbija tõelise huvi olemasolu põhimaksekonto avamiseks. Selles osas on aga Maksekonto direktiivi preambuli punktis 34 rõhutatud, et AMLD3 sätteid ei tohi kasutada ettekäändena äriliselt vähem atraktiivsete¹¹⁸ tarbijate tagasilükkamiseks. Seega ei tohiks ka RahaPTS-iga antud hoobasid krediidasutused põhimakseteenuste osutamisel Eestis kuritarvitada.

VÕS kommenteeritud väljaandes on seoses põhjendatud huvi ja RahaPTS-iga leitud, et põhjendatud huvi nõue on seotud RahaPTS-ist tuleneva hoobasmeetmete täitmise kohustusega ja tunne-oma-klienti-põhimõtte (KYC) rakendamisega. Seejuures on kommenteeritud väljaandes toodud näide, et kliendid, kelle püsiv elukoht ei ole riigis, kus nad soovivad kontot avada, on tihtilugu suurema riskiprofiiliga.¹¹⁹ Kuigi põhimaksekonto puhul on tarvilik järgida AML/CFT nõudeid, siis on finantsteenuste osutamisel keelatud mitte luua või lõpetada ärisuhteid individuaalsete klientide või kõrgema rahapesu ja terrorismi rahastamise riskiga seotud kliendigruppidega. Eelneva puhul on tegemist *de-risking*¹²⁰ keeluga. Euroopa Pangandusjärelevalve (edaspidi EBA) hinnangu kohaselt võivad otsused mitte luua või lõpetada ärisuhteid või mitte teha tehinguid olla kooskõlas küll EL-i AML/CFT raamistikuga, kuid tervete klientide kategooriate *de-risking*, ilma individuaalsete klientide riskiprofiile arvesse võtmata, võib olla põhjendamatu ja ebaefektiivse rahapesu ja terrorismi rahastamise riskijuhtimise märk.¹²¹ Seega ei saa klientide, kelle püsiv elukoht ei ole riigis, kus nad soovivad põhimaksekontot avada, suurem riskiprofiil olla iseseisvalt keeldumise aluseks, vaid iga potentsiaalse kliendi osas tuleb otsus teha vastavalt selle kliendi riskiprofiilile ning suurem risk tuleb võimalusel maandada hoobasmeetmetega. Kliendil, kes näiteks Eestis alaliselt ei ela, kuid

¹¹⁸ Komisjon kasutab terminit „äriliselt vähem atraktiivne“ („*commercially less attractive*“) kirjeldamaks piiratud kasumlikkust, mille makseteenuste pakkujad omistavad peamiselt madalapalgalistele või teistest liikmesriikidest pärit tarbijatele, kuna tõenäoliselt ei astuks need tarbijad pikaajalisse kliendisuhtesse ega kasutaks pangakontot teiste, tulusamate finantstoodete ostmiseks. Vt Braunroth, A, lk 3.

¹¹⁹ Ulp, M. VÕSK § 710¹/3.3.

¹²⁰ EBA. Opinion of the European Banking Authority on ‘de-risking’. EBA/Op/2022/01, lk 1. – <https://www.eba.europa.eu/publications-and-media/press-releases/eba-alerts-detrimental-impact-unwarranted-de-risking-and> (29.04.2024).

¹²¹ *Ibid.*

kes soovib Eestis põhimaksekontot avada, võib siiski olemas olla põhjendatud huvi põhimaksekonto- ja teenuste kasutamiseks Eestis.

Eeltoodust ja elukoha diskrimineerimise keelust tulenevalt saab seega lisaks Eestis elamisele põhjendatud huvi kriteeriumit tarbija täita ka muul viisil. VÕS kommenteeritud väljaandes on põhjendatud huvi olemasolu näidetena lisaks riigis elamisele toodud see, kui asutakse riiki õppima või tööle, omatakse riigis kinnisvara või ettevõtet või tullakse riiki kaasa pereliikmetega.¹²² Eelnevad olukorrad võivad aset leida ka siis, kui isik ei ela alaliselt antud riigis. FI on oma juhendis viidanud, et vajadus kasutada põhimakseteenuseid võib väljenduda ka näiteks kinnisvara omamisest, et tasuda sellega seoses kommunaalarveid või teostada laenumakseid, samuti vajadusest elatismakseid teostada.¹²³ Eesti krediidasutused kasutavad põhjendatud huvi asemel tihti mõistet „seos Eestiga“, sisustades seda lisaks Eestile elamisele sellega, et isik õpib või töötab Eestis, omab Eestis kinnisvara, isiku abikaasa, lapsed või vanemad elavad Eestis ning harvemini loevad krediidasutused, et seos Eestiga võib olemas olla siis, kui isikul on osalus Eestis registreeritud ettevõttes.¹²⁴ EL-i riikidest on oma siseriiklikusse õigusesse tõelise huvi kriteeriumi üle võtnud vähesed, seejuures ei ole ka neil seaduse tasandil antud kriteeriumit täpselt sisustatud.¹²⁵ Leedus on tõeline huvi sätestatud kui seos Leeduga. Täpsemalt on krediidasutusel õigus ebamõistlikult koormamata nõuda isikult, kes esitab taotluse põhimaksekonto avamiseks, et isik tõendaks oma professionaalseid, majanduslikke, sotsiaalseid või isiklikke sidemeid Leedu Vabariigiga.¹²⁶

2.1.2 Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine

Maksekonto direktiivi artikli 16 lõike 4 kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et krediidasutused lükkavad põhimaksekonto avamise taotluse tagasi juhul, kui sellise konto

¹²² Ulp, M. VÕSK § 710¹/3.3.

¹²³ FI juhend p 3.16.

¹²⁴ AS LHV Pank. Üldtingimused, p 5.3. – <https://www.lhv.ee/et/uldtingimused> (29.04.2024); AS SEB Pank. Üldtingimused, p 4.8. – <https://www.seb.ee/seb-pank-uldtingimused-ja-isikuandmete-tootlemise-tingimused> (29.04.2024); Swedbank AS. Üldtingimused, p 3.3. – <https://www.swedbank.ee/private/home/more/legislation> (29.04.2024); AS Citadele banka Eesti filiaal. Pangateenuste üldtingimused, p 7.6.1. – <https://www.citadele.ee/et/support/terms/> (29.04.2024); AS TBB pank. Arvelduskonto eraisikule. – https://www.tbb.ee/eraisik_arvelduskonto/ (29.04.2024).

¹²⁵ Autori teostatud EL-i liikmesriikide seadusandluste analüüsi kohaselt on lisaks Eestile tõelise huvi kriteerium sätestatud viie liikmesriigi õiguses: Küpros, Leedu, Madalmaad, Malta, Taani. Vt vastavate riikide asjakohaseid õigusakte käesoleva magistritöö kasutatud allikate loetelust.

¹²⁶ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas. 2003 m. birželio 5 d. Nr. IX-1596 Vilnius, artikkel 71 lg 4.

avamise tulemusel rikutaks AMLD3 sätteid AML/CTF kohta. Ka Maksekonto direktiivi artikli 1 lõikes 7 on eraldi toonitatud, et põhimaksekonto avamine ja kasutamine direktiivi kohaselt peab olema kooskõlas AMLD3-ga. Antud põhimõtte ja konto avamisest keeldumise alus on Eestis üle võetud VÕS § 710¹ lõikega 5, mis näeb ette krediidasutuse kohustuse põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest keelduda RahaPTS § 42 lõikes 1 sätestatud alustel. RahaPTS § 42 lõike 1 järgi on kohustatud isikul¹²⁷ keeld luua ärisuhet või võimaldada tehingu tegemist või lõpuleviimist juhuti või ärisuhte raames, kui ta ei suuda täita RahaPTS-i alusel nõutavaid hooldusmeetmeid ja/või tal on kahtlus, et tegemist on rahapesu või terrorismi rahastamisega. FI on selgitanud, et põhimakseteenuste osutamisest keeldumine peab olema põhjendatud ning RahaPTS § 42 lõike 1 punkti 2 aluse kasutamisel peab krediidasutusel olema tekkinud selge kahtlus, et tarbija kasutab põhimaksekontot rahapesuks või terrorismi rahastamiseks.¹²⁸ Seega ei piisa üksnes kahtluse olemasolust, vaid see peab tuginema konkreetsetel asjaoludel ja tõenditel ning olema krediidasutuse poolt motiveeritud.

Järgimaks eelmises alapeatükis selgitatud *de-risking* keeldu, peab põhimaksekonto avamistaotluse menetlemisel AML/CTF nõuetele vastavuse kontroll toimuma juhtumi ehk konkreetse tarbija põhised ning krediidasutus ei või teha järeldusi, et tarbija suhtes ei ole võimalik täita hooldusmeetmeid või tarbija suhtes on rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus üksnes seetõttu, et antud tarbija kuulub teatud parameetri tõttu kliendigruppi, kellega krediidasutus eelistab mitte ärisuhtesse astuda. Samuti on Maksekonto direktiivi preambuli punktis 47 välja toodud, et keeldumine ei ole põhjendatud põhjusel, et AML/CTF nõuete järgimise kontrolli menetlus on liiga tülikas või kulukas. Sama on väljendanud ka FI oma juhendis ning lisaks selgitanud, et hooldusmeetmete täitmise võimetus ei tohi seisneda üksnes selles, et tarbija ei vasta krediidasutuse poolt kehtestatud riskiisule.¹²⁹

Riskiisu määratlemise kohustus tuleneb Eestis RahaPTS-st. Nimelt on RahaPTS § 10 lõike 1 kohaselt riskiisus kohustatud isiku riskide taseme ja riskide tüüpide kogum, mida ta on valmis oma tegevuse käigus võtma oma majandustegevuse ja strateegiliste eesmärkide elluviimise nimel ja mille kinnitab kohustatud isiku kõrgem juhtkond kirjalikus vormis. Lõike 3 järgi peab krediidasutus määrama muuhulgas selle, millistele tunnustele vastavate isikutega ta soovib

¹²⁷ Krediidasutus on kohustatud isik RahaPTS § 3 punkti 3 ja § 2 lõike 1 punkti kohaselt.

¹²⁸ FI juhend p 3.10.

¹²⁹ *Ibid*, p 3.7.

ärisuhteid vältida. Eeltoodu järgi on ka krediidasutustel kohustus määratleda oma riskiisu, kuid RahaPTS § 10 ei näe ette, kuidas krediidasutus peaks riskiisu määratlema põhimakseteenuste osutamise olukorras. Kuivõrd põhimakseteenuste osutamise olukorras ei saa krediidasutus KAS § 89 lõikes 9 sätestatud lepinguvabaduse põhimõttest lähtuvalt klienti valida, ei tohi krediidasutus oma riskiisu määratleda nii, et see võimaldaks krediidasutusel vältida klienti, kellega ta ei soovi põhimakseteenuste lepingusse astuda. Põhimakseteenuste osutamisest saab krediidasutus keelduda üksnes ulatuses, mis see seondub RahaPTS § 42 lõikes 1 toodud olukordadega. Seega seab põhimakseteenuste regulatsioon erinõuded riskiisu määratlemisele.

FI on selgitanud, et põhimakseteenuste osutamisel peab krediidasutus tarbija suhtes kohaldama kõiki RahaPTS-i alusel ettenähtud hoolsusmeetmeid, kuid lähtuma hoolsusmeetmete ulatuse ja täpse viisi määramisel konkreetse tarbijaga seotud asjaoludest ja tema riskiprofiilist. Seejuures toob asutus välja, et põhimaksekonto puhul on oma olemuselt tegemist piiratud teenuste pakkumisega, mistõttu on põhimakseteenused üldjuhul madalama rahapesu ja terrorismi rahastamise riskiga ning sellega tuleks arvestada hoolsusmeetmete kohaldamisel.¹³⁰ Asjakohasel juhul peab krediidasutus kohaldama tarbija osas tugevdatud hoolsusmeetmeid ning vastava tarbijaga seotud riski täpsemalt ja kohasemalt juhtima, näiteks kohandades tarbija suhtes rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kontrollide taset ja intensiivsust.¹³¹ Seega kohustab põhimakseteenuste regulatsioon põhimaksekonto pakkumisel krediidasutusel riski juhtima, mitte sellest hoiduma.

2.1.3 Põhimaksekonto olemasolu

Maksekonto direktiivi artikli 16 lõikega 5 on lubatud liikmesriikidel sätestada põhimaksekontot pakkuvatele krediidasutustele konto avamisest keeldumise alus tulenevalt sellest, kui tarbijal juba on asjaomase liikmesriigi territooriumil asuva krediidasutuse juures maksekonto, mis võimaldab tal kasutada artikli 17 lõikes 1 loetletud teenuseid (ehk põhimakseteenuseid), v.a kui tarbija teatab, et ta on saanud teatise maksekonto sulgemise kohta. Kui antud alus on liikmesriigi õigusega sätestatud, siis võivad krediidasutused enne põhimaksekonto avamist kontrollida, kas tarbijal on või ei ole põhimaksekontot samas liikmesriigis asuva krediidasutuse juures ning selle hindamiseks võivad krediidasutused toetuda ka tarbija vastavale kinnitusele.

¹³⁰ *Ibid*, p 3.6.

¹³¹ *Ibid*, p 3.6-3.7.

Maksekonto direktiiv ei keela kasutamast ka muid viise tarbija maksekonto olemasolu või puudumise kindlaks tegemisel. Näiteks on Rumeenia põhimakseteenuste regulatsioonis sätestatud, et krediidasutus võib selleks teha ka enda päringuid või lähtuda kehtivas seadusandluses ettenähtud viisidest.¹³² Maksekonto direktiivi preambuli punktis 42 lisatakse, et antud keeldumise aluse kasutamiseks peab tarbija olemasolev maksekonto olema vähemalt samaväärne maksekontoga, mille avamist tarbija taotleb. Samaväärne antud kontekstis tähendab seda, et olemasolev konto võimaldab tarbijal kasutada vähemalt samasid teenuseid ja samas ulatuses kui võimaldaks tarbija poolt taotletav konto. Seega ei saa krediidasutus keelduda põhimaksekonto avamisest põhimaksekonto olemasolule toetudes juhul, kui tarbija olemasolev(ad) konto(d) on piiratumate funktsioonidega kui seda on taotletav konto. Eeltoodu tähendab, et üksnes põhimaksekonto olemasolu puhul ei pruugi olla veel täidetud antud keeldumise alusele toetumise tingimused.

Eesti põhimakseteenuste regulatsioonis ei ole sätestatud põhimaksekonto olemasolu kui põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest keeldumise alust.¹³³ Siiski on krediidasutused antud keeldumise alusele toetunud, millele on tähelepanu juhtinud ka õiguskantsler. Õiguskantsler on seejuures selgitanud, et kuna Eesti ei ole pidanud vajalikuks Maksekonto direktiivi artikli 16 lõiget 5 üle võtta, on pangad kohustatud teise pangakonto olemasolust olenemata füüsiliste isikutega põhimakseteenuste osutamiseks makseteenuse lepingu sõlmima (v.a rahapesu kahtlusega seotud erandi korral).¹³⁴ Käesoleva magistr töö koostamise seisuga on üks krediidasutus oma üldtingimustes sätestanud konto avamisest keeldumise alusena selle, kui tarbijal on samaväärne maksekonto Eestis. Antud alus on krediidasutusel sätestatud läbi põhjendatud huvi, see tähendab, et krediidasutus loeb põhjendatud huvi puudumiseks ka teise põhimaksekonto olemasolu.¹³⁵

Eelnevast tulenevalt on siinkohal kohane käsitleda, kas liikmesriigis, kus on Maksekonto direktiivist võetud üle tõelise huvi kriteerium, kuid põhimaksekonto avamisest keeldumise

¹³² LEGE nr. 258 din 19 decembrie 2017 privind comparabilitatea comisioanelor aferente conturilor de plăți, schimbarea conturilor de plăți și accesul la conturile de plăți cu servicii de bază, § 41 lg 3.

¹³³ VÕS jt seletuskiri lisa I, lk 6.

¹³⁴ Õiguskantsler. Märgekiri põhimakseteenuste tagamise kohta. 10.03.2020, p 6. – https://www.oguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/M%C3%A4rgukiri%20p%C3%B5himakseteenuste%20tagamise%20kohta.pdf (29.04.2024).

¹³⁵ Coop Pank AS. Üldtingimused, p 4.10.2. – <https://www.coopbank.ee/tingimused> (29.04.2024).

alusena ei ole sätestatud põhimaksekonto olemasolu, on krediitiasutustel võimalik oma siseeeskirjades määratleda, et põhimaksekonto olemasolu riigis on tõelise huvi puudumisele viitav asjaolu. Maksekonto direktiivi artikli 16 lõikes 5 nimetatud alust keelduda konto avamisest põhimaksekonto olemasolul ei võtnud liikmesriikide seast üle lisaks Eestile üksnes Rootsi ja Soome. Rootsi ja Soome ei sätestanud seejuures oma põhimakseteenuste regulatsioonis ka Maksekonto direktiivi artikli 16 lõikes 2 nimetatud tõelise huvi kriteeriumit.¹³⁶ Seega ei pea Rootsis ja Soomes põhimaksekontot avada sooviv tarbija põhjendama oma huvi konto avamiseks ega ei saa krediitiasutus keelduda tarbijale kontot avamast põhjusel, et tal on juba samas riigis aktiivne põhimaksekonto. Niisiis on liikmesriikide seast Eesti ainuke selline riik, kes oma põhimakseteenuste regulatsioonis on sätestanud tõelise huvi kriteeriumi, kuid ei ole keeldumise alusena võtnud üle põhimaksekonto olemasolu olukorda. Teistel liikmesriikidel ei tõusetu seega oma põhimakseteenuste regulatsiooni kohaldamisel küsimust, kas üks keeldumise alus (põhimaksekonto olemasolu) sisaldub teises aluses (tõelise huvi puudumine).

Maksekonto direktiivi eesmärke arvesse võttes võiks järeldada, et omades liikmesriigis ühte põhimaksekontot on tarbijale juurdepääs igapäevastele ja vajalikele makseteenustele tagatud ning seega puudub tarbijal tõeline huvi avada põhimaksekontot teises krediitiasutuses. Samas ei pruugi selline piiramine kohane olla Eestis, kus põhimaksekontost erinevaid pangakontosid tarbijatele ei pakuta ning tavapärane on ühel inimesel omada mitut pangakontot. Põhimaksekonto olemasolule kui Eesti õigusesse mitte ülevõetud keeldumise alusele ei tohiks autori hinnangul krediitiasutused tugineda põhjendatud huvi kaudu seetõttu, et Maksekonto direktiiv seab piiritletud hulga põhimaksekonto avamisest keeldumise aluseid ning tõelist huvi ja võimalust liikmesriigil sätestada keeldumise alusena põhimaksekonto olemasolu käsitleb direktiiv eraldiseisvalt. Seega ei peaks krediitiasutused põhjendatud huvi olemasolu hindamisel arvestama sellega, kas isikul juba on Eestis olemas pangakonto(d).

2.1.4 Lisajuhtumid Maksekonto direktiivi artikli 16 lõike 6 alusel

Maksekonto direktiivi artikli 16 lõike 6 kohaselt võivad liikmesriigid kindlaks määrata piiratud arvu konkreetseid lisajuhtumeid, mille puhul krediitiasutustelt võib nõuda põhimaksekonto avamisest keeldumist või mille puhul nad võivad otsustada lükata põhimaksekonto avamise

¹³⁶ Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014; Lag (2010:751) om betaltjänster.

taotluse tagasi. Direktiivi kohaselt põhinevad sellised juhtumid siseriikliku õiguse sätetele ning nende eesmärk peab olema tarbijatele juurdepääsu hõlbustamine põhimaksekontole tasuta artikli 25 kohase korra alusel või hoida ära tarbija poolt põhimaksekonto avamise või selle kasutamise õiguse kuritarvitamine. Maksekonto direktiivi artikkel 25 näeb ette võimaluse liikmeriikidel sisse seada eriomane kord, mis rakendub tasulise põhimaksekonto avamisest keeldumise korral. Selline kord on liikmesriikidest seatud Prantsusmaal raha- ja finantskoodeksi¹³⁷ artiklis L312-1. Antud artikli II alajaotuses on sätestatud, et krediidasutus võib konto avamise taotluse tagasi lükata hiljemalt kuue tööpäeva jooksul¹³⁸ põhjusel, et isik saaks kasutada III alajaotuses sätestatud tingimustel kontot. Alajaotuse III järgi võib eelkirjeldatud keeldumise saanud isik pöörduda Prantsusmaa keskpanga (*Banque de France*) poole, et see määraks ühe tööpäeva jooksul pärast määratud dokumentide vastuvõtmist isikule lähedal asuva krediidasutuse, võttes arvesse iga asjakohase krediidasutuse turuosasid. Keskpanga poolt nii määratud krediidasutus on kohustatud pakkuma isikule põhiteenuseid ja avama konto kolme tööpäeva jooksul kõikide vajalike dokumentide saamisest.

Lisaks tarbijatele juurdepääsu hõlbustamisele, võib liikmesriik kindlaks määrata keeldumise lisajuhtumeid, mille eesmärgiks on ära hoida tarbija poolt põhimaksekonto avamise või selle kasutamise õiguse kuritarvitamine. Maksekonto direktiivi preambuli punkti 34 kohaselt on oluline, et krediidasutused tagaksid, et nende kliendid ei kasuta finantsüsteemi sellistel ebaseaduslikel eesmärkidel nagu pettus. Preambuli punkti 47 järgi võivad liikmesriigid lubada, et krediidasutus võib tarbija juurdepääsu põhimaksekontole piirata teatavaks ajavahemikuks juhul kui tarbija ei järgi kuritegude ennetamist ja uurimist käsitlevaid õigusakte või on toime pannud sellise kuriteo nagu raske pettus krediidasutuse vastu ning juurdepääsu piiramine krediidasutuse poolt on vajalik, et ära hoida selliste kuritegude kordumist. Muuhulgas peaks liikmesriikidel olema võimalik keeldumise alusena lisada avaliku julgeoleku või avaliku korraga seotud põhjused. Preambuli kohaselt peaksid aga sellised võimalused olema piiratud, konkreetsed ja tuginema siseriiklikus õiguses täpselt kindlaksmääratud sätetele.

Liikmesriikide seast on keeldumise lisajuhtumeid sätestanud suurem enamus riike, nähes üldiselt ette 1-2 lisaalust. Näiteks võib viies liikmesriigis (Madalmaad, Poola, Saksamaa,

¹³⁷ Code monétaire et financier. – Légifrance.

¹³⁸ II alajaotises on viidatud kuuele tööpäevale üksnes konto avamise kontekstis, kuid autori arusaama kohaselt kehtib kuue tööpäeva pikkune menetlusaeg ka konto avamisest keeldumise korral.

Sloveenia ja Tšehhi) krediidasutus keelduda konto avamisest siis, kui isikul oli varasemalt krediidasutuse juures põhimaksekonto või muu leping, mis lõpetati olulise lepingurikkumise või makseviivituse tõttu.¹³⁹ Kolm liikmesriiki (Austria, Saksamaa ja Taani) on põhimaksekonto avamisest keeldumise sätestanud juhuks, kui isik on eelnevalt toime pannud tahtliku kuriteo krediidasutuse, tema töötajate või klientide vastu või on nende suhtes käitunud taunitaval või häirival.¹⁴⁰ Teised kolm liikmesriiki (Hispaania, Portugal ja Soome) on keeldumise alusena viidanud julgeoleku ohule, riigil lasuvatele rahvusvahelistele kohustustele või teistes seadustes sätestatud olukordadele.¹⁴¹ Madalmaade ja Poola põhimakseteenuste regulatsiooni järgi keeldutakse konto avamisest siis, kui isik on toime pannud või on kahtlus, et paneb toime selliseid kuritegusid nagu pettus või rahapesu.¹⁴² Lätis ja Poolas võib keelduda põhimaksekonto avamisest juhul, kui isikul ei ole esitada vajalikke dokumente või andmeid või on isik esitanud valeinfot.¹⁴³ Kuni 2023. aasta 9. novembrini, mil vastav säte kehtetuks tunnistati, võisid krediidasutused Lätis keelduda konto avamisest juhul, kui avamine võis tekitada krediidasutustele maineriske.¹⁴⁴ Slovakkia ja Poola siseriikliku õiguse järgi võib krediidasutus konto avamisest keelduda siis, kui ettenähtud aja jooksul ei täida isik korrektselt ära taotlust või ei võta vastu krediidasutuse pakkumist lepingu sõlmimiseks.¹⁴⁵ Eeltoodud näidetest võib näha, et suurema arvu keeldumise lisajuhtumeid on oma põhimakseteenuste regulatsioonis sätestanud Poola, kes on eelviidatud keeldumisalustele lisaks sätestanud näiteks ka keeldumise võimaluse

¹³⁹ Wet op het financieel toezicht, artikkel 4:71g lg 2 p. d; Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 grudnia 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o usługach płatniczych. Warszawa, dnia 9 stycznia 2024 r. Poz. 30, artikkel 59ic. lg 7 p 4; Zahlungskontengesetz – ZKG (viide 65), § 37; Zakon o plačilnih storitvah, storitvah izdajanja elektronskega denarja in plačilnih sistemih (ZPlaSSIED), artikkel 181 lg 7 p 2; Zákon č. 370/2017 Sb. Zákon o platebním styku, § 210 lg 3 p. b.

¹⁴⁰ Verbraucherzahlungskontogesetz – VZKG (viide 55), § 24 lg 1 p. 2; Zahlungskontengesetz – ZKG (viide 65), § 36 lg 1 p 1; Bekendtgørelse af lov om betalingskonti. LBK nr 407 af 29/03/2022, § 11 Stk. 3. p 3.

¹⁴¹ Real Decreto-ley 19/2017, de 24 de noviembre, de cuentas de pago básicas, traslado de cuentas de pago y comparabilidad de comisiones, artikkel 4 lg 1 p b; Decreto-Lei n.º 27-C/2000 Sistema de acesso aos serviços mínimos bancários, artikkel 4 lg 5; Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014, ptk 15 § 6.

¹⁴² Wet op het financieel toezicht, artikkel 4:71g lg 2 p. c; Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 grudnia 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o usługach płatniczych. Warszawa, dnia 9 stycznia 2024 r. Poz. 30, artikkel 59ic. lg 6 p 1.

¹⁴³ Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likums. Latvijas Vēstnesis, 43, 17.03.2010, artikkel 97.2 lg 6 p 2; Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 grudnia 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o usługach płatniczych. Warszawa, dnia 9 stycznia 2024 r. Poz. 30, artikkel 59ia lg 7 p 3, 7.

¹⁴⁴ Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likums. Latvijas Vēstnesis, 43, 17.03.2010, artikkel 97.2 lg 7 p 3 (kehtetu).

¹⁴⁵ Zákon z 5. oktobra 2001 o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 483/2001 Z. z., § 27 lg 7 p. c; Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 grudnia 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o usługach płatniczych. Warszawa, dnia 9 stycznia 2024 r. Poz. 30, artikkel 59ia lg 7 p 5.

siis, kui tarbija isikuandmed kattuvad rahvusvahelistes sanktsiooninimekirjades või finantsjärelevalve avaldatud avaliku hoiatuste nimekirjas olevate isikute andmetega.¹⁴⁶ Kreeka ja Küpros on oma põhimakseteenuste regulatsioonis sätestanud konkreetsete aluste asemel üldise võimaluse ministril või keskpangal määrata konkreetseid juhtumeid, mil krediidasutus võib põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest keelduda.¹⁴⁷

VÕS jt seletuskirja lisa I on Maksekonto direktiivi artikli 16 lõike 6 osas välja toodud, et selles sättes toodud valikut ei rakendata.¹⁴⁸ Seega otsustas Eesti seadusandja keeldumise lisajuhtumeid mitte sätestada. Autori hinnangul võivad põhimaksekonto avamisest keeldumise lisaalused tuleneda teistest seadustest krediidasutusele otsekohalduvate sätete kaudu. Maksekonto avamisele seab teatud piiranguid täitemenetluse seadustik¹⁴⁹ (edaspidi TMS) ja maksukorralduse seadus¹⁵⁰ (edaspidi MKS). TMS § 115 lõike 5¹ järgi võib krediidi- ja makseasutus keelduda konto avamisest võlgnikule, kelle konto arestimise kohta on samas krediidi- ja makseasutuses täitmisel kohtutäiturilt saadud arestimisakt. Täitemenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõule koostatud seletuskirjas selgitatakse, et TMS § 115 lõike 5¹ puhul on tegemist regulatsiooniga, mis ei keela võlgnikule konto avamist, kuid kui kohtutäituri poolt on saadetud krediidasutusse kord juba arestimisakt, siis on ka kõik tulevikus võlgniku poolt selles krediidasutuses avatavad kontod arestitud seni, kuni kohtutäitur teatab krediidasutusele täitemenetluse lõpetamisest. Sellise regulatsiooni eesmärgiks on vältida olukorda, kus võlgniku kontod peaksid olema võla tasumiseks arestitud, kuid tegelikult on tal siiski võimalik omada kontot, mis on vabalt kasutatav.¹⁵¹ MKS § 131 lõike 5 kohaselt on krediidasutusel keelatud avada pangakontot maksukohustuslasele, kelle pangakonto arestimise kohta on saadud maksuhalduri korraldus. Antud säte jõustus 2002. aastal¹⁵² ehk enne Maksekonto direktiivi ülevõtmist, kuid VÕS jt seletuskirjas ei leidunud viidet sellele, et antud MKS sätte kooskõla direktiivist tuleneva põhimaksekontole juurdepääsu õigusega analüüsitud

¹⁴⁶ Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 grudnia 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o usługach płatniczych. Warszawa, dnia 9 stycznia 2024 r. Poz. 30, artikkel 59ic. lg 7 p 2.

¹⁴⁷ Ο περί της Συγκρισιμότητας των Τελών, της Αλλαγής Λογαριασμού Πληρωμών και της Πρόσβασης σε Λογαριασμούς Πληρωμών Νόμος του 2017 (Ν. 64(Ι)/2017), artikkel 17 lg 11.

¹⁴⁸ VÕS jt seletuskiri lisa I, lk 6.

¹⁴⁹ Täitemenetluse seadustik¹. – RT I, 22.03.2024, 9.

¹⁵⁰ Maksukorralduse seadus¹. – RT I, 21.11.2023, 12.

¹⁵¹ Täitemenetluse seadustiku ja kohtutäituri seaduse muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 291 SE. Seletuskiri, lk 5.

¹⁵² Jõustunud 01.07.2002. Vt Maksukorralduse seadus 886 SE; Maksukorralduse seadus. – RT I 2002, 26, 150.

oleks. Kui TMS § 115 lõige 5¹ ei keelanud krediidasutusel maksekontot avada, siis MKS § 131 lõige 5 seda teeb.

FI on selgitanud, et TMS ja MKS sätete eesmärgiks ei ole piirata tarbijate ligipääsu põhimakseteenustele, vaid tagada, et kohtutäituritel ja maksuhalduril oleks võimalik sisse nõuda ja koguda kokku isiku võlgnevused. Oluline on, et krediidasutus ei ületa õigusnorme põhimaksekonto avamisest keeldumiseks (sh võttes arvesse võimalikku ohtu põhimaksekonto kuritarvitamiseks) ning võimaldab tarbijatele põhimaksekonto olemasolu. FI selgitab, et tarbijal peab säilima ka arestitud maksekonto puhul võimalus kasutada kõiki VÕS § 709 lõikes 15¹ nimetatud põhimakseteenuseid, võttes arvesse arstimisakti või korralduse sisu ning kohtutäituri või maksuhalduri poolt määratud piiranguid.¹⁵³ Eelnevat on toonitanud ka õiguskantsler, märkides, et arestimata jäetud summa osas ei ole õiguspärane piirata võlgnikule põhimakseteenuste osutamist, sealhulgas võlgniku võimalusi teha deebetkaardiga makseid, internetipangas ülekandeid ja võtta sularahaautomaadist raha.¹⁵⁴ Autori hinnangul võib seadusandjal olla kohane hinnata MKS-ist tulenevat piirangut põhimaksekonto juurdepääsule tänapäeva kontekstis, arvestades, et võrreldes 2002. aastaga toimuvad nii maksuhalduri korralduste liikumine kui ka pangkontode avamine elektrooniliselt ning kiirelt ja seega on maksukohustuslase poolt pangakonto avamisel võimalik see krediidasutusel koheselt maksuhalduri korralduse alusel arestida. Kõnesolevate TMS ja MKS normide vastusolulisusele ning vajadusele antud normid üle vaadata, on rõhunud ka õiguskantsler.¹⁵⁵

VÕS kommenteeritud väljaandes on leitud, et Maksekonto direktiivis toodud põhimakseteenuse pakkumisest keeldumine, kui tarbija on pannud krediidasutuse vastu toime pettuse või kuriteo või on esitanud ebaõiget teavet, tuleneb põhimõttena VÕS § 116 lõikest 2.¹⁵⁶ VÕS § 116 näeb ette taganemise ja ülesütlemise kui õiguskaitsevahendi olulise lepingurikkumise puhul. Viidatud säte ei anna aluseid lepingu sõlmimisest keeldumiseks. Analoogia korras on iseenesest võimalik järeldada, et näiteks krediidasutuse lepingutingimustes sätestatud kohustuse oluline rikkumine tarbija poolt (eelkõige tahtlikult või raske hooletuse tõttu) enne lepingu sõlmimist annab krediidasutusele mõistliku põhjuse

¹⁵³ FI juhend p 3.20.

¹⁵⁴ Õiguskantsleri märgukiri (viide 134), p 10.

¹⁵⁵ *Ibid*, p 13-14.

¹⁵⁶ Ulp, M. VÕSK § 710¹/3.4.

eeldada, et lepingusse minnes ei täidaks tarbija antud kohustust ka siis. VÕS § 116 näol ei ole aga tegemist sättega, mis põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest keeldumise aluseid piisavalt piiratult ja konkreetselt kindlaks määraks, nagu seda nõuab Maksekonto direktiiv. VÕS kommenteeritud väljaandes viidatud krediidasutuse vastu toimepandud pettus või kuritegu ja ebaõige teabe esitamine, ning Maksekonto direktiivis viidatud kuritegude ennetamist ja uurimist käsitlevate õigusaktide mittejärgimine tarbija poolt ja avaliku julgeoleku või avaliku korruga seotud põhjused võivad autori hinnangul olla alused põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest keeldumiseks ulatuses, mis need tulenevad näiteks RahaPTS § 42 lõikes 1 sätestatust, põhimaksekonto õiguse põhitingimuste mittetäitmisest või avalikku julgeolekut või korda reguleerivatest õigusaktidest.

2.2 Keeldumisest teavitamine

Krediidasutustel on Maksekonto direktiivi artikli 16 lõike 3 järgi kohustus tarbija põhimaksekonto avamise taotluse osas tehtud otsusest teavitada tarbijat viivitamata, ent hiljemalt kümne arvelduspäeva jooksul pärast täieliku taotluse saamist. Eeltoodu kohaldub nii krediidasutuse positiivse otsuse ehk konto avamise korral kui ka negatiivse otsuse puhul, mil krediidasutus lükkab tarbija taotluse tagasi ning kontot ei ava. Sama nõue on sätestatud VÕS § 710¹ lõikes 4, kasutades termini täielik taotlus asemel terminit nõuetekohane taotlus. Maksekonto direktiiviga ega VÕS-iga ei ole kehtestatud põhimaksekonto avamise taotlusele kindlat vormi, mida krediidasutused kasutama peaksid. Samuti ei ole täpsustatud seda, millist taotlust saab lugeda täielikuks või nõuetekohaseks. Liikmesriikide seas on Slovakkia oma põhimakseteenuste regulatsioonis välja toonud andmed, mida tarbija taotlus kindlasti sisaldama peab. Nendeks on tarbija eesnimi, perekonnanimi, isikukood, elukoha aadress ning isikut tõendava dokumendi number ja liik.¹⁵⁷ FI on põhimakseteenuste alases juhendis selgitanud, et nõuetekohase taotluse saamiseks tuleb lugeda seda, kui tarbija on esitanud kõik mõistlikult vajalikud dokumendid.¹⁵⁸ VÕS kommenteeritud väljaande kohaselt on 10-päevane menetlusaeg mõeldud tarbija esitatud andmete kontrollimiseks ja krediidasutustele kehtestatud sisemiste

¹⁵⁷ Zákon z 5. októbra 2001 o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 483/2001 Z. z, § 27d lg 3.

¹⁵⁸ FI juhend 3.21.

otsustusprotsesside läbiviimiseks. Eelnev seondub peamiselt RahaPTS-s toodud protseduuride järgimisega.¹⁵⁹

Krediidiasutusel tuleb seega tarbija taotluse kättesaamisel viivitamatult teha kindlaks info, mida on vaja tarbijalt juurde küsida selleks, et krediidiasutusel oleks võimalik hinnata RahaPTS-i alusel nõutavate hoolsusmeetmete täitmise võimalikkust, teha kindlaks, kas esineb aluseid rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluseks ning hinnata, kas tarbijal on põhjendatud huvi konto avamiseks. Kogu vajaliku info kättesaamisel tuleb krediidiasutusel 10 arvelduspäeva jooksul teha nii asutusesisene otsus kui ka teavitada otsusest tarbijat.

Keelduva otsuse tegemise korral peab krediidiasutus Maksekonto direktiivi artikli 16 lõike 7 järgi viivitamata kirjalikult ja tasuta teatama tarbijale taotluse tagasilükkamisest ja tagasilükkamise konkreetsest põhjusest, v.a kui selline avalikustamine oleks vastuolus riigi julgeoleku, avaliku korra või AMLD3 eesmärkidega. Direktiiv viitab antud sättes, et eelnev kohustus kohaldub artikli 16 lõigetes 4, 5 ja 6 osutatud juhtudel keelduva otsuse tegemisel. Viidatud lõigetes on keeldumise alustena toodud AML/CTF nõuete järgimine (lõige 4), põhimaksekonto olemasolu (lõige 5) ja liikmesriigi seatud lisajuhtumid (lõige 6). Maksekonto direktiivi artikli 16 lõikes 7 ei ole viidatud, et seal sätestatud kohustus kohalduks ka siis, kui liikmesriik on siseriiklikus õiguses sätestanud lõikes 2 toodud tõelise huvi tingimuse ning konto avamisest keeldumine tulenes tõelise huvi puudumisest. Kohustuse kohaldamist ei ole eraldi välja toodud ka teiste nii-öelda põhimaksekontole juurdepääsu õiguse põhitingimuste osas nagu tarbijaks olemine ja EL-is seaduslikul alusel elamine. Siinkohal tuleks autori hinnangul siiski eeldada, et ka nende tingimuste mittetäitmise tõttu konto avamisest keeldumisele peaks kohalduma Maksekonto direktiivi artikli 16 lõikes 7 toodud kohustused, kuivõrd ka nendel alustel keeldumisel on vaja tagada krediidiasutuste poolt tarbija teavitamine taotluse tagasilükkamisest ja tagasilükkamise konkreetsest põhjusest. Ka direktiivi preambuli punktis 43 on ilma konkreetseid keeldumise aluseid nimetamata viidatud, et taotluse rahuldamata jätmise korral teavitavad krediidiasutused tarbijat selle konkreetsetest põhjustest.

Keeldumisest ja keeldumise põhjustest teavitamine on Eestis üle võetud VÕS § 710¹ lõikega 6. Selle sätte kohaselt on krediidiasutus kohustatud tarbijat kirjalikult ja tasuta teavitama

¹⁵⁹ Ulp, M. VÕSK § 710¹/3.4.

põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest keeldumisest ja keeldumise põhjustest, v.a kui keeldumise põhjuste avalikustamine on vastuolus Eesti riigi julgeoleku ja avaliku korra või RahaPTS-iga. Kuigi antud sättes ei ole viidatud nõudele teavitada keeldumisest viivitamata, nagu seda on tehtud Maksekonto direktiivi artikli 16 lõikes 7, siis sisaldub selline kohustus juba VÕS § 710¹ lõikes 4. Põhimaksekonto avamisest keeldumisele on nii Maksekonto direktiivi kui VÕS-i järgi seatud kirjalik vorminõue, mille osas on VÕS kommenteeritud väljaandes leitud, et teate edastamise viisi saab krediitiasutus mõistlikkuse põhimõttest lähtuvalt ise määrata või selles kokku leppida taotluse esitanud isikuga.¹⁶⁰ Põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest keeldumise põhjustest teavitamise osas on FI selgitanud, et selgitused peavad tarbijale olema piisavad, arusaadavad ning kasutama peab keskmisele inimesele arusaadavaid mõisteid ja väljendeid. Võimaluse korral peaks teavitus sisaldama ka selgitusi, mis annavad tarbijale suunised, mida peab ta tegema selleks, et põhimaksekonto avamine oleks võimalik.¹⁶¹ Juhul kui keeldumine toimus vajadusest täita AML/CTF nõudeid, peavad krediitiasutused Maksekonto direktiivi artikli 16 lõike 8 järgi võtma direktiivi AMLD3 III peatüki (hetkel kehtiva AMLD4 IV peatüki) kohaselt asjakohaseid meetmeid ehk täitma teavitamiskohust. VÕS §-s 710¹ ei ole sellisele kohustusele viidatud, kuid see tuleneb RahaPTS §-idest 49 ja 51. Seetõttu, nagu seda on käsitlenud ka FI, on RahaPTS § 42 lõike 1 punkti 2 ja teatud juhtudel ka punkti 1 alusel konto avamisest keeldumisel krediitiasutused kohustatud teavitama Rahapesu Andmebürood ning sellise teavitamiskohustuse olemasolu korral peavad krediitiasutused järgima konfidentsiaalsuskohustust ning tarbijale mitte avaldama keeldumise põhjuseid.¹⁶²

Lisaks keeldumisest ja keeldumise aluseks olnud põhjustest teavitamisele näeb Maksekonto direktiivi artikli 16 lõige 7 ette ka selle, et krediitiasutus peab tarbija põhimaksekonto taotluse tagasilükkamise korral andma tarbijale teavet tagasilükkamist puudutava kaebuse esitamise menetluse kohta, tarbija õiguse kohta võtta ühendust asjaomase pädeva asutusega ja vaidluste kohtuväliseks lahendamiseks määratud organi kohta, esitades asjaomased kontaktandmed. Maksekonto direktiivi preambuli punktis 52 selgitatakse eelnevale lisaks, et tarbijatel peaks olema juurdepääs tulemuslikule ja tõhusale vaidluste kohtuvälise lahendamise menetlusele, et lahendada direktiivi kohastest õigustest ja kohustustest tulenevaid vaidlusi. Selliseks vaidluste kohtuvälise lahendamise organiks võib olla näiteks finantsombudsman. Krediitiasutuste

¹⁶⁰ Ulp, M. VÕSK § 710¹/3.4.

¹⁶¹ FI juhend p 3.14.

¹⁶² *Ibid*, p 3.12, 3.13.

kohustuse teavitada tarbijat finantsombudsmani poole pöördumise võimalusest on oma põhimakseteenuste regulatsioon sätestanud Iirimaa, kus on siseriikliku õigusega loodud *Financial Services Ombudsman*.¹⁶³

Eesti õiguses on teabe andmine põhimaksekonto avamisest keeldumisel sätestatud VÕS § 710¹ lõikes 7, mille kohaselt on krediidasutus kohustatud tarbijale esitama VÕS § 711 lõike 1 punktides 23 ja 24 nimetatud teabe ning avaldama vastavad kontaktandmed. Viidatud VÕS sätete järgi tuleks krediidasutusel tarbijale edastada lepingu suhtes kohaldatavat õiguste ja vaidluste lahendamise korda käsitlevad tingimused (punkt 23) ning teave vaidluste kohtuvälise lahendamise võimaluste kohta (punkt 24). VÕS-is ei ole viidet krediidasutuse kohustusele teavitada tarbijat tema õiguse kohta võtta ühendust asjaomase pädeva asutusega, esitades asjaomased kontaktandmed. Kuivõrd tegemist on direktiivis toodud kohustusega, mis kaitseb tarbija õigusi, siis tuleb VÕS § 711 lõiget 1 tõlgendada kooskõlas Maksekonto direktiivi artikli 16 lõikega 7 selliselt, et krediidasutused peavad põhimaksekonto avamisest keeldumisel teavitama tarbijat muuhulgas ka tema õiguse kohta võtta ühendust asjaomase pädeva asutusega, esitades seejuures asutuse kontaktandmed. Seoses vaidluste kohtuvälise lahendamisega on Eestis võimalik põhimaksekontot puudutavate vaidluste lahendamiseks pöörduda üksnes tarbijavaidluste komisjoni (TVK). Tulenevalt sellest, et TVK lahendab vaid lepingutest tulenevaid vaidlusi¹⁶⁴, ei saa tarbija TVK-sse pöörduda juhul kui krediidasutus keeldus põhimaksekonto avamisest, kuivõrd sellisel juhul ei astunud lepingulisse suhtesse. FI on leidnud, et eeltoodud lünga aitaks täita tarbijate huve esindav finantsombudsman, kelle loomise vajadust on asutus juba aastakümneid rõhutanud.¹⁶⁵

Vaadates käesolevas ehk magistritöö teises peatükis väljatoodut, ilmneb, et põhimaksekonto avamisest keeldumist reguleerivad sätted on Eesti õigusesse suures osas kas ebamääraselt üle võetud või vajalikus osas üle võtmata jäänud. Samuti ei ole keeldumise aluseid selgelt piiritletult ega käsitletud kooskõla teistes seadustes sätestatud alustega. Eelnev jätab ruumi

¹⁶³ S.I. No. 482/2016 - European Union (Payment Accounts) Regulations 2016, Regulation 16 lg 5 p. c (ii).

¹⁶⁴ TKS § 40 lg 3.

¹⁶⁵ Finantsinspeksioon korraldas veebiseminari finantsombudsmanist. Minuraha 31.10.2022. – <https://minuraha.ee/et/uudised/finantsinspeksioon-korraldas-veebiseminari-finantsombudsmanist> (29.04.2024); Milliseid pangateenuseid peavad pangad pakkuma? Minuraha 01.12.2023. – <https://www.minuraha.ee/et/uudised/milliseid-pangateenuseid-peavad-pangad-pakkuma> (29.04.2024).

erinevatele tõlgendustele ning tekitab ebaselgust tarbijatele ja erinevaid praktikaid krediitiasutuste seas.

3. PÕHIMAKSETEENUSE LEPINGU ÜLESÜTLEMINE

3.1 Ülesütlemise alused

Nii nagu on piiratud põhimaksekonto avamisest keeldumise alused, on piiratud ka põhimaksekonto avamiseks sõlmitud põhimakseteenuse lepingu ühepoolne ülesütlemine krediidasutuse poolt. Juhul kui ülesütlemise aluste puhul ei oleks tegemist kinnise loeteluga, oleks teoreetiliselt krediidasutusel võimalik koheselt pärast lepingu sõlmimist tarbijaga, kelle puhul puudus seaduse järgne alus keelduda konto avamisest, põhimakseteenuse leping ülesse öelda. Ülesütlemise aluste piiratuse paneb paika Maksekonto direktiivi artikli 19 lõige 2, mille kohaselt võib krediidasutus põhimaksekontole juurdepääsu võimaldava raamlepingu ühepoolset lõpetada üksnes juhul, kui on täidetud vähemalt üks antud sättes loetletud tingimustest. Riigikohus on leidnud, et kuigi Maksekonto direktiiv ei erista enda tekstis korralist ja erakorralist ülesütlemist, siis on Maksekonto direktiivi artikli 19 lõigete 2 ja 3 sõnastusest ning direktiivi preambuli punktist 47 tulenevalt võimalik järeldada, et olemuslikult on Maksekonto direktiivi artikli 19 lõikes 2 toodud üksnes erakorralise lõpetamise alused.¹⁶⁶

Maksekonto direktiivis toodud põhimakseteenuse lepingu erakorralise ülesütlemise aluste osas jääb aga Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 2 sõnastuses kasutatud sõna „võib“ tõttu ebaselgeks, kas krediidasutus saab antud lõikes loetletud aluste puhul valida, kas leping lõpetada või mitte, või on alustes kirjeldatud vastavate asjaolude ilmnemisel krediidasutusel kohustus leping lõpetada. Maksekonto direktiivi artikli 19 lõikes 4 on viidatud, et artikli 2 punktides a ja c kirjeldatud juhtudel ehk siis kui tarbija kasutab kontot tahtlikult ebaseaduslikel eesmärkidel või on esitanud kontole juurdepääsu saamiseks ebaõiget teavet, jõustub krediidasutuse poolt lepingu ülesütlemine viivitamata. Eelnev annab märku sellest, et direktiivis on eelviidatud ülesütlemise aluseid peetud sellisteks, millisel juhul ei ole mõeldav, et tarbija võiks kontot edasi kasutada, isegi mitte etteteatamistähtaja jooksul. Lisaks võib kõnesolevatel alustel põhimakseteenuse lepingu ülesütlemine olla krediidasutusele obligatoorne tulenevalt teiste õigusaktidega krediidasutusele seatud kohustustest. Samas ei saa välistada näiteks seda, et põhimaksekontole juurdepääsu saamise eesmärgil antud ebaõige teave

¹⁶⁶ RKTko 2-21-3552, p 19.

asjaolud on hiljem muutunud nii, et tarbijal on muutunud asjaolude põhjal siiski õigus põhimaksekontole ning krediidasutus ei näe seega vajadust leping ülesse öelda.

VÕS jt seletuskirja lisa I kohaselt ei rakendata Maksekonto direktiivi artikli 19 lõikes 2 loetletud ülesütlemise alustest lõike 2 punktides b-e toodud aluseid. Punktis a sätestatud alust ehk olukorda, mil tarbija kasutas maksekontot tahtlikult ebaseaduslikel eesmärkidel, reguleerivat VÕS § 116 lõiked 2 ja 3.¹⁶⁷ VÕS § 116 lõige 2 annab näitliku loetelu asjaoludest, mille puhul on tegemist olulise lepingurikkumisega. Tarbijaga sõlmitud teenuseosutamise lepingu puhul võib selle sätte kohaselt olla oluliseks lepingurikkumiseks näiteks VÕS § 116 lõike 2 punktis 3 toodud olukord, kus tarbija rikkus lepingust tulenevat kohustust tahtlikult või raske hooletuse tõttu. Kuivõrd VÕS § 116 lõikes 2 ei ole olulised lepingurikkumised ammendavalt sätestatud, siis võimaldab see sätte piiramatute ülesütlemise aluste tuletamist. Samuti on VÕS § 116 lõikes 2 toodud oluliste lepingurikkumiste näited sätestatud rikkumise üldise iseloomu järgi, mitte konkreetsete asjaoludena. Tulenevalt sellest, et Maksekonto direktiivis toodud ülesütlemise alused on konkreetselt piiratud, ei ole VÕS § 116 lõiget 2 kohane käsitleda sättena, kust tulenevad Eesti õiguses põhimakseteenuse lepingu ülesütlemise alused. Seega ei reguleeri Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 2 punktis a toodud ülesütlemise alust Eesti õiguses VÕS § 116 lõiked 2 ja 3.

VÕS 40. peatüki 2. jagu, mis reguleerib makseteenuse lepingut ning kus on sätestatud ka põhimakseteenuste osutamise kohustus, käsitleb makseteenuse lepingu ülesütlemist üksnes¹⁶⁸ paragrahvis 720. Antud paragrahvi pealkirja kohaselt reguleerib see korralist makseteenuse lepingu ülesütlemist. VÕS § 720 lõige 1 sätestab makseteenuse pakkuja kliendi õiguse makseteenuse leping igal ajal üles öelda, v.a kui pooled on kokku leppinud etteteatamise tähtajas, mis seejuures ei või olla pikem kui üks kuu. Makseteenuse pakkuja õigus makseteenuse leping üles öelda on sätestatud VÕS § 720 lõikes 2. Selle kohaselt võib makseteenuse pakkuja vähemalt 2-kuulise etteteatamisega makseteenuse lepingu üles öelda juhul, kui leping on tähtajatu ja pooled on lepingu ülesütlemise õiguses kokku leppinud. VÕS jt seletuskirjas on viidatud, et põhimakseteenuste osutamiseks sõlmitud lepingu ülesütlemisele

¹⁶⁷ VÕS jt seletuskirja lisa I, lk 7.

¹⁶⁸ Makseteenuse lepingu lõpetamist käsitleb ka VÕS 40. peatüki 2. jaole lisatud jaotis 1¹, kuid see puudutab makseteenuse üleviimise juhtusid.

kohalduvad VÕS § 720 lõikes 1 sätestatud nõuded.¹⁶⁹ VÕS § 720 lõike 2 võimalikku kohaldumist põhimakseteenuse lepingu ülesütlemisele on käsitletud Riigikohus. Riigikohus selgitas, et kuigi antud sätte grammatiline sõnastus ei välista iseenesest selle kohaldamist tarbijaga sõlmitud põhimakseteenuse lepingu korralisele ülesütlemisele, siis ei ole VÕS § 720 lõige 2 kooskõlas Maksekonto direktiivi artikli 19 lõikega 2. Nimelt leidis kohus, et kuna olemuslikult on direktiivi artikli 19 lõikes 2 silmas peetud üksnes makseteenuse lepingu erakorralist ülesütlemist, siis ei ole kohane ega proportsionaalne piirata tarbija juurdepääsu põhimakseteenustele sellega, et põhimakseteenuse lepingu saaks krediitiasutus üles öelda korraliselt ehk mõjuva põhjuse olemasolust mittesõltuval viisil. Seega tuleb VÕS § 720 lõiget 2 tõlgendada kooskõlas Maksekonto direktiivi artikli 19 lõigetega 2 ja 3 selliselt, et krediitiasutus ei või tarbijaga sõlmitud makseteenuse lepingut korraliselt üles öelda, kui makseteenuse leping vastab põhimakseteenuse lepingu tunnustele.¹⁷⁰

Eeltoodu kohaselt on põhimakseteenuse lepingut võimalik üles öelda üksnes erakorraliselt ehk konkreetsel juhtudel, kuid VÕS-is põhimakseteenuse lepingu ülesütlemise aluseid Maksekonto direktiivi ülevõtmisega ei sätestatud. Autor nendib, et kuigi osaliselt on võimalik põhimakseteenuse lepingu ülesütlemise aluseid Eesti õiguses tuletada VÕS-is või RahaPTS-is sätestatust tulenevalt, siis ei ole direktiivi mõttega täielikult kooskõlas see, kui ülesütlemise aluseid ei ole selgel ning piiratud viisil välja toodud. Direktiiviga kooskõlas olemiseks ja õigusselguse huvides on seega vaja, et põhimakseteenuse lepingu ülesütlemise alused oleksid Eesti õiguses selgelt kirjas ja üheselt oleks arusaadav, millistel alustel on krediitiasutustel valik ja millistel kohustus põhimakseteenuse leping üles öelda. Magistritöö sissejuhatuses viidatu kohaselt ollakse hetkel välja töötamas eelnõud, mille eesmärk on viia Eesti põhimakseteenuste regulatsioon vastavusse Maksekonto direktiivis sätestatuga. Rahandusministeerium on seejuures märkinud, et eelnõus saab olema neli põhimakseteenuse lepingu alust, mille kohaselt võib pank põhimaksekonto sulgeda.¹⁷¹

¹⁶⁹ VÕS jt seletuskiri, lk 27-28.

¹⁷⁰ RKTko 2-21-3552, p 17-21.4.

¹⁷¹ Rahanduskomisjon (viide 22).

3.1.1 Ebaseaduslikel eesmärkidel kasutamine

Krediidiasutus võib põhimakseteenuse lepingu üles öelda Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 2 punkti a kohaselt näiteks siis, kui tarbija kasutas maksekontot tahtlikult ebaseaduslikel eesmärkidel. Põhimaksekonto kasutamine ebaseaduslikel eesmärkidel peab seega olema toimunud üksnes tarbija tahtliku tegevuse kaudu. Direktiivi preambuli punktis 34 on loetletud ebaseaduslike eesmärkide näitena pettus ning rahapesu või terrorismi rahastamine. Ka preambuli punktis 47 on sedastatud, et krediidiasutus peaks lõpetama põhimaksekonto lepingu rahapesu ja terrorismi rahastamist käsitlevate õigusaktide mittejärgimise korral. Maksekonto direktiivi artikli 1 lõike 7 järgi peab nii põhimaksekonto avamine kui ka kasutamine direktiivi kohaselt olema kooskõlas AMLD3-ga. Seega, kuigi direktiivis ei ole eraldi ülesütlemise alusena välja toodud olukorda, mil põhimakseteenuse lepinguga jätkamise korral rikuks krediidiasutus AML/CTF kohta sätestatud nõudeid, siis saab eelviidatud direktiivi preambuli punktide ja artikli 1 lõike 7 järgi lugeda, et selline alus siiski direktiivis eksisteerib läbi Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 2 punkti a. Kuna krediidiasutustel on nii ärisuhtesse astumise otsustamisel kui ka pärast lepingu sõlmimist kohustus järgida neile kehtestatud nõudeid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks, siis on ka vajalik näha ette õigus krediidiasutusel sellistel asjaoludel ka põhimakseteenuse lepingu üles öelda, sarnaselt nagu neil on selline õigus põhimaksekonto avamise taotluse menetlemisel.

Magistritöö eelmises peatükis (3.1) tõi autor välja, et kuigi VÕS jt seletuskirja lisan I leiti, et ülesütlemise alusena võeti üle Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 2 punkt a ning seda reguleerib VÕS § 116 lõiked 2 ja 3, siis ei ole antud direktiivis sätestatud ülesütlemise alus Eesti õiguses VÕS § 116 kaudu piisavalt konkreetselt ja täpselt määratletud. Kuivõrd põhimakseteenuse lepingu ülesütlemine konto ebaseaduslikel eesmärkidel kasutamise tõttu ei ole otsesõnu Eesti õiguses sätestatud, tuleb siinkohal vaadata, kas selline alus võib tuleneda krediidiasutusele seadusega sätestatud nõuetest. Kui Maksekonto direktiivi preambul viitas, et ebaseaduslikul eesmärgil põhimaksekonto kasutamine võib seisneda ka rahapesu või terrorismi rahastamises, siis ei sätesta VÕS § 710¹ ülesütlemise võimalust RahaPTS-i alusel, nii nagu see on sätestatud keeldumise puhul VÕS § 710¹ lõikes 5. Antud VÕS-i sätet, mis viitab edasi RahaPTS § 42 lõikele 1, tuleks autori hinnangul kohaldada analoogia korras ka põhimakseteenuse lepingu ülesütlemise olukorras, kuivõrd krediidiasutusel kui RahaPTS-i tähenduses kohustatud isikul on kohustus kogu ärisuhte jooksul järgida RahaPTS-i ja samuti

seal ette nähtud aluseid, mil krediidasutusel on kohustus leping üles öelda. RahaPTS § 42 lõikes 1 kirjeldatud hoolsusmeetmete täitmise võimatus ja rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus saavad esineda ka ärisuhtes olles, mitte üksnes ärisuhte loomisel. Samuti näeb RahaPTS § 42 lõige 4 ette, et kui kohustatud isikul on ärisuhte kliendiga, siis loetakse kliendi poolt hoolsusmeetmete rakendamiseks vajaliku teabe või dokumentide andmisest keeldumine oluliseks lepingu rikkumiseks ning kohustatud isikul on kohustus ärisuhte aluseks olev kestvusleping etteteatamistähtaega järgimata erakorraliselt üles öelda. Ka FI on oma juhendis viidanud eeltoodud sättest tulenevale kohustusele ja märkinud, et krediidasutus on kohustatud RahaPTS § 42 lõikes 1 sätestatud alustel põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest keelduma või lepingu erakorraliselt üles ütlema.¹⁷²

Mõned liikmesriigid on Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 2 punkti a üle võtmisel oma põhimakseteenuste regulatsioonidesse sisustanud seda võrreldes Maksekonto direktiivis tooduga täpsemalt. Näiteks on Belgia sätestanud, et krediidasutus võib põhimakseteenuse osutamise lõpetada juhul, kui tarbija on süüdi mõistetud pettuses, usalduse kuritarvitamises, petturlikus pankrotis, võltsimises või kui tarbija kasutas oma maksekontot tahtlikult ebaseaduslikel eesmärkidel.¹⁷³ Leedu põhimakseteenuste regulatsiooni kohaselt võib krediidasutus lepingu üles öelda juhul, kui tarbija on rikkunud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses rahapesu ja/või terrorismi rahastamise tõkestamise meetmete kohta sätestatud või on muul viisil tahtlikult kasutanud põhimaksekontot ebaseaduslikel eesmärkidel.¹⁷⁴ Tšehhis võib krediidasutus põhimakseteenuse lepingu lõpetada juhul, kui põhimaksekonto omanik kasutab põhimaksekontot rikkudes kuritegelikul teel saadud tulu legaliseerimise ja terrorismi rahastamise vastaseid meetmeid reguleerivat seadust või rikkudes muud õigusnormi.¹⁷⁵ Eeltoodud riigid näevad seega, et maksekonto tahtlikult ebaseaduslikel eesmärkidel kasutamine seondub suuresti AML/CTF nõuete rikkumisega.

¹⁷² FI juhend p 3.5, 3.9.

¹⁷³ 28 FEVRIER 2013. - Code de droit économique, VII.59 § 2 p. 1.

¹⁷⁴ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas. 2003 m. birželio 5 d. Nr. IX-1596 Vilnius, artikkel 71 lg 3 p 1.

¹⁷⁵ Zákon č. 370/2017 Sb. Zákon o platebním styku, § 215 lg 3 p. a.

3.1.2 Passiivne konto

Liikmesriikidel on Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 2 punkti b järgi võimalik liikmesriigi seadusandlusega ette näha, et krediidasutusel on lubatud tarbijaga sõlmitud põhimakseteenuse leping ülesse öelda juhul, kui põhimaksekontol ei ole rohkem kui 24 järjestikuse kuu jooksul tehtud tehinguid. Tulenevalt sellest, et antud ülesütleamise aluse kasutamine liikmesriigi poolt on direktiiviga jäetud vabaks valikuks ja Maksekonto direktiivi artikli 19 lõige 2 sätestab, et seal loetletud alustel võib krediidasutus lepingu lõpetada, siis ei ole tegemist alusega, mida krediidasutus peab siseriiklikus õiguses sellise aluse olemasolul tingimata kohaldama.

FI on sellise konto kirjeldamisel kasutanud mõistet „passiivne konto“.¹⁷⁶ Eesti õigusesse antud alust üle võetud ei ole. Samas on FI oma järelevalvetegevuse käigus täheldanud, et krediidasutused siiski sulgevad tarbijate passiivseid pangakontosid ning krediidasutuste seas esineb erinevaid praktikaid selle osas, kuidas passiivse konto kriteeriumeid määratakse.¹⁷⁷ Kuigi Eestis ei ole sätestanud passiivset kontot kui ülesütleamise alust, siis on FI oma juhendis selle ühe põhimakseteenuse lepingu ülesütleamise alusena nimetanud.¹⁷⁸ Asutus on selgitanud, et antud aluse kasutamisel on krediidasutustel sarnaselt teiste erakorraliste ülesütleamise alustega vajalik tarbijat teavitada ning põhjendada konto sulgemise asjaolusid. Tarbija teavitamisel peab tarbijal säilima etteteatamistähtaja jooksul võimalus väljendada soovi jätkata krediidasutuses põhimakseteenuste kasutamist, kui ta täidab jätkuvalt seaduse nõudeid ja krediidasutuse seatud kriteeriumeid põhimaksekonto omamiseks ning tal on maksekonto kasutamiseks põhjendatud huvi.¹⁷⁹ Kuigi FI on siin viidanud põhjendatud huvile, siis ei peaks autori hinnangul seda mõistma kui krediidasutuse vajadust hakata uuesti hindama tarbija poolt põhjendatud huvi kriteeriumi täitmist. Maksekonto direktiiv ei näe ette krediidasutustele kohustust hinnata passiivse konto tõttu algatatud põhimakseteenuse lepingu ülesütleamise protsessis tarbija tõelise huvi olemasolu. FI viidatud tarbija põhjendatud huvina tuleks antud kontekstis käsitleda tarbija poolset soovi jätkata krediidasutuse kliendina ja eesmärki hakata lähiajal põhimakseteenuseid aktiivsemalt kasutama. Juhul kui krediidasutusel on samaaegselt konto passiivseks muutumisega tekkinud kahtlus, et tarbija ei oma enam põhjendatud huvi

¹⁷⁶ FI juhend p 3.18

¹⁷⁷ *Ibid*, p 3.17.

¹⁷⁸ *Ibid*, p 3.3.

¹⁷⁹ *Ibid*, p 3.18.

(seost Eestiga) konto omamiseks ning krediidasutus on tarbijale edastanud passiivse konto tõttu ülesütleamise teavituse ja tarbija väljendab vastusena teavitusele soovi hoida konto avatuna, siis on krediidasutusel siinkohal võimalik tarbijat liigselt koormamata selgitada välja, kas konto passiivsuse taga on see, et tarbijal ei ole enam seost Eestiga.

3.1.3 Ebaõige teabe esitamine juurdepääsuks põhimaksekontole

Põhimakseteenuse lepingu võib krediidasutus Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 2 punkti c järgi üles öelda siis, kui tarbija esitas ebaõiget teavet, et saada juurdepääsu põhimaksekontole, kui õige teabe esitamise korral ei oleks tal sellist õigust olnud. Direktiivis ei ole antud ülesütleamise alust rohkem kirjeldatud ega sisustatud, mis selliseks ebaõigeks teabeks olla võib. Antud ülesütleamise aluse mõistmiseks tuleb seega analüüsida, millist teavet peab tarbija põhimaksekonto avamiseks esitama ning mis sellest teabest on selline, mille tõeks olemine oli konto avamise otsustamisel määrava jõuga.

Esiteks võib kõnesoleva ülesütleamise aluse aluseks olevad asjaolud olla seotud sellega, et isik, kellele põhimaksekonto avati, ei olnud tegelikult tarbija. Näiteks võis kontot sooviv isik end esitleda tarbijana, kuigi päriselt oli kavas põhimaksekontot kasutada ettevõtluseks. Samuti võis isik esitada krediidasutusele dokumente ja infot, millest nähtus, et ta elab mõnes EL-i riigis, kuid tegelikult on tegemist üksnes sissekirjutusega või elukoha olemasoluga selles riigis ja isik elab mõnes kolmandas riigis. Riikides, kus on põhimaksekontole juurdepääsu saamiseks seatud tõelise huvi kriteerium, võib tarbija olla andnud ebaõiget teavet asjaolude kohta, millele ta toetus enda tõelise huvi põhendamisel. Tarbija võis anda väärä või lünklikku teavet ka asjaolude kohta, millele toetus krediidasutus AML/CTF nõuete täitmise hindamisel ning õige teabe korral oleks pidanud krediidasutus lükkama põhimaksekonto avamise taotluse põhjusel, et vastasel juhul rikuks krediidasutus talle AML/CTF nõuetega seatud kohustusi. Ebaõige teabe andmine tarbija poolt võib toimuda ka siis, kui liikmesriigis on sisse seatud põhimõtte, et tarbijal saab liikmesriigis olla vaid üks põhimaksekonto ja teiste kontode puudumise osas tuginevad krediidasutused tarbija enda kinnitusele. Eeltoodud näited ei ole ammendavad ning ebaõige teabe andmine võib tarbija poolt toimuda ka teistel asjaoludel.

Kuigi Eesti õiguses ei ole Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 2 punktis c toodud põhimakseteenuse lepingu ülesütleamise alust konkreetselt sätestatud, siis oleks teoreetiliselt

krediidiasutustel võimalik sellele toetuda ulatuses, kus korrektse teabe andmine oli rangelt vajalik seaduses määratud nõuete ja tingimuste täitmiseks. Seega ei saa antud ülesütleamise alusele Eestis krediidiasutused toetuda näiteks juhul, kui isik märkis konto avamise taotluses väärtalt, et tal ei ole Eestis teisi pangakontosid (põhimaksekontosid). Selline ebaõige teave ei kujuta endast teavet, mille andmine oli vajalik tarbija põhimaksekontole juurdepääsu õiguse olemasolu kindlaks tegemisel, kuivõrd Eesti õiguses ei ole seatud Maksekonto direktiivi artikli 16 lõikes 5 toodud alust keeldumiseks põhimaksekonto olemasolu tõttu.

3.1.4 Ebaseaduslik viibimine Euroopa Liidus või elamine kolmandas riigis

Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 2 punkti d kohaselt võib krediidiasutus põhimakseteenuse lepingu ülesse öelda juhul, kui tarbija ei ela liidus enam seaduslikult. Konkreetset ülesütleamise alusena eelnevat Eesti õiguses sätestatud ei ole. Samamoodi ei ole seda eraldi välja toodud ka Rootsi põhimakseteenuste regulatsioonis.¹⁸⁰ Eesti õiguses on antud ülesütleamise alust võimalik tuletada VÕS § 710¹ lõikes 2 sätestatud põhimaksekontole juurdepääsu õiguse põhitingimustest. Vastavalt viidatud sättele on krediidiasutustel kohustus põhimakseteenuse leping sõlmida üksnes EL-is seaduslikul alusel elavate tarbijatega. Seega peab juurdepääs põhimaksekontole, sealhulgas ka lepingu kestel, olema tagatud liidus seaduslikult elavatele isikutele. Juhul kui tarbija enam liidus ei ela või ei oma liidus elamine enam seaduslikku alust, võib krediidiasutus valida, kas soovib jätkata makseteenuste osutamist antud tarbijale. Tarbija liidus mitteelamine või seadusliku aluse ära kukkumine ei pruugi aga tarbija poolt põhimaksekonto kasutamist koheselt piirata, kuivõrd antud alusel lepingu ülesütleamiseks peab krediidiasutus olema saanud teadlikuks ülesütleamise aluseks olevate asjaolude esinemisest.

Juhul kui asjaoludest teadasaamisel jätkab krediidiasutus siiski tarbijaga ärisuhet, tekib küsimus selle kohta, millise kontoga on nüüd tegemist ning millised on need nõuded, millest krediidiasutus maksekonto pakkumisel edaspidi lähtuma peaks. Liikmesriikides, kus põhimaksekonto on eraldiseisev maksekonto liik, mida pakutakse üksnes EL-is seaduslikult elavatele isikutele, ei ole teoreetiliselt võimalik, et krediidiasutus jätkab tarbijale sama konto pakkumist. Riikides nagu Eesti, kus põhimaksekonto puhul on tegemist tavalise eraisiku pangakontoga, on teoreetiliselt võimalik, et tarbija jätkab sama konto kasutamist, kuid edaspidi

¹⁸⁰ Lag (2010:751) om betaltjänster.

võivad tarbijale kohalduda need tingimused ja tasud, mida krediidasutus kohaldab EL-ist väljaspool elavatele klientidele. Mõlemal juhul ei pea krediidasutus enam lähtuma põhimakseteenuste regulatsiooniga kirja pandud nõuetest ning piirangutest, sealhulgas saavad krediidasutused kohaldada neid AML/CTF protsesse, mis põhimakseteenuste regulatsiooniga olid neil piiratud, nagu näiteks teha otsuseid lähtuvalt riskiisust (v.a kui see kujutab endast põhjendamatut *de-risking* olukorda) või piirata toimingute arvu.

3.1.5 Teise põhimaksekonto avamine

Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 2 punkt e sätestab ühe tingimuse, mil krediidasutus võib tarbijaga põhimakseteenuse lepingu ühepoolset lõpetada, olukorra, kus tarbija on pärast põhimaksekonto avamist kõnesolevas krediidasutuses avanud samas liikmesriigis teise maksekonto, mis võimaldab tal kasutada Maksekonto direktiivi artikli 17 lõikes 1 loetletud teenuseid. Põhimakseteenuse lepingut ei saa antud alusel üles öelda seega juhul, kui tarbija on põhimaksekonto avanud mõnes teises liikmesriigis. Maksekonto direktiivi preambuli punktis 42 toodud täpsustus põhimaksekonto olemasolu kui keeldumise aluse kasutamise kohta kohaldub analoogias ka põhimakseteenuse lepingu ülesütlemise olukorras. Viidatud preambuli punkt selgitab, et olemasolev konto peab olema vähemalt samaväärne kontoga, mida tarbija soovib avada. See tähendab, et krediidasutus saab konto avamisest keelduda üksnes siis, kui tarbijal on olemasoleva põhimaksekonto kaudu tagatud võimalus kasutada samu teenuseid ja kanaleid, mida saaks tarbija kasutada selle krediidasutuse konto kaudu, kellelt tarbija konto avamist taotlenud on. Eeltoodust tulenevalt peaks krediidasutusel olema võimalik põhimakseteenuse leping üles öelda üksnes siis, kui konto sulgemisel on tarbijal võimalik samu teenuseid edasi kasutada ka oma uue konto kaudu. Sellisel juhul ei piira krediidasutus lepingu ülesütlemisel tarbija juurdepääsu põhimakseteenustele.

Põhimaksekonto olemasolu kui keeldumise aluse sätestamine siseriiklikult on Maksekonto direktiiviga jäetud liikmesriikide otsustada. Seega sellised liikmesriigid, kes antud tingimust keeldumise alusena ei sätestanud, ei saa seda sätestada ka lepingu ülesütlemise alusena. Vastasel juhul tekiks õiguslikult vastuoluline olukord, kus krediidasutus ei saa keelduda põhimakseteenuse lepingusse astumisest seetõttu, et tarbijal on ka teiste samas riigis tegutsevate krediidasutuste juures põhimaksekonto, kuid lepingus olles saaks krediidasutus selle tarbijaga muud põhjust omamata lepingu üles öelda.

Kuivõrd põhimakseteenuse lepingu erakorralise ülesütleamise aluseid VÕS § 710¹ ega § 720 ei sätesta ning Eesti õiguses ei esine ka sätet, millele analoogia korras saaks toetuda põhimakseteenuse lepingu ülesütleamiseks põhjusel, et tarbija on avanud teise põhimaksekonto, siis ei saa krediidasutused antud alust Eestis kasutada. Lisaks välistab antud ülesütleamise alusele tuginemise ka see, et Eestis ei ole põhimaksekonto olemasolu sätestatud ka kui keeldumise alust. Sellist ülesütleamise alust ei ole ka FI oma juhendis nimetanud.¹⁸¹ Mõned Eesti krediidasutused on aga sellise ülesütleamise aluse oma üldtingimustes sätestanud. Seega on need krediidasutused oma üldtingimustes endale ette näinud võimaluse tarbijaga põhimakseteenuse leping lõpetada siis, kui tarbijast klient on avanud Eestis pangakonto teises krediidasutuses ning selle konto kaudu saab klient kasutada põhimakseteenuseid. Seejuures ei ole enamuse nendest krediidasutustest oma üldtingimustes sätestanud, et põhimaksekonto olemasolu oleks konto avamisest keeldumise aluseks.¹⁸²

Peaaegu kõik liikmesriigid on põhimakseteenuse lepingu ülesütleamise alusena sätestanud võimaluse leping üles öelda juhul, kui isik on avanud teise põhimaksekonto samas liikmesriigis. Lisaks Eestile on ainukesed liikmesriigid, kes ei võtnud antud ülesütleamise alust üle, Rootsi ja Soome.¹⁸³ Eelnev on vastavuses sellega, et need riigid ei sätestanud põhimaksekonto olemasolu ka keeldumise alusena.

3.1.6 Lisajuhtumid Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 3 alusel

Sarnaselt keeldumiste alustega on Maksekonto direktiivis ette nähtud võimalus liikmesriigil seada täiendavaid ülesütleamise aluseid. Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 3 kohaselt võivad liikmesriigid kindlaks määrata piiratud arvu konkreetseid lisajuhtumeid, mille korral krediidasutus võib põhimaksekonto raamlepingu ühepoolselt lõpetada. Sellised juhtumid põhinevad liikmesriigi territooriumil kohaldatava siseriikliku õiguse sätetele ning nende eesmärk on hoida ära tarbijate poolt põhimaksekontole juurdepääsu õiguse kuritarvitamist. Maksekonto direktiivi preambuli punktis 47 on näitena olukorrast, mil võib tarbija olla kuritarvitanud oma õigust kasutada põhimaksekontot, toodud see, kui tarbija on toime pannud

¹⁸¹ FI juhend p 3.3.

¹⁸² AS SEB Pank. Üldtingimused, p 118.8. – <https://www.seb.ee/seb-pank-uldtingimused-ja-isikuandmete-tootlemise-tingimused> (29.04.2024); Coop Pank AS. Üldtingimused, p 13.3.5 (ülesütleamise alus), 4.10.2 (keeldumise alus). – <https://www.cooppank.ee/tingimused> (29.04.2024); Swedbank AS. Üldtingimused, p 9.2.10. – <https://www.swedbank.ee/private/home/more/legislation> (29.04.2024).

¹⁸³ Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014; Lag (2010:751) om betaltjänster.

sellise kuriteo nagu raske pettus krediidasutuse vastu. Preambuli kohaselt võib sellisel juhul krediidasutus võtta tarbija suhtes meetmeid, mille eesmärk on ära hoida selliste kuritegude kordumist ja millega piiratakse tarbija jaoks põhimaksekontole juurdepääsu teatavaks ajavahemikuks. Juurdepääsu piiramine hõlmab autori hinnangul siinkohal ka piiramist lepingu ülesütleamise kaudu. Maksekonto direktiivi preambuli punktis 47 on märgitud, et krediidasutus peaks lõpetama põhimaksekonto lepingu ka kuritegude ennetamist ja uurimist käsitlevate õigusaktide mittejärgimise korral. Autori hinnangul on võimalik neid asjaolusid lugeda kas ebaseaduslikel eesmärkidena maksekonto kasutamiseks või sätestada need liikmesriigil Maksekonto direktiivi artikli 19 lõikes 3 viidatud lisajuhtumina.

Põhimakseteenuste regulatsiooni ülevõtmisel Maksekonto direktiivist otsustati Maksekonto direktiivi artikli 19 lõiget 3 Eesti õiguses mitte rakendada ja lepingu ülesütleamise lisajuhtumeid ei sätestatud.¹⁸⁴ EL-i liikmesriikidest on oma põhimakseteenuste regulatsioonides põhimakseteenuse lepingu ülesütleamise lisajuhtumeid sätestanud umbes pooled liikmesriigid. Mõned liikmesriigid (Kreeka, Küpros ja Malta) on põhimakseteenuste regulatsioonis sätestanud üldise võimaluse ministril või keskpangal määrata konkreetseid juhtumeid, mil krediidasutus võib põhimakseteenuse lepingu ühepoolset lõpetada, et vältida tarbijate poolt põhimaksekontole juurdepääsu õiguse kuritarvitamist.¹⁸⁵ Kui eeltoodud näidete puhul on tegemist üldsõnaliste põhimakseteenuse lepingu ülesütleamise lisajuhtumitega, siis on mitmed liikmesriigid sätestanud ka konkreetseid ülesütleamise lisaaluseid. Näiteks on viis liikmesriiki (Hispaania, Läti, Madalmaad, Poola ja Prantsusmaa) lisajuhtumina toonud ära tarbija poolt AML/CTF alaste kuritegude sooritamise või krediidasutuse vajaduse täita AML/CTF alaseid nõudeid, näiteks kui esineb hoolsusmeetmete kohaldamise võimetus dokumentide esitamata jätmise tõttu või on õigustatud kahtlus, et kontol olev raha on kriminaalset päritolu.¹⁸⁶ Neli liikmesriiki (Austria, Prantsusmaa, Saksamaa ja Taani) on ülesütleamise alusena sätestanud

¹⁸⁴ VÕS jt seletuskiri lisa I, lk 7.

¹⁸⁵ Ο περί της Συγκρισιμότητας των Τελών, της Αλλαγής Λογαριασμού Πληρωμών και της Πρόσβασης σε Λογαριασμούς Πληρωμών Νόμος του 2017 (N. 64(I)/2017), artikkel 20 lg 3. Subsidiary Legislation 371.18. Credit Institutions and Financial Institutions (Payment Accounts) Regulations, regulation 31 lg 2 p. b

¹⁸⁶ Real Decreto-ley 19/2017, de 24 de noviembre, de cuentas de pago básicas, traslado de cuentas de pago y comparabilidad de comisiones, artikkel 6 p. f; Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likums. Latvijas Vēstnesis, 43, 17.03.2010, artikkel 97.5 lg 2 p 1; Wet op het financieel toezicht, artikkel 4:71i lg 1 p. d; Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 grudnia 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o usługach płatniczych. Warszawa, dnia 9 stycznia 2024 r. Poz. 30, artikkel 59ig. lg 1 p 2; Code monétaire et financier. – Légifrance, artikkel L312-1 IV. 6°.

olukorra, mil tarbija on krediidasutuse, selle töötajate või klientide suhtes toime pannud kuriteo või käitunud nende suhtes ebaseaduslikult või häirivalt.¹⁸⁷ Kolm liikmesriiki (Läti, Saksamaa ja Ungari) on lisajuhtumina ette näinud ülesütlemise sellisel juhul, kui tarbijal on konto kasutamise eest kogunenud pikemat aega ja/või suuremates summates võlgnevused ning krediidasutuse nõudmisel ei ole tarbija võlgnevusi tasunud.¹⁸⁸ Teised kolm liikmesriiki (Bulgaaria, Sloveenia ja Tšehhi) on ülesütlemise lisajuhtumina määratlenud olukorra, kui tarbija on rikkunud põhimakseteenuse lepingu tingimusi.¹⁸⁹ Samaselt eelnevaga on kolm liikmesriiki (Austria, Saksamaa ja Tšehhi) andnud krediidasutustele võimaluse põhimakseteenuse leping üles öelda siis, kui tarbija ei nõustu mõjuvat põhjust omamata põhimakseteenuse lepingu või üldtingimuste muudatusega.¹⁹⁰ Kolm liikmesriiki (Läti, Portugal ja Sloveenia) on ülesütlemise lisajuhtumina viidanud sellele, et ülesütlemise alused võivad tuleneda ka teistest seadustest.¹⁹¹ Kahes liikmesriigis (Austrias ja Taanis) saab põhimakseteenuse lepingu üles öelda siis, kui tarbija on põhimaksekontot kasutanud ettevõtluse eesmärgil.¹⁹² Kaks liikmesriiki (Läti ja Tšehhi) on ülesütlemise lisaalusena näinud ette olukorra, mil krediidasutus lõpetab makseteenuste osutamise kõigile tarbijatele või lõpetab täielikult oma tegevuse.¹⁹³

Maksekonto direktiivi artikli 19 lõikes 2 loetletud ülesütlemise aluste Eesti õigusesse ülevõtmise aruteludes on autori hinnangul kohane hinnata ka, kas VÕS-is oleks vajalik, arvestades Eesti eripärade ja õigusliku raamistikuga, sätestada ka lisaaluseid põhimakseteenuse

¹⁸⁷ Verbraucherzahlungskontogesetz – VZKG (viide 55), § 27 lg 2 p 6; Code monétaire et financier. – Légifrance, artikkel L312-1 IV. 6°; Zahlungskontengesetz – ZKG (viide 65), § 42 lg 3 p 1; Bekendtgørelse af lov om betalingskonti. LBK nr 407 af 29/03/2022, § 13 p 7.

¹⁸⁸ Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likums. Latvijas Vēstnesis, 43, 17.03.2010, artikkel 97.5 lg 3 p 7; Zahlungskontengesetz – ZKG (viide 65), § 42 lg 3 p 2; 262/2016. (VIII. 31.) Korm. Rendelet az alapszámlához való hozzáférésről, az alapszámla jellemzőiről és díjazásáról, § 8 lg 1 p. f.

¹⁸⁹ Закон за платежните услуги и платежните системи, artikkel 121 lg 2.

Zakon o plačilnih storitvah, storitvah izdajanja elektronskega denarja in plačilnih sistemih (ZPlaSSIED), artikkel 184 lg 2 p 6; Zákon č. 370/2017 Sb. Zákon o platebním styku, § 215 lg 3 p. c.

¹⁹⁰ Verbraucherzahlungskontogesetz – VZKG (viide 55), § 27 lg 2 p 8; Zahlungskontengesetz – ZKG (viide 65), § 42 lg 2 p 4; Zákon č. 370/2017 Sb. Zákon o platebním styku, § 215 lg 1 p. d.

¹⁹¹ Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likums. Latvijas Vēstnesis, 43, 17.03.2010, artikkel 97.5 lg 2 p 1; Decreto-Lei n.º 27-C/2000 Sistema de acesso aos serviços mínimos bancários, artikkel 5 lg 1; Zakon o plačilnih storitvah, storitvah izdajanja elektronskega denarja in plačilnih sistemih (ZPlaSSIED), artikkel 184 lg 2 p 7.

¹⁹² Verbraucherzahlungskontogesetz – VZKG (viide 55), § 27 lg 2 p 7; Bekendtgørelse af lov om betalingskonti. LBK nr 407 af 29/03/2022, § 13 p 8.

¹⁹³ Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likums. Latvijas Vēstnesis, 43, 17.03.2010, artikkel 97.5 lg 3 p 6; Zákon č. 370/2017 Sb. Zákon o platebním styku, § 215 lg 2.

lepingu ülesütlemiseks. Sellisel juhul võivad teiste liikmesriikide poolt sätestatud lisaalused anda ideid, kas ja kuidas Eesti õiguses sarnaseid aluseid sätestada.

3.2 Ülesütlemisest teavitamine

Põhimakseteenuse lepingu ülesütlemisest teavitamist reguleerib Maksekonto direktiivi artikli 19 lõiked 4 ja 5. Lõike 4 kohaselt peab krediitiasutus juhul, kui ta lõpetab põhimaksekonto lepingu lõike 2 punktide b, d ja e ning lõike 3 ühel või enamal põhjusel¹⁹⁴, teavitama vähemalt kahe kuu jooksul enne lõpetamise jõustumist tarbijat kirjalikult ja tasuta lepingu lõpetamise põhjendusest, välja arvatud juhul, kui selline põhjenduse teatamine oleks vastuolus riigi julgeoleku või avaliku korra eesmärgiga. Originaal- ehk inglisekeelse Maksekonto direktiivi kohaselt tuleb tarbija teavitamisel esitada nii põhjendus(ed) kui ka ülesütlemise alus(ed). Lisaks sätestab Maksekonto direktiivi artikli 19 lõige 4, et juhul kui krediitiasutus lõpetab lepingu vastavalt lõike 2 punktile a või c, jõustub lõpetamine viivitamata. Ülesütlemised, mille puhul tuleb järgida vähemalt 2-kuulist etteteatamistähtaega on seega seotud järgnevate alustega: passiivne konto (punkt b), tarbija ei ela liidus enam seaduslikult (punkt d) ja teise põhimaksekonto avamine (punkt e). Etteteatamistähtaega ei ole juhul, kui tarbija kasutas maksekontot tahtlikult ebaseaduslikel eesmärkidel (punkt a) või esitas ebaõiget teavet, et saada juurdepääsu põhimaksekontole, kui õige teabe esitamise korral ei oleks tarbijal sellist õigust olnud (punkt c).

Lõpetamisteatises tuleb Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 5 kohaselt anda lõpetamise alustele ja põhjendustele lisaks samad andmed, mida nõudis ka keeldumisest teavitamisel Maksekonto direktiivi artikkel 16 lõikes 7. Tarbijale tuleb seega anda teavet esiteks võimaliku lõpetamist puudutava kaebuse esitamise menetluse kohta, see tähendab selle kohta, kuidas on tarbijal võimalik krediitiasutuse poolt põhimaksekonto sulgemisel esitada kaebus krediitiasutusele endale, aga ka selle kohta kaua kaebuse lahendamine aega võtab. Lisaks eelnevale peab krediitiasutus põhimakseteenuse lepingu ülesütlemisel andma tarbijale info, et lepingu ülesütlemise otsusega rahul mitte olles on tarbijal võimalik võtta ühendust asjaomase pädeva asutusega ja ka organiga, kes lahendab kohtuväliseid vaidlusi. Seejuures peab

¹⁹⁴ Maksekonto direktiivi sätte eestikeelne tõlge on antud osas ebaõnnestunud, kuivõrd originaalversiooni kohaselt käib “ühel või enamal põhjusel” lõike 2 punktide b, d ja e ning lõike 3 kohta, mitte üksnes lõike 3 kohta, mida on võimalik järeltada tõlgendades eestikeelset versiooni.

krediidiasutus andma tarbijale ka vajalikud kontaktandmed eelviidatud edasikaebamise võimaluste osas.

Kuivõrd Eesti õigusesse ei võetud Maksekonto direktiivist üle ühtegi põhimakseteenuse lepingu ülesütleemisega seonduvat sätet, siis puuduvad ka need sätted, mis reguleerivad ülesütleemisest teavitamist. Järelikult tuleb krediidiasutustel lähtuda direktiivis sätestatust, kohaldades Maksekonto direktiivi artikli 19 lõikeid 4 ja 5. Eestis põhimakseteenuseid osutavad krediidiasutused peaksid järgima etteteatamistähtaegu, mis on ette nähtud vastavatele ülesütlemise alustele. Magistritöö autor leidis eelnevates alapeatükkides, et Eestis põhimakseteenuseid pakkuvatel krediidiasutustel võib teatud juhtudel olla vaatamata seaduselünkadele võimalik toetuda põhimakseteenuse lepingu ülesütleemisel Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 2 punktides a-d toodud alustele. Antud alusteks on olukorrad, kus tarbija kasutas maksekontot tahtlikult ebaseaduslikel eesmärkidel (punkt a); tarbija konto on passiivne (punkt b); tarbija esitas ebaõiget teavet, et saada juurdepääsu põhimaksekontole, kui õige teabe esitamise korral ei oleks tarbijal sellist õigust olnud (punkt c); tarbija ei ela liidus enam seaduslikult (punkt d). Punktides b ja d toodud alustel põhimakseteenuse lepingu ülesütleemisel peavad krediidiasutused järgima vähemalt 2-kuulist etteteatamistähtaega, nagu on sätestatud Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 4 esimeses lauses. Punktides a ja c toodud alustel lepingu lõpetamisel jõustub lõpetamine viivitamata, nagu näeb ette Maksekonto direktiivi artikli 19 lõike 4 teine lause.

Autori hinnangul saaks põhimakseteenuse lepingu ülesütleemisel tarbijale teabe andmise osas analoogia korras kohaldada ka VÕS § 710¹ lõigetes 6 ja 7 toodud põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest keeldumise teavitamise sätteid. Siinkohal ei taga analoogia kohaldamine aga täielikku vastavust Maksekonto direktiiviga, kuivõrd eeltoodud säte ei viita krediidiasutuse kohustusele teavitada tarbijat tema õiguse kohta võtta ühendust asjaomase pädeva asutusega, nii nagu seda näeb ette Maksekonto direktiiv. Seega tuleb VÕS-i tõlgendada kooskõlas Maksekonto direktiiviga ning krediidiasutused peavad põhimakseteenuse lepingu ülesütleemisel teavitama tarbijat lähtudes Maksekonto direktiivi artikli 19 lõikes 5 sätestatust. Õigusselguse saavutamiseks on siiski vajalik, et lisaks põhimakseteenuse lepingu ülesütlemise alustele oleksid seaduses selgelt ja arusaadavalt kirjas ka nõuded, mis kohalduvad krediidiasutustele põhimakseteenuse lepingu ülesütleemisest tarbija teavitamisel.

Käesolevas ehk magistritöö kolmandas peatükis esitatud analüüsi põhjal leidis kinnitust Riigikohtu poolt viidatud poleemika põhimakseteenuse lepingu ülesütleamise sätete üle võtmata jätmise osas, kus lisaks ülesütleamise alustele ei ole üle võetud ka ülesütlemisest teavitamise nõudeid. Selline olukord riivab tugevalt tarbijate põhimaksekontole juurdepääsu õiguse tagatust. Siinkohal ei ole piisav analoogiate kohaldamine või Maksekonto direktiiviga kooskõlas tõlgendamine, vaid Eesti õiguses tuleb konkreetselt ja selgelt sätestada põhimakseteenuse lepingu ülesütlemist reguleerivad nõuded, mis vastavad direktiivi nõuetele.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, kas põhimaksekontole juurdepääsu õiguse ülevõtmisel Maksekonto direktiivist Eesti õigusesse järgiti direktiivis seatud eesmärke ja Eestile kohustuslikku harmoneerimisstandardit. Uurimise keskmes oli põhimaksekontole juurdepääsu reguleerivate normide ebaselgus ja erinevad tõlgendusvõimalused, mille tõttu võivad olla Eesti tarbijate õigused olulisel määral kahjustatud võrreldes teiste EL-i liikmesriikide tarbijatega. Normide ja õigusraamistiku ebaselguse põhjuste kindlaks tegemiseks uuriti töös asjakohaseid Maksekonto direktiivi sätteid ning võrreldi neid Eesti kehtivas õiguses põhimaksekontole juurdepääsu tagavate normidega.

Töö autor püstitas eesmärgi saavutamiseks kolm uurimisküsimust. Esimese uurimisküsimusega analüüsi, mil määral on liikmesriigile kohustuslik Maksekonto direktiivi põhimaksekontole juurdepääsu õigust reguleeriv osa. Maksekonto direktiiv näeb ette üldised põhimõtted ja eesmärgid, mida liikmesriigid peavad järgima, tagamaks, et tarbijatel oleks juurdepääs põhimaksekontole. Samas ei ole direktiivis täpsustatud, kuidas liikmesriigid peaksid neid põhimõtteid oma siseriiklikus õiguses rakendama ja direktiivi eesmärgid saavutama. Autor analüüsis magistritöö peatükkides põhimaksekonto juurdepääsu õigust reguleerivate direktiivi normide sisu, et mõista, kas need on kohustuslikku laadi või mitte.

Analüüsi tulemusena leidis autor, et suurem enamus põhimaksekontole juurdepääsu õigust reguleerivast osast on liikmesriigile Maksekonto direktiivi ülevõtmisel kohustuslik. See hõlmab liikmesriigi kohustust tagada juurdepääs põhimaksekontole kõigile EL-is seaduslikul alusel elavatele tarbijatele ning keelata diskrimineerimine kodakondsuse, elukoha või muul põhiõiguste hartas osutatud alusel. Samuti peavad liikmesriigid tagama, et põhimaksekontot ja põhimakseteenuseid osutaks riigis minimaalselt selline arv krediidasutusi, mis oleks piisav tagamaks põhimaksekontole juurdepääs kõigile tarbijatele liikmesriigi territooriumil ning vältimaks konkurentsi moonutamist. Seejuures ei tohi liikmesriigis põhimaksekontot pakkuda üksnes sellised krediidasutused, kes võimaldavad konto kasutamist ainult interneti kaudu. Liikmesriigid peavad siseriiklikus õiguses sätestama direktiivis loetletud põhimakseteenused ja tagama, et nende kasutamine ei sõltu täiendavate teenuste või krediidasutuse aktsiate ostmisest, v.a kui viimane kehtib krediidasutuse kõikide tarbijate suhtes. Samuti peavad liikmesriigid tagama, et krediidasutused osutavad põhimakseteenuseid samas ulatuses, milles nad osutavad

samu makseteenuseid tarbijatele, kellel on muud maksekontod kui põhimaksekontod. Põhimaksekonto pakkumine peab toimuma vähemalt asjaomase liikmesriigi vääringus ning keelatud peab olema põhimakseteenuste toimingute arvu piiramine. Liikmesriigid peavad tagama, et tarbija saab oma põhimaksekontolt maksetehinguid hallata ja algatada krediitiasutuse ruumides ja/või internetirakenduste kaudu, kui need on olemas. Kohustuslik on ka tagada põhimaksekontode kohta tarbijatele üldise teabe andmine nii riigi kui krediitiasutuste poolt.

Põhimaksekonto avamise või avamisest keeldumise peavad liikmesriigid Maksekonto direktiivi kohaselt reguleerima vähemalt järgnevalt: avamine või keeldumine toimub maksimaalselt 10 tööpäeva jooksul, krediitiasutused keelduvad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise (AML/CTF) nõuete järgimise vajaduse korral, tarbijat teavitatakse viivitamata, kirjalikult ja tasuta keeldumisest ja selle põhjustest (v.a konfidentsiaalsuskohustuse korral) ning antakse talle teavet kaebuse esitamise võimaluste, asjaomaste pädevate asutuste ning vaidluste kohtuvälise lahendamise võimaluste kohta, esitades seejuures vastavad kontaktandmed. Põhimakseteenuse lepingu ülesütlemise peavad liikmesriigid reguleerima minimaalselt järgnevalt: ülesütlemise alused on konkreetsed ja piiratud, järgida tuleb direktiivis toodud etteteatamistähtaegu ning tarbijat ülesütlemisest teavitamisel kohalduvad samad nõuded, mis kirjeldatud ülevalpool keeldumisest teavitamise puhul.

Lisaks tulenevad direktiivist kohustuslikud osad ka direktiivi üldpõhimõtetest, näiteks nõue võtta direktiivi sätteid üle piisavalt selgel ja täpsel viisil ning tagada kogu põhimakseteenuste regulatsiooni vastavus AML/CTF nõuetele. Osade Maksekonto direktiivi sätete osas on liikmesriigil õigus otsustada, kas üle võtta või mitte. Juhul kui liikmesriik otsustab mittekohustusliku sätte üle võtta, võivad sellega liikmesriigile kaasneda kohustused, mis on direktiivis ülevõetava sätte osas ette nähtud. Näiteks kui liikmesriik sätestab keeldumise või ülesütlemise alusena teise põhimaksekonto olemasolu, peab liikmesriik tagama, et selle aluse kasutamine krediitiasutuste poolt on lubatud üksnes siis, kui teine põhimaksekonto on samaväärne krediitiasutuse pakutava põhimaksekontoga.

Teise uurimisküsimusena analüüsis autor, kuidas on põhimaksekonto, põhimakseteenused ja põhimakseteenuse lepingu pooled Eesti õiguses reguleeritud ja mil määral vastavad need Maksekonto direktiivis toodule. Selleks käsitleti magistritöö esimeses peatükis

põhimaksekontole juurdepääsu õiguse olemust ja sisu. Autor leidis, et üldjoontes on Eesti õigusesse põhimaksekontot, põhimakseteenuseid ja põhimakseteenuse lepingu pooli puudutav Maksekonto direktiivist üle võetud, kuid ülevõtmine on kohati olnud ebatäpne ja puudulik. Osas, mis ebatäpne või puudulik ülevõtmine on muutnud normide sisu ja tähendust võrreldes direktiivis sätestatuga ning seeläbi kitsendanud direktiiviga ettenähtud tarbijate õigusi, tuleks lähtuda Euroopa Kohtu praktikast, mille kohaselt peab riigisisest õigust tõlgendama kooskõlas EL-i direktiividega, sealhulgas juhul kui direktiiv on jäetud korrektselt üle võtmata.

Eesti põhimakseteenuste regulatsioon vastab direktiivis toodule selles osas, mis näeb ette, et põhimaksekontole juurdepääsu õigus peab olema tagatud EL-is seaduslikul alusel elavatele tarbijatele ning põhimaksekontot peavad pakkuma krediidasutused. Eesti seadusandja ei ole kasutanud võimalust seada kriteeriumeid või piiranguid selle osas, millised krediidasutused peavad või võivad põhimakseteenuseid osutada. Samas piirab direktiivi ja VÕS-i enda sõnastus põhimakseteenuste osutajate hulka, kuivõrd osutama ei pea selliseid teenuseid, mida ei osutata ka teistele tarbijatele, kellel on muu maksekonto kui põhimaksekonto. Eeltoodu põhjal ei ole seega Eestis põhimakseteenuseid kohustatud osutama sellised krediidasutused, kes ei osuta makseteenuseid tarbijatele või ei osuta üldse põhimakseteenuste alla kuuluvaid makseteenuseid. Teistele makseteenuste osutajatele Eesti seadusandja põhimakseteenuste osutamise kohustust ei laiendanud.

Põhimakseteenused, mis on loetletud direktiivis, on sätestatud ka Eesti õiguses. Samamoodi nagu direktiivis, on VÕS-is sätestatud keeld põhimakseteenuste puhul piirata toimingute arvu. Eesti seadusandja ei ole kasutanud võimalust määratleda täiendavaid põhimakseteenuseid. Eesti õiguse järgi saab aga põhimaksekonto juurde pakkuda lisateenuseid nagu näiteks arvelduskrediiti, mille osutamist direktiiv lubab. Korrektselt ei ole aga üle võetud direktiivist tulenevat keeldu, mille kohaselt ei või juurdepääs põhimaksekontole sõltuda täiendavate teenuste või krediidasutuse aktsiate ostmisest, välja arvatud juhul, kui viimane tingimus kehtib krediidasutuse kõikide tarbijate suhtes. VÕS-is on antud keelu sõnastamisel jäetud ära sõna „viimane“, mistõttu muutub sätte tähendus, lubades seeläbi krediidasutustel seada juurdepääs põhimaksekontole sõltuvaks tarbijate poolt täiendavate teenuste ostmisest. Vastupidiselt aktsiate ostmisele keelab Maksekonto direktiiv igal juhul põhimakseteenuse lepingu sõlmimist siduda lisateenuste ostmisega. Lisaks peab direktiivi kohaselt põhimaksekontot pakkuma

vähemalt liikmesriigi omavääringus, kuid Eesti põhimakseteenuste regulatsioonis viide sellisele nõudele puudub.

Ebatäpsusi esineb aga ka põhimakseteenuste määratlustes. Mitmed minetused tulenevad sellest, et direktiivis loetletud põhimakseteenused on Eesti seadusandja sätestanud VÕS-is, viidates teenuste sisustamiseks omakorda edasi MERAS-ile. Maksekonto direktiiv sätestab ühe põhimakseteenusena teenused, mis võimaldavad raha paigutamist maksekontole. Eesti seaduse järgi hõlmab see põhimakseteenus aga üksnes sularaha sissemaksmist. Kuivõrd mõiste „raha“ all mõeldakse direktiivis nii sularaha kui ka elektroonsel kujul edastatavat raha ja e-raha, siis on Eesti kehtiv regulatsioon põhimakseteenuse osas, mis käsitleb maksekontole sissemaksete tegemist, kitsam Maksekonto direktiivis sätestatust. Põhimakseteenuste osas on Eesti õiguses ebaselge ka see, kas krediitiasutused peavad põhimaksekonto raames pakkuma maksetehinguid ka väljaspool EL-i või üksnes liidu piires. Nimelt on ühe põhimaksekontoga seotud teenusena loetlenud direktiiv liidus tehtavad maksetehingud. VÕS-is puudub viide selle kohta, et põhimaksekontoga seotud teenustena loetak üksnes liidus tehtavaid maksetehinguid, samuti ei ole seadusandja direktiivi ülevõtmise käigus selgitanud, kas sooviks on olnud tarbijate õigusi laiendada ning tagada põhimaksekonto raames maksetehingute tegemise kogu maailma piires. Samuti on Eesti põhimakseteenuste regulatsiooni järgi maksetehingute tegemine õiguslikult laiem Maksekonto direktiivist selles osas, milles see hõlmab lisaks maksekaardiga tehtavatele maksetehingutele ka teiste makseinstrumentide abil tehtavaid makseid. See tähendab, et direktiiv on ühe põhimakseteenusena sätestanud maksekaardiga tehtavad maksetehingud, kuid Eesti õiguses on ette nähtud maksetehingute täitmine makseinstrumendi abil.

Kolmanda uurimisküsimusega otsis töö autor vastust sellele, millises ulatuses on Eestis järgitud põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest keeldumist ja lepingu ülesütlemist reguleerivate normide ülesvõtmisel Maksekonto direktiivi eesmärgi. Maksekonto direktiivi eesmärkide all on autor siinkohal mõelnud selliseid direktiivi pidepunkte ja põhimõtteid, mis aitavad tagada tarbijatele võrdsetel alustel ja isikuid diskrimineerimata juurdepääs maksekontole ning elementaarsetele makseteenustele. Uurimisküsimusele vastuse leidmiseks käsitleti magistritöö teises ja kolmandas peatükis põhimaksekonto avamisest keeldumise ja põhimakseteenuse lepingu ülesütlemise aluseid ning keelduva või ülesütleva otsustest teavitamisele kohalduvaid Maksekonto direktiivi nõudeid. Analüüsi tulemusel leidis autor, et Eesti õigussüsteemi kohaselt

on põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest keeldumist ja lepingu ülesütlemist reguleerivate normide ülevõtmine Maksekonto direktiivist olnud ebamäärane ja poolik.

Põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest ja seeläbi ka põhimaksekonto avamisest keeldumise puhul on Eesti seadusandja selgesõnaliselt võtnud üle üksnes ühe aluse, mis muuhulgas on direktiivi kohaselt liikmesriigile ülevõtmisel kohustuslikuks. Selliseks aluseks on keeldumine rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuete tõttu. Teise keeldumise alusena leidis autor võimaluse tõlgendada, et konto avamisest võib krediidasutus keelduda ka põhjendatud huvi puudumise korral. Antud alus tuleneb sellest, et seadusega on sätestatud, et krediidasutus on kohustatud põhimakseteenuseid osutama tarbija põhjendatud huvi korral, mistõttu puudub krediidasutusel kohustus põhimakseteenuseid tarbijale osutada juhul, kui tarbijal ei ole põhimaksekonto omamiseks põhjendatud huvi. Ülejäänud keeldumise aluste puhul, mida on võimalik tuletada teistest õigusnormidest, ei ole autori hinnangul aga tegemist selliste sätetega, mis põhimakseteenuse lepingu sõlmimisest keeldumise aluseid piisavalt piiratult ja konkreetselt kindlaks määraks, nagu seda nõuab Maksekonto direktiiv. Seda leidis autor näiteks VÕS § 116 kohta, mille kohaldamine põhimaksekonto avamisest keeldumise alusena ei vastaks Maksekonto eesmärkidele. TMS-is ja MKS-is reguleeritud maksekonto avamisest keeldumise aluste puhul leidis autor, et seadusandjal oleks kohane vaadata üle nende normide kooskõla direktiiviga. Keeldumisest ja keeldumise põhjustest teavitamine on Eesti õiguses reguleeritud vastavuses Maksekonto direktiiviga. VÕS-is ei ole aga sätestatud krediidasutuse kohustust teavitada tarbijat tema õiguse kohta võtta ühendust asjaomase pädeva asutusega, esitades asjaomased kontaktandmed.

Põhimakseteenuse lepingu ülesütlemist puudutavate normide osas ei ole Eesti seadusandja võtnud üle Maksekonto direktiivist vastavaid sätteid. Lisaks ei selgitatud direktiivi ülevõtmisel, kas ja mis osas on võimalik põhimakseteenuse lepingu ülesse ütlemisele kohaldada VÕS §-is 720 sätestatud korralist makseteenuse lepingu ülesütlemist. Samuti leidis autor, et kohane ei ole ka lepingu ülesütlemise korras kohaldada VÕS §-st 116 tulenevaid aluseid. Analüüsi käigus nentis autor, et kuigi osaliselt on võimalik põhimakseteenuse lepingu ülesütlemise aluseid Eesti õiguses tuletada VÕS-is või RahaPTS-is sätestatust tulenevalt, siis ei ole direktiivi mõttega täielikult kooskõlas see, kui ülesütlemise aluseid ei ole selgel ning piiratud viisil välja toodud. Eesti põhimakseteenuste regulatsioon ei ole Maksekonto direktiivi eesmärkidega kooskõlas ka selles osas, kus ei võetud üle põhimakseteenuse lepingu ülesütlemisest teavitamise norme.

Kokkuvõtvalt jõuti töös seega järeldusele, et põhimaksekontole juurdepääsu õiguse ülevõtmisel Maksekonto direktiivist Eesti õigusesse ei ole vajalikul määral järgitud direktiivis seatud eesmärke ja Eestile kohustuslikku harmoneerimisstandardit. Eesti kehtiva põhimakseteenuste regulatsiooniga ei ole tagatud direktiivis ette nähtud tarbijakaitse tase ja juurdepääsu põhimaksekontole. Seega leiab autor, et kuni Eesti põhimakseteenuste regulatsioon ei ole viidud täielikult vastavusse Maksekonto direktiivi eesmärkidega, tuleb Eesti õigusraamistikku põhimaksekontole juurdepääsu õiguse osas tõlgendada kooskõlas Maksekonto direktiivi kohustuslike osadega.

ENSURING ACCESS TO A PAYMENT ACCOUNT WITH BASIC FEATURES IN ESTONIA IN ACCORDANCE WITH THE OBJECTIVES OF THE PAYMENT ACCOUNTS DIRECTIVE

Abstract

With the development of the financial system and technology, payment services are becoming increasingly more dynamic and diverse, offering new opportunities for making payments, expedite money transfers, and managing finances. Owning a payment account is essential for participating in today's economy. For individuals, this is particularly important because the vast majority of salaries and social benefits, payment of bills and taxes, as well as the purchase of goods and services are made with payment accounts and payment cards. In addition to electronic payment methods, access to cash is still vital.

To ensure the availability, security, and equal access to payment accounts and payment services, including cash, it is necessary for these to be precisely regulated legally. In the European Union, access to payment accounts is regulated by Directive 2014/92/EU of the European Parliament and of the Council (hereinafter the Payment Accounts Directive). This Directive established uniform standards for the provision of payment services and consumer protection and introduced the right for consumers residing in the European Union to have access to a payment account with basic features. The motivation for establishing the right to access a payment account with basic features was to alleviate the financial and social exclusion of European consumers whose participation in an increasingly digitalized and cashless society is hindered due to the absence of a bank account. The objective of the Directive is to ensure that consumers have equal access to a payment account and various payment services on a non-discriminatory basis, including the ability to deposit funds and withdraw cash from the account, as well as to use fundamental payment transactions.

The aim of the master's thesis was to determine whether the transposition of the right of access to a payment account with basic features from the Payment Accounts Directive into Estonian law adhered to the objectives set out in the Directive and the mandatory harmonization standard for Estonia. The focus of the research was on the ambiguity of the norms regulating access to payment accounts with basic features and the various interpretational possibilities, which

significantly compromise the rights of Estonian consumers compared to consumers in other EU Member States. To identify the reasons for the ambiguity of norms and legal framework, the relevant provisions of the Payment Accounts Directive were examined, and they were compared with the norms ensuring access to payment accounts with basic features in force in Estonia.

To achieve the aim, the author formulated three research questions. The first research question analysed the extent to which the Payment Accounts Directive regulating the right of access to a payment account with basic features is mandatory for Member States. The Directive provides general principles and objectives that Member States must follow to ensure that consumers have access to a payment account with basic features. However, the Directive does not specify how Member States should implement these principles in their national law and achieve the objectives of the Directive. The author analysed the content of the Directive's provisions regulating the right of access to a payment account with basic features in the chapters of the thesis to understand whether these are mandatory.

As a result of the analysis, it was found that the majority of the Payment Accounts Directive regulating the right of access to a payment account with basic features is mandatory for Member States upon transposing the Directive. This includes the obligation of the Member State to ensure access to a payment account with basic features for all consumers legally residing in the EU and to prohibit discrimination based on nationality, place of residence, or other grounds provided for in the Charter of Fundamental Rights. Member States must also ensure that a sufficient number of credit institutions in the state provide a payment account with basic features and basic payment services, sufficient to ensure access to a payment account with basic features for all consumers in the territory of the Member State and to avoid distortion of competition. Member States must also ensure that credit institutions provide basic payment services to the same extent as they provide similar payment services to consumers who have other payment accounts than payment accounts with basic features. The offering of a payment account with basic features must be in the national currency of the respective Member State, and a restriction on the number of operations in relation of basic payment services must be prohibited. Member States must ensure that consumers can manage and initiate payment transactions from their payment accounts with basic features in the credit institution's premises and/or via online facilities, where available. It is also mandatory to provide consumers with

general information about payment accounts with basic features by both the state and credit institutions.

Member States must regulate the opening or refusal of a payment account with basic features in accordance with the Payment Accounts Directive as follows: opening or refusal must occur within a maximum of 10 working days; credit institutions may refuse on grounds of compliance with anti-money laundering and counter-terrorism financing (AML/CTF) requirements; consumers must be promptly informed in writing and free of charge of the refusal and its reasons (except in the case of a confidentiality obligation), and they must be provided with information on the options for submitting a complaint, the relevant competent authorities, and out-of-court dispute resolution options, along with relevant contact details. The termination of a basic payment service contract must be regulated as follows: termination grounds must be specific and limited; notice periods provided in the Directive must be followed; and the same requirements apply to informing the consumer of termination as described above for refusal.

In addition, certain parts of the Directive are mandatory, such as those derived from the general principles of the Directive, such as the requirement to transpose the provisions of the Directive in a sufficiently clear and precise manner and to ensure compliance of the entire regulation of basic payment services with AML/CTF requirements. Member States have the discretion to decide whether to transpose certain parts of the Payment Accounts Directive. If a Member State decides not to transpose a non-mandatory provision, it may still incur obligations provided for in the Directive with regard to the provision that was transposed. For example, if a Member State uses the existence of a payment account with basic features as a ground for refusal or termination, it must ensure that this ground can be used by credit institutions only if another payment account with basic features is equivalent to the payment account with basic features offered by the credit institution.

As the second research question, the author analysed how a payment account with basic features, basic payment services, and parties to the basic payment service contract are regulated in Estonian law and to what extent they correspond to the provisions of the Payment Accounts Directive. This involved addressing the nature and content of the right of access to a payment account with basic features in the first chapter of the thesis. The author found that, in general, the provisions of the Payment Accounts Directive concerning a payment account with basic

features, basic payment services, and parties to the basic payment service contract have been transposed into Estonian law, but the transposition has been inaccurate and incomplete in some cases. In areas where inaccurate or incomplete transposition has altered the content and meaning of the norms compared to what is provided in the Directive, and thereby restricted the rights of consumers as envisaged in the Directive, reference should be made to the case law of the European Court of Justice, according to which national law must be interpreted in accordance with EU Directives, including cases where a Directive has not been correctly transposed.

The regulation of basic payment services in Estonia corresponds to the Directive insofar as it stipulates that the right of access to a payment account with basic features must be guaranteed to consumers legally residing in the European Union, and a payment account with basic features must be provided by credit institutions. The Estonian legislature has not used the opportunity to set criteria or restrictions on which credit institutions must or may provide basic payment services. However, the wording of the Directive and the Estonian Law of Obligations Act limit the number of providers of basic payment services in that the providers who do not provide the same services as basic payment services to other consumers who have a payment account other than the basic payment account. Therefore, credit institutions in Estonia are not obliged to provide basic payment services to consumers who do not have a justified interest in owning a payment account with basic features. The Estonian legislature has not extended the obligation to provide basic payment services to other payment service providers.

The basic payment services listed in the Directive are also provided for in Estonian law. Similarly to the Directive, the Law of Obligations Act sets out a prohibition on limiting the number of transactions for basic payment services. However, the Estonian legislature has not utilized the opportunity to define additional basic payment services. According to Estonian law, additional services can be offered alongside a payment account with basic features, such as overdraft facilities, which the Directive allows. However, the prohibition derived from the Directive, which states that access to a payment account with basic features cannot be dependent on the purchase of additional services or shares of a credit institution, except if the latter applies to all consumers of the credit institution, has not been correctly transposed, as the wording of the Law of Obligations Act omits the word "latter," thereby allowing credit institutions to make access to a payment account with basic features dependent on consumers purchasing additional services. In contrast to the purchase of shares, the Directive

unequivocally prohibits linking the conclusion of a basic payment service contract to the purchase of additional services. Additionally, according to the Directive, a payment account with basic features must be offered in the currency of the Member State concerned, but there is no reference to such a requirement in Estonian regulation of basic payment services.

However, there are inaccuracies in the definitions of basic payment services. Several omissions arise because the basic payment services listed in the Directive are established in Estonian law by reference to the Payment Institutions and E-money Institutions Act. The Payment Accounts Directive stipulates as one basic payment service the services that allow the placement of funds into a payment account. However, according to Estonian law, this basic payment service only encompasses cash deposits. Since the term "funds" in the Directive refers to both cash and electronically transmitted money and e-money, the current Estonian regulation of basic payment services regarding making deposits into a payment account is narrower than what is stipulated in the Payment Accounts Directive. The regulation of basic payment services is also unclear in Estonian law regarding whether credit institutions must provide payment transactions within or outside the EU within the framework of a payment account with basic features. The Directive includes transactions made within the Union as one of the services related to a payment account with basic features. There is no reference in the Law of Obligations Act indicating that only transactions within the Union are considered services related to a payment account with basic features, and the legislature has not clarified during the transposition of the Directive whether it intended to expand consumers' rights and ensure that payment transactions within the scope of a payment account with basic features can be conducted worldwide. Moreover, according to the Estonian regulation of basic payment services, the legal framework for conducting payment transactions is broader than the Payment Accounts Directive insofar as it includes payments made by means of other payment instruments in addition to payments made by card.

The third research question sought to answer the extent to which Estonia has followed the objectives of the Payment Accounts Directive in transposing the norms regulating the refusal to conclude a basic payment service contract and the termination of such a contract. By the objectives of the Payment Accounts Directive, the author meant such reference points and principles of the Directive that help ensure equal access to payment accounts and various and elementary payment services for consumers without discrimination. To find the answer to the

research question, the grounds for refusing to open a payment account with basic features and for terminating a basic payment service contract, as well as the requirements for informing about refusal or termination, were addressed in the second and third chapters of the thesis. As a result of the analysis, the author found that the transposition of the norms regulating the refusal to conclude a basic payment service contract and the termination of such a contract from the Payment Accounts Directive into Estonian law has been vague and incomplete.

Regarding the refusal to conclude a basic payment service contract and thus also the refusal to open a payment account with basic features, the Estonian legislature has explicitly transposed only one ground, which, among other things, is mandatory for Member States upon transposing the Directive. This ground is refusal due to compliance with anti-money laundering and counter-terrorism financing requirements. As a second ground for refusal, the author found that refusal to open an account could also be justified by the absence of a justified interest. This ground arises from the fact that the law stipulates that a credit institution is obliged to provide basic payment services upon the consumer's justified interest, hence the credit institution is not obliged to provide basic payment services to a consumer who does not have a justified interest in owning a payment account with basic features. However, regarding the other grounds for refusal that can be deduced from other legal norms, the author believes that they do not constitute provisions that sufficiently limit and specify the grounds for refusing to conclude a basic payment service contract, as required by the Payment Accounts Directive. For example, concerning the grounds for refusal provided in the Law of Obligations Act, applying the provision as a ground for refusal to open a payment account with basic features would not comply with the objectives of the Payment Accounts Directive. Regarding the grounds for refusal regulated in the Law of Obligations Act and the Payment Institutions and E-Money Institutions Act, the author believes that it would be appropriate for the legislator to review the conformity of these norms with the Directive.

The requirements for informing about refusal and the reasons for refusal in Estonian law are in accordance with the Payment Accounts Directive. However, the Law of Obligations Act does not stipulate the credit institution's obligation to inform the consumer about their right to contact the relevant competent authority, providing the relevant contact details.

Regarding the norms concerning the termination of a basic payment service contract, the Estonian legislature has not transposed the corresponding provisions of the Payment Accounts Directive. In addition, it was not clarified during the transposition of the Directive whether and to what extent the termination of a basic payment service contract can be subject to the provisions of ordinary termination of a payment service contract provided for in § 720 of the Law of Obligations Act. Likewise, applying the grounds for termination derived from § 116 of the Law of Obligations Act would not be appropriate. Although it is partly possible to deduce the grounds for terminating a basic payment service contract from the Law of Obligations Act or the Payment Institutions and E-Money Institutions Act, the author believes that it is not fully consistent with the Directive's purpose if the grounds for termination are not clearly and limitedly specified. The regulation of basic payment services in Estonia is not in line with the objectives of the Payment Accounts Directive also in terms of the norms concerning informing about the termination of a basic payment service contract.

In conclusion, it was found in the thesis that the transposition of the right of access to a payment account with basic features from the Payment Accounts Directive into Estonian law has not sufficiently followed the objectives set out in the Directive and the mandatory harmonization standard for Estonia. The current regulation of basic payment services in Estonia does not ensure the level of consumer protection and access to a payment account with basic features envisaged in the Directive. Therefore, the author believes that until the Estonian regulation of basic payment services is fully aligned with the objectives of the Payment Accounts Directive, the Estonian legal framework concerning the right of access to a payment account with basic features must be interpreted in accordance with the mandatory parts of the Payment Accounts Directive.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

1. Braunroth, A. One Year of Consumer Access to Payment Accounts - a New Dimension of European Anti-Discrimination Law? – European Review of Contract Law 2018/15, No 1: 1-23. – <https://doi.org/10.1515/ercl-2018-1001> (29.04.2024).
2. Demirguc-Kunt, A, Klapper, L; Singer, D; Van Oudheusden, P. The Global Findex Database 2014: measuring financial inclusion around the world. World Bank Policy Research Working Paper 7255. Washington, D.C. 2015. – <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/187761468179367706/the-global-findex-database-2014-measuring-financial-inclusion-around-the-world> (29.04.2024).
3. EBA. Consumer Trends Report 2022/3. EBA/REP/2023/12. – <https://www.eba.europa.eu/publications-and-media/press-releases/eba-identifies-fraud-retail-payments-and-over-indebtedness> (29.04.2024).
4. European Central Bank. Study on the Payment Attitudes of Consumers in the Euro Area (SPACE). 2022. – https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/space/shared/pdf/ecb.spacereport202212~783ffdf46e.en.pdf (29.04.2024).
5. European Commission. Study on EU payment accounts market – Final report, Publications Office. 2021. – <https://data.europa.eu/doi/10.2874/45634> (29.04.2024).
6. Hoffmann, J. Implementation of the Payment Accounts Directive (PAD). – ERA Forum 2019/20, No 2: 237–248. – <https://doi.org/10.1007/s12027-019-00566-w> (29.04.2024).
7. Kingisepp, M, Värvi, A. The Notion of Consumer in EU Consumer Acquis and the Consumer Rights Directive – a Significant Change of Paradigm? Juridica international XVIII/2011.
8. KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/92/EL (maksekontoga seotud tasude võrreldavuse, maksekonto vahetamise ja põhimaksekontole juurdepääsu kohta) kohaldamise kohta. Brüssel, 12.5.2023. – COM/2023/249 final.
9. Pagil, E. Põhiõigused ja kohustused ärisuhte lõpetamisel rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse alusel. Magistritöö. Juhendaja Kaido Künnapas.

- Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool 2021. – <https://digikogu.taltech.ee/en/Item/7da9bb20-ee86-4477-a000-5e2559c4f42d> (29.04.2024).
10. Paukšтите, M. Krediidiasutuse õigus keelduda eraisikule maksekonto avamisest rahapesu ja terrorismi rahastamise ja võimalike õigusrikkumiste kahtluse korral. Magistritöö. Juhendaja Janika Aben. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool 2021. – <https://digikogu.taltech.ee/et/Item/ffe0c9df-6ba1-425b-ab5e-f9768a1dd380> (29.04.2024).
 11. Siibak, K. Kontosuhet käsitleva kohtupraktika mõningad probleemid. *Juridica* 2014/9, lk 652–658.
 12. Toomeoja, K. International regulation on money laundering and financing of terrorism and its national impact: the phenomenon of de-risking influencing the fundamental rights of natural persons. Magistritöö. Juhendaja Katre Luhamaa. Tallinn: Tartu Ülikool 2023. – <https://dspace.ut.ee/items/65138b1a-658a-4299-a5f3-b1b4529f6405> (29.04.2024).
 13. Võlaõigusseadus II. 2. osa, Võõrandamislepingud (§-d 208-270); 3. osa, Kasutuslepingud (§-d 271-421). Komm vlj. Tallinn: Juura 2019.
 14. Võlaõigusseadus IV. 8. osa 40. ptk - 10. osa (§-d 703-1067). Komm vlj. Tallinn: Juura 2020.
 15. Õisma, R. Makseasutuse õigus saada juurdepääs maksekonto teenustele krediidiasutuses. Magistritöö. Juhendaja Marko Kairjak, kaasjuhendaja Carri Ginter. Tallinn: Tartu Ülikool 2021. – <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/44cce9d6-2c4b-456d-a5da-db791e91e30a/content> (29.04.2024).

Kasutatud õigusaktid

Eesti õigusaktid

16. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.
17. Finantsinspektsiooni seadus¹. – RT I, 06.07.2023, 28.
18. Krediidiasutuste seadus¹. – RT I, 17.03.2023, 17.
19. Makseasutuste ja e-raha asutuste seadus¹. – RT I, 17.03.2023, 18.
20. Maksukorralduse seadus. – RT I 2002, 26, 150.
21. Maksukorralduse seadus¹. – RT I, 21.11.2023, 12.

22. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus¹. – RT I, 13.03.2019, 126.
23. Täitemenetluse seadustik¹. – RT I, 22.03.2024, 9.
24. Võlaõigusseadus. – RT I 2002, 60, 374.
25. Võlaõigusseadus. – RT I, 06.07.2023, 116.
26. Võlaõigusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 31.12.2016, 1.

EL-i õigusaktid

27. 13. märtsi 2024. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/886, millega muudetakse määrusi (EL) nr 260/2012 ja (EL) 2021/1230 ning direktiive 98/26/EÜ ja (EL) 2015/2366 eurodes välkkreeditkorralduste osas. – ELT L 2024/886.
28. 13. novembri 2007. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2007/64/EÜ makseteenuste kohta siseturul ning direktiivide 97/7/EÜ, 2002/65/EÜ, 2005/60/EÜ ja 2006/48/EÜ muutmise ning direktiivi 97/5/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta. – ELT L 319.
29. 14. märtsi 2012. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 260/2012, millega kehtestatakse eurodes tehtavatele krediid- ja otsekorraldustele tehnilised ja ärilised nõuded ning muudetakse määrust (EÜ) nr 924/2009. – ELT L 94.
30. 20. mai 2015. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ. – ELT L 141.
31. 23. juuli 2014. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/92/EL maksekontoga seotud tasude võrreldavuse, maksekonto vahetamise ja põhimaksekontole juurdepääsu kohta. – ELT L 257.
32. 25. novembri 2015. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/2366 makseteenuste kohta siseturul, direktiivide 2002/65/EÜ, 2009/110/EÜ ning 2013/36/EL ja määruse (EL) nr 1093/2010 muutmise ning direktiivi 2007/64/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta. – ELT L 337.
33. 26. jaanuari 2018. aasta Euroopa Keskpanga määrus (EL) 2018/231, pensionifondide statistikaaruandluse nõuete kohta, tabel A. – ELT L 45.

34. 26. juuni 2013. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2013/36/EL, mis käsitleb krediitiasutuste tegevuse alustamise tingimusi ning krediitiasutuste ja investeerimisühingute usaldatavusnõuete täitmise järelevalvet, millega muudetakse direktiivi 2002/87/EÜ ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiivid 2006/48/EÜ ja 2006/49/EÜ. – ELT L 176.
35. 26. oktoobri 2005. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ, rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta. Kehtetuks tunnistatud 25.06.2017. – ELT L 309.
36. 29. aprilli 2015. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2015/751 kaardipõhiste maksetehingute vahendustasude kohta. – ELT L 123.
37. 30. mai 2018. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/843, millega muudetakse direktiivi (EL) 2015/849, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist, ning millega muudetakse direktiive 2009/138/EÜ ja 2013/36/EL. – ELT L 156.
38. Euroopa Komisjoni 18. juuli 2011. aasta soovitus 2011/442/EL põhimaksekontole juurdepääsu küsimuses. – ELT L 190.
39. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT C 326.

EL-i liikmesriikide õigusaktid

40. 262/2016. (VIII. 31.) Korm. Rendelet az alapszámlához való hozzáférésről, az alapszámla jellemzőiről és díjazásáról.
41. 28 FEVRIER 2013. - Code de droit économique.
42. Bekendtgørelse af lov om betalingskonti. LBK nr 407 af 29/03/2022.
43. Bundesgesetz über die Vergleichbarkeit von Entgelten für Verbraucherzahlungskonten, den Wechsel von Verbraucherzahlungskonten und den Zugang zu Verbraucherzahlungskonten mit grundlegenden Funktionen (Verbraucherzahlungsgesetz – VZKG).
44. Code monétaire et financier. – Légifrance.
45. Decreto-Lei n.º 27-C/2000 Sistema de acesso aos serviços mínimos bancários.
46. Gesetz über die Vergleichbarkeit von Zahlungskontoentgelten, den Wechsel von Zahlungskonten sowie den Zugang zu Zahlungskonten mit grundlegenden Funktionen (Zahlungskontengesetz - ZKG).

47. Lag (2010:751) om betaltjänster.
48. Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014.
49. LEGE nr. 258 din 19 decembrie 2017 privind comparabilitatea comisioanelor aferente conturilor de plăți, schimbarea conturilor de plăți și accesul la conturile de plăți cu servicii de bază.
50. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas. 2003 m. birželio 5 d. Nr. IX-1596 Vilnius.
51. Loi du 13 juin 2017 relative aux comptes de paiement et portant : 1. transposition de la Directive 2014/92/UE du Parlement européen et du Conseil du 23 juillet 2014 sur la comparabilité des frais liés aux comptes de paiement, le changement de compte de paiement et l'accès à un compte de paiement assorti de prestations de base; et 2. modification de la loi modifiée du 15 décembre 2000 sur les services financiers postaux.
52. Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likums. Latvijas Vēstnesis, 43, 17.03.2010.
53. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 grudnia 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o usługach płatniczych. Warszawa, dnia 9 stycznia 2024 r. Poz. 30.
54. Real Decreto-ley 19/2017, de 24 de noviembre, de cuentas de pago básicas, traslado de cuentas de pago y comparabilidad de comisiones.
55. S.I. No. 482/2016 - European Union (Payment Accounts) Regulations 2016.
56. Subsidiary Legislation 371.18. Credit Institutions and Financial Institutions (Payment Accounts) Regulations.
57. Zákon č. 370/2017 Sb. Zákon o platebním styku.
58. Zakon o plačilnih storitvah, storitvah izdajanja elektronskega denarja in plačilnih sistemih (ZPlaSSIED).
59. Zakon o usporodivosti naknada, prebacivanju računa za plaćanje i pristupu osnovnom računu.
60. Zákon z 5. oktobra 2001 o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 483/2001 Z. z.
61. Testo Unico Bancario. Decreto legislativo 1° settembre 1993, n. 385. Testo unico delle leggi in materia bancaria e creditizia.
62. Wet op het financieel toezicht.

63. Ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας 2014/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Ιουλίου 2014 για τη συγκρισιμότητα των τελών που συνδέονται με λογαριασμούς πληρωμών, την αλλαγή λογαριασμού πληρωμών και την πρόσβαση σε λογαριασμούς πληρωμών με βασικά χαρακτηριστικά και άλλες διατάξεις. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4465.
64. Ο περί της Συγκρισιμότητας των Τελών, της Αλλαγής Λογαριασμού Πληρωμών και της Πρόσβασης σε Λογαριασμούς Πληρωμών Νόμος του 2017 (Ν. 64(Ι)/2017).
65. Закон за платежните услуги и платежните системи.

Kasutatud kohtupraktika

66. RKTКо 2-17-2152/74.
67. RKTКо 2-21-3552.

Muud allikad

68. AS Citadele banka Eesti filiaal. Pangateenuste üldtingimused. – <https://www.citadele.ee/et/support/terms/> (29.04.2024).
69. AS LHV Pank. Arvelduskrediidi lepingu üldtingimused. – <https://www.lhv.ee/et/arvelduskrediidi-lepingu-uldtingimused> (29.04.2024).
70. AS LHV Pank. Üldtingimused. – <https://www.lhv.ee/et/uldtingimused> (29.04.2024).
71. AS SEB Pank. Üldtingimused. – <https://www.seb.ee/seb-pank-uldtingimused-ja-isikuandmete-tootlemise-tingimused> (29.04.2024).
72. AS TBB pank. Arvelduskonto eraisikule. – https://www.tbb.ee/eraisik_arvelduskonto/ (29.04.2024).
73. Banken verkennen basisbetaalrekening voor zakelijke klanten. De Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) 10.05.2023. – <https://www.nvb.nl/nieuws/banken-verkennen-basisbetaalrekening-voor-zakelijke-klanten/> (29.04.2024).
74. Coop Pank AS. Üldtingimused. – <https://www.coopbank.ee/tingimused> (29.04.2024).
75. EBA. Opinion of the European Banking Authority on ‘de-risking’. EBA/Op/2022/01. – <https://www.eba.europa.eu/publications-and-media/press-releases/eba-alerts-detrimental-impact-unwarranted-de-risking-and> (29.04.2024).

76. Eesti Pangaliit. Otsekorralduselt e-arvele ja e-arve püsimakseteenusele. – <https://www.pangaliit.ee/arveldused/e-arve/otsekorralduselt-e-arvele-ja-e-arve-pusimakseteenusele> (29.04.2024).
77. Eesti Pangaliit. Pangandusinfo. Eesti panganduse ülevaade Q4 2023. – <https://infogram.com/pangandussektori-ulevaade-4q-2024-1hnp27em5kw3n4g> (29.04.2024).
78. Eesti Pank. SEPAst põhjalikumalt. – <https://www.eestipank.ee/sepast-pohjalikumalt> (29.04.2024).
79. Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS, millega muudetakse määrusi (EL) nr 260/2012 ja (EL) 2021/1230 eurodes välkkreeditkorralduste osas. COM(2022) 546. Eelnõu toimiku number: 22-0654. – <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/93b24048-d39e-42fa-933d-5babc0b405c4> (29.04.2024).
80. Euroopa Pangandusjärelevalve suunised riiklike esialgsete loetelude kohta kõige tüüpilisematest teenustest, mis on seotud maksekontoga ja mille eest võetakse tasu. EBA/GL/2015/01. – https://www.eba.europa.eu/documents/10180/1068458/b13df176-de68-46c7-9a40-327046d20276/EBA%20GL%202015%20001%20GL%20on%20Payments%20Account%20Directive_ET.pdf (29.04.2024).
81. European Commission. Payment Services Directive: frequently asked questions. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_15_5793 (29.04.2024).
82. Finantsinspeksioon korraldas veebiseminari finantsombudsmanist. Minuraha 31.10.2022. – <https://minuraha.ee/et/uudised/finantsinspeksioon-korraldas-veebiseminari-finantsombudsmanist> (29.04.2024).
83. Finantsinspeksioon. Turuosaliste register. Krediidiasutused. – <https://www.fi.ee/et/pangandus-ja-krediit/krediidiasutused> (29.04.2024).
84. Finantsinspeksioon. Turuosaliste register. Välisriikide krediidiasutuste filiaalid. – <https://www.fi.ee/et/pangandus-ja-krediit-0/pangandus-ja-krediit/krediidiasutused/valisriikide-krediidiasutuste-filiaalid> (29.04.2024).
85. Finantsinspeksioon. Turuosaliste register. Ülepiirilised pangateenuste pakkujad. – <https://www.fi.ee/et/pangandus-ja-krediit-0/pangandus-ja-krediit/krediidiasutused/ulepiirilised-pangateenuste-pakkujad> (29.04.2024).

86. Finantsinspektsiooni soovituslik juhend. Nõuded põhimakseteenuste osutajatele. Kehtestatud Finantsinspektsiooni juhatuse 4. detsembri 2023. a otsusega nr. 1.1-7/195. – <https://www.fi.ee/et/juhendid/pangandus-ja-krediit/nouded-pohimakseteenuste-osutajatele> (29.04.2024).
87. FPS Economy. Basic banking service for businesses and diplomatic missions. – <https://economie.fgov.be/en/themes/financial-services/basic-banking-service/basic-banking-service> (29.04.2024).
88. Hoiu-laenuühistu seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. Eelnõu toimiku number: 22-1616. – <https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/db5ae432-6d08-4896-972c-101c32e9d2ce> (29.04.2024).
89. IGAVESTI SULI? Karistuse ära kandnud inimesel ei õnnestu üheski pangas kontot avada. Õhtuleht 17.10.2022. – <https://www.oh tuleht.ee/1072371/igavesti-suli-karistuse-ara-kandnud-inimesel-ei-onnestu-uheski-pangas-kontot-avada> (29.04.2024).
90. Inimesed hädas: pangad sulgevad nende kontosid, otsust põhjendamata. ERR 12.03.2020. – <https://www.err.ee/1062597/inimesed-hadas-pangad-sulgevad-nende-kontosid-otsust-pohjendamata> (29.04.2024).
91. LHV Pank sai Euroopa otsekorralduste skeemi otseliikmeks. 25.11.2021. – <https://www.lhv.ee/et/uudised/2021/47> (29.04.2024).
92. Luminor Bank AS. Üldtingimused. – <https://luminor.ee/tingimused> (29.04.2024).
93. Makseasutuste ja e-raha asutuste seadus 610 SE. Seletuskiri.
94. Makseasutuste ja e-raha asutuste seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 498 SE. Seletuskiri.
95. Maksed. Minuraha. – <https://www.minuraha.ee/et/pangandus/igapaevased-pangateenused/maksed> (29.04.2024).
96. Maksukorralduse seadus 886 SE.
97. Milliseid pangateenuseid peavad pangad pakkuma? Minuraha 01.12.2023. – <https://www.minuraha.ee/et/uudised/milliseid-pangateenuseid-peavad-pangad-pakkuma> (29.04.2024).
98. Milliseid pangateenuseid peavad pangad pakkuma? Minuraha 01.12.2023. – <https://www.minuraha.ee/et/uudised/milliseid-pangateenuseid-peavad-pangad-pakkuma> (29.04.2024).

99. Ministerie onderzoekt recht op zakelijke bankrekening. Radar 19.02.2024. – <https://radar.avrotros.nl/artikel/ministerie-onderzoekt-recht-op-zakelijke-bankrekening-60226> (29.04.2024).
100. Pangad pole su mündiraha kontole panemisest huvitatud, või kui on, siis suure teenustasu eest. Rahageenius 31.08.2022. – <https://raha.geenius.ee/rubriik/raha/pangad-su-mundiraha-kontole-panemisest-pole-huvitatud-voi-kui-on-siis-suure-teenustasu-eest/> (29.04.2024).
101. Pangakontod EI-is. Euroopa Liidu ametlik veebisait Your Europe. – https://europa.eu/youreurope/citizens/consumers/financial-products-and-services/bank-accounts-eu/index_et.htm (29.04.2024).
102. Rahanduskomisjoni 08.01.24 istungi protokoll nr 48. 4-8/RAHK/15-48. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/dokumendiregister/dokument/ce45bd31-27bd-40b2-a5d9-28330be1727b> (29.04.2024).
103. Swedbank AS. Üldtingimused. – <https://www.swedbank.ee/private/home/more/legislation> (29.04.2024).
104. Täitemenetluse seadustiku ja kohtutäituri seaduse muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 291 SE. Seletuskiri.
105. Võlaõigusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 321 SE.
106. Võlaõigusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 321 SE. Seletuskiri.
107. Õiguskantsler. Ettepanek rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, krediidasutuste seaduse, võlaõigusseaduse ja riigilõivuseaduse põhiseadusega kooskõlla viimiseks. 23.04.2024. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Ettepanek%20rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20%C3%B5kestamise%20seaduse%2C%20krediidasutuste%20seaduse%2C%20v%C3%B5la%C3%B5igusseaduse%20ja%20riigil%C3%B5ivuseaduse%20p%C3%B5hiseadusega%20koosk%C3%B5lla%20viimiseks.pdf (29.04.2024).
108. Õiguskantsler. Märgukiri põhimakseteenuste tagamise kohta. 10.03.2020. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/M%C3%A4rgukiri%20p%C3%B5himakseteenuste%20tagamise%20kohta.pdf (29.04.2024).

109. Õiguskantsler. Põhimakseteenuste kättesaadavus. 13.01.2023. – [https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/P%C3%B5himaksete enuste%20k%C3%A4ttesaadavus.pdf](https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/P%C3%B5himaksete%20k%C3%A4ttesaadavus.pdf) (29.04.2024).